

Městská knihovna v Praze

VÍTĚZSTVÍ VŮLE

PŘÍKLAD EMILA ZÁTOPKA

František Kožík

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

43 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60** Kč za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Vítězství vůle
Příklad Emila Zátopka

František Kožík

Znění tohoto textu vychází z díla [Vítězství vůle](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Československé obce sokolské v Praze v roce 1949. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

§

Text díla (František Kožík: Vítězství vůle), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uved'te autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 19. 2. 2019.

OBSAH

Před startem	6
První výstřel.....	11
Na závodní dráhu	17
Ve stínu mistrů	25
Bojovník.....	30
Nedůvěra a rekordy.....	34
Osvobození.....	43
První cesty do ciziny.....	53
Atlet v botách.....	61
Putování Finskem.....	65
Poručíkem.....	75
Významný rok	80
10 000 metrů na olympiádě.....	92
5000 metrů.....	101
Emil Zátopek patří všem	114
Emilova odpověď	129
Zájezd do Moskvy.....	138
Ztracený světový rekord	149
Světový rekord	156
Hovory v tatranských Matliarech.....	164

Před startem

Koncem října se atletická hřiště a závodní dráhy už ponenáhlu připravují k odpočinku a k zimnímu spánku. Sportovní redaktoři přehlížejí výsledky celého roku, srovnávají je a sestavují tabulky a pořadí nejlepších výkonů. Atleti, kteří dosáhli úspěchů, se spokojeně loučí s dráhou; ti, které potkal nezdar, slibují odvetu na jaro. Ale zájem o lehkou atletiku utichá, sem tam se ještě roztleská blátivá cesta pod přespolním během a lyžaři nastupují k předběžné přípravě.

Ale rok 1949 byl jiný. Byl to rok zajímavých závodů a dobrých výkonů; dozníval v něm ještě ohlas londýnské olympiády, kterou sportovci všech národů teprve nyní mohli shlédnout na plátnech kin. Českoslovenští borci poskytovali divákům radost ze zlepšených výsledků a vraceli se z přátelských zájezdů. Jeden z nich, Emil Zátopek, hrdina olympiády, zapsal se v červnu dokonce mezi světové rekordmany skvělým během na desetikilometrové trati. 1. září však přišla zpráva z Finska, že bývalý držitel rekordu závodník Heino československého běžce opět z tabulek vymazal; zlepšil jeho rekord o jednu vteřinu. To už se nacyloval podzim a zdálo se, že vše utichne. Zátopek mlčel a nedalo se čekat žádné překvapení.

Až najednou! Sportovní rubriky přinesly stručné oznámení: Československý závodník Emil Zátopek se pokusí 22. října na hřišti ve Vítkovicích o překonání světového rekordu v běhu na 10 kilometrů.

Ten 22. říjen nebyl klidný. Studený severák vál nad Evropou, nad našimi zeměmi, listí divoce tančilo ve větru okolo vítkovického stadionu a kouř, urvaný komínům železáren, se zmítal nad cestami. Až ke čtvrté hodině, na niž byl stanoven závod, se povětrí uklidnilo.

Ale nepolevilo napětí všech, kteří čekali.

Na hřištích v Praze i jinde se sešlo mnoho těch, kteří se přihlásili k soutěži o Tyršův odznak zdatnosti. Běhali, házeli granátem, šplhali. A sotva bylo chvíli po čtvrté hodině, už se ptali navzájem: Nevíš něco? Ale nikdo ještě nic nemohl vědět. Rozhlas mlčel. Závod dosud nezačal.

Čekala i cizina. Sportovní redakce všech listů byly připraveny. Všude se rokovalo. Tam, kde Zátópka dosud neviděli, pochybovali. Heinův rekord je příliš dobrý, říkali, Zátópek neměl dost přípravy, je už chladno, pokus ztroskotá. Tam, kde se Emil představil na dráze, dávali mu naději. Připomínali si jeho úspěchy, vítězství, příklady nečekané houževnatosti a statečnosti. Ve Varšavě se uvažovalo, zda může Zátópek běžet aspoň o několik desetin rychleji. V Bukurešti vzpomínali na jeho nedávné vystoupení. Francouzi vrtěli hlavou. Švédští redaktoři hledali pro všechny případy v archivech snímků, na němž se jim podařilo Emila zachytit v poklusu před supící lokomotivou. A Finové, Finové byli v největším napětí; rádi by si byli jisti, že tak významný rekord zůstane už u nich. Novináři se ptali Nurmiho, Koskely, Heinströma, starých i mladých závodníků. Ptali se Heina. Usmíval se. Ale okolo čtvrté hodiny zneklidněl. Díval se často na hodinky. Dovedl si snad ze všech nejlépe představit, co se teď odehrává na jednom hřišti v Československu a co prožívá jeho soupeř.

Vítkovice byly pod smračeným nebem. I v nitru diváků bylo jako před bouří. Tisíce a tisíce lidí proudily na stadion a přeplnily tribuny. Na závodní dráze vládla slavnostní nálada. Všichni borci jako by sbírali síly, aby při této poslední podzimní příležitosti vydali ze sebe nejlepší síly. Mladý dorostenec zvítězil v běhu na 1200 metrů v novém rekordu; druhý utvořili závodníci z SNB ve štafetě 3×1000 metrů. Důstojná předehra. Vše se chvělo nedočkavostí před startem běhu na deset kilometrů.

Hlasatel závodů čekal, před sebou svědomitý rozpis časů, dosažených při posledních rekordních bězích Zátópkem i Heinem. Velké

stopky tajuplně mlčely; brzy jejich tvář ožije a začne neúprosně odpočítávat vteřiny a jejich zlomky. Srovnání ubíhajícího času a zaznamenaných mezer z tehdejších závodů dá v každé chvíli přesný obraz, jak Emil Zátopek bojuje, jak se jeho pokus daří. Každé kolo z těch pětadvaceti, které musí proběhnout, bude ukazatelem, zda se opoždí, nebo zda má naději.

Konečně! Megafony oznamují start a závodníci přibíhají.

Už ho uviděli, už ho poznali! A tribuny i ochozy volají Emilu Zátopkovi vstříc.

Jsou tu všichni, jako v letošním červnu při prvním pokusu: havíři z ostravských dolů, dělníci z továren, studenti, úředníci, jsou tu chlapi i dívky, muži i ženy. A svým potleskem a svým voláním mu říkají: Jsme tu, Emile (neboť dávno už se jim stal blízkým druhem, kterého nazývají jen křestním jménem), jsme tu, Emile, abychom byli v tom těžkém úkolu s tebou, počítej s námi, jsme tu!

I ti, kteří nemohli přijít, jsou s ním.

Rozhlas hlásí, že v staré ocelárně vítkovických železáren nastupují právě dělníci na počest Emila Zátopka k údernické směně.

Emil Zátopek, sedmadvacetiletý důstojník československé armády, shazuje ze sebe tepláky a objeví se v bílém tričku se znakem ATK a modrých trenýrkách, štíhlý, pružný, útlý, tak útlý najednou, že máš o něho až strach, na jak velkou úlohu si troufá. Hled'te, to je vítěz desítek těžkých závodů od Helsinek až po Alžír, to je přemožitel nepřemožených, první československý vítěz v olympijských bězích, nejlepší představitel naší sokolské výchovy, živoucí symbol zdatnosti naší armády i našeho lidu! A přece není v jeho chování ani stín pýchy nebo domýšlivosti, jaké jsme dřív ve sportu bývali svědky. Jeho krok, držení, pohyby, všechno je prosté a přirozené. Není žádný rozdíl mezi ním a ostatními, kterým se dostalo cti být mu partnery v tomto památném závodě. A jen naděje, kterou do něho vkládáme, ho od nich liší.

Může nám dnes přinést velkou radost a ozdobit naši vlajku novou ctí. My všichni máme své povinnosti a děláme je poctivě. My všichni něco dokážeme a skládáme své dovednosti jako drobné kostky velké stavebnice v společné národní dílo. Neumíme však běžet tak rychle a tak vytrvale jako nadporučík Zátopek, a proto všechno své sportovní chtění a nadšení vkládáme teď do toho jediného člověka. Nemylte se, přísní posuzovatelé sportovní horečky! Toto není hloupé fandění přívrženců jednoho fotbalového klubu! Je nás tu přes dvacet tisíc, neznáme se a nevíme, čím kdo z nás je, ale jsme spojeni jednou jedinou svornou vůlí: rekord Československu! Uznání světa naší sjednocené tělovýchově! Hrdost a čest nejlepšího výkonu naší zemi!

Tak dýchá hlediště stadionu jako jediná bytost. Dívá se na start k závodu jediným pohledem. A jediné posilující přání má v srdci: Vítězství statečnému!

K bílé čáře se řadí borci. Zde, před ní, zde je ještě obyčejný lidský svět. Tam, za ní, je už země pohybu a rychlosti, tam už nerozhodují slova, tam se z lidí stanou závodníci a jen napětí vůle, čivů a svalů přinese úspěch. Tam, za bílou čarou startu, čeká tajemství. Je rozprostřeno na dvaceti pěti okruzích závodní dráhy, na každém jejím metru.

Všech, závodníků i diváků, se zmocní ta představa a rozechvívající nejistota.

Už se borci seřadili. Startér vyslovil první povel. Soudci čekají, prst u hlavy stopek.

Emil Zátopek se opřel nohama o zem a sklonil tělo i hlavu, jako by zdravil svou věčnou přítelkyni i sokyni závodní dráhu.

Čeká. Je připraven.

Ale to není jen tato chvíle, právě ubíhající, to není jen tento okamžik. Ani chystající se běžec není jen závodníkem této chvíle. To s ním a v něm stojí na startu těžkého závodu celý jeho dosavadní život. Všechny úspěchy, které mu dodávaly sebevědomí, jsou při

něm. Všechny prohry, které ho učily skromnosti a nové odolnosti, jsou v jeho duši. Všechny chyby i dobré skutky mládí. Všechny nerozvážnosti i činy rozvahy, všechna zkušenost, trpělivost, houževnatost. Jsou v něm vtělena léta vyspívání a růstu, neděle vítězství i pátky zklamání, jsou v něm dny tvrdého tréninku, neústupně uskutečňovaného, za deštivých večerů, v těžkých botách, v osamocení často nechápané. Tak zde stojí na startu jeho sedmadvacet let. Závodník i člověk.

Třeskl výstřel.

Emil Zátopek vyrazil vpřed.

První výstřel

Když vystřelila pistole k prvnímu Emilovu startu, byl to květen roku 1941, tedy jen před osmi lety. Byl tehdy posluchačem a vězněm přísné Baťovy školy práce ve Zlíně; přes den pracoval v továrně, večer poslouchal přednášky z chemie a studoval.

Do závodění neměl nejmenší chuť a kamarádi ho marně přemlouvali. Musel tehdy přijít sám vychovatel, vedoucí jeho družiny, a určit:

„Ty poběžíš v neděli!“

„Já to neumím.“

„Musíš běžet!“

Kdež by devatenáctiletý chlapec, který měl plnou hlavu chemických vzorců, věděl, že se k němu blíží jeho osud! Pokusil se mu vyhnout.

„Pane doktore,“ stěžoval si při lékařské prohlídce, „hrozně mě bolí to koleno.“

„Co sis udělal?“

„Skočil jsem odbočkou přes zábradlí na schodech, u nás ve výzkumném ústavě. Až když jsem padal, uviděl jsem tam dole sudy s kyselinou sírovou. Tak jsem sebou hodil, abych se jim vyhnul, ale přece jsem se klepl do kolena.“

„Ukaž!“

Lékař ohmatal kloub.

„Projdi se!“

Emil kulhal, jako by měl nohu na dva kusy.

„To nic není,“ rozhodl lékař. „Běžet můžeš!“

Buď prohlédl chlapcovu snahu, nebo nepřikládal sportovnímu podniku valnou důležitost.

A přece měl „Jarní běh Zlínem“, pořádaný každoročně pro čtyři ročníky školy práce, už svou tradici. Ale jen někteří hoši, sportovně uvědomělí, jej brali vážně a chystali se k boji. Emil Zátopek, tehdy už ve čtvrtém ročníku, byl raději, když nebyl nikomu příliš na očích a vyhýbal se každému zájmu. Ještě stále doufal, že se protivnému závodu vyhne.

V neděli ráno se tiše oblékl, sáhl po knize a vytratil se do učebny. Snad na mne zapomenou, přál si. Chvilí se učil. Pracoval v té době v laboratoři na výrobě umělých tkaniv a vzorce kyselin a jejich proměn mu běžely před očima. A také chvilí vzpomínal na domov. Vždyť jindy než ve sváteční chvilí nedělního klidu na to stejně nezbyvalo času.

Co by tomu řekl tatínek, že ho tu nutí do běhání?

A v Emilově mysli vyvstávaly milé, dávno zašlé obrazy kopřivnického domova.

Otec se ráno chystá do práce. Je stolařem v Tatrovce. Pevnýma, tvrdýma rukama řídí osudy své rodiny a stará se, aby se šest dětí naučilo rozumnému životu.

„Emile! Ne abys někde lítal! Když chceš něco dělat, můžeš vyplet zahradu!“

„Já ho viděla,“ žaluje sestra Máňa, „utíkal včera ráno po ulici jako blázen a byl celý červený!“

Otec pohlédne přísně na Emila.

„To si mě poslal pan učitel pro salám,“ vysvětluje chlapec.

„No,“ míní otec, „ale to bys mohl jít taky pomalu.“

V rodině panuje odjakživa odpor proti sportu. Dělníkovi, synu chudého Valašska, který se má co ohánět, aby uživil tak početnou rodinu, se zdá přepychem trhat boty běháním nebo kopáním do míče. Nezažili málo těžkých chvil; i když je stolař Zátopek členem závodního výboru, poznal bídu čtyřdenního týdne i nezaměstnanosti a v okolí je mnoho příkladů, jak se život může lehce změnit v živoření o podpoře. Emilovi bylo už víc než deset let a dovedl to procítit i pochopit.

„Sport,“ uvažuje otec, „to je zbytečné utrácení času. Když nemáte co dělat, jděte mi k Lubině natrhat pro včely jehnědy!“

To bývaly hezké výpravy. Na březích ležely poslední zbytky sněhu, po řece ujížděly mokvajících kry, přicházející jaro dýchalo do tváří a vybízelo kluky, aby na stromech i pod nimi dokazovali svou dovednost. A tatínkovým milým včelám se dostalo potravy, aby nemusely tak daleko.

I v létě bývala Lubina lákavým cílem.

„Tati, můžeme se jít koupat?“

„Ale ať jste včas doma! Na zahradě je práce!“

Bylo nutno spořit časem. Vzhůru k Lubině, kdo dřív! Není to blízko, skoro tři kilometry, kluci museli natahovat. Ve čtyři se vracel otec z továrny. Děti se vzpamatovaly vždycky pozdě a snažily se být doma dřív. Byly to hrdinské výkony chlapeckého věku, kdy ještě nezáleží ani na čase, ani na pořadí, a otcova spokojená tvář je jedinou cenou!

A přece se Emil rozpomíná na jakýsi pokus o závodění.

Okolo bloku rodinných domků, při cestě do Příbora, si hrává hejno dětí. Emilovi je tehdy asi dvanáct.

„Kluci! Pojd'te okolo! Kdo dřív?“

Kolik je to? Asi osm set metrů. Doběhnou a spokojeně se měří navzájem, udýchání, s hořícími tvářemi. Ale jeden běží dál, malý Zátopek. Sotva se ostatní vydýchají a uklidní, je tu po druhé. Ale ku podivu všech neustává. Jako by ho posedla ctižádost ukázat ostatním něco neobyčejného, běží stále dál. Chlapci se mu nesmějí; chápou, že tu jde o správný klukovský kousek, jsou hrdí, že jeden z nich to dokáže, a cítí se všichni důležití. A když konečně Emil doběhne třetí okruh a padne do trávy, honem namáčejí kapesník a vlhčí mu čelo, otírají tvář a znalecky ho nutí k pohybu.

„Vážně, ty jsi ale vytrvalec!“ říkají s uznáním.

To byla hloupost, myslí si dnes Emil v učebně a vrací se pohledem ke zplodinám kamenouhelného dehtu. To už byly lepší chvíle

na cvičišti DTJ, kde prováděl s kluky z dělnické kolonie všelijaké kousky. I kopanou ovšem hrával, rád a divoce. „Kde je míč, tam je Emil,“ říkalo se. Ale sám se považoval za slabého hráče. Když sem dospěla pověst o jeho vytrvaleckém běhu, nepřemožitelný Zdena Galiů ho vyzval k závodu „tam k tomu dubu v poli a nazpátek“. Skončilo to sice čestně, ale Emil dlouho ani nevěděl, že se běhá také doopravdy na závodní dráze, a když se to později dověděl, stejně ho to nezajímalo.

Přírodu, ano, tu měl rád; utíkával často s kamarády do lesa a hrával si tam s nimi na táboření v boudách z chvojí, které si sami vyrobili. Jednou tak chtěl oslavit začátek prázdnin, zůstal tam i přes noc a z domu ho pak přišli ve tmě hledat se svítilnou. Nebo výlety s tatínkem, na ty se krásně vzpomíná! Prošli spolu půl Beskyd, vystoupili na Radhošť a přespávali zpravidla na Dolní Bečvě u známých. Ještě dnes cítí v ústech svěží chuť kyšky, ještě dnes cítí vůni sena, na němž nocoval.

Učil se dobře a byl poctivý ve školních úkolech. Učitel ho měl rád: „Nikdy nelžeš, to se mi na tobě líbí nejvíc!“

Otec rozhodl, že po skončení měšťanky půjde Emil na učitelský ústav v Příboře; ale výběr byl přijímacími zkouškami tak omezen, že to nebylo možné. Blízký Zlín přitahoval mladé lidi, kteří měli sklon k samostatnosti, i když zprávy o životě tam byly různé. Emil se rozhodl a podal si žádost o přijetí do školy práce. Jel dělat zkoušku a už tam zůstal. Zkusil dost; to ani domů nepsal, v jak krutých podmínkách tu pracuje, aby nebudil jejich lítost. Ale nárazy chladného, vypočítavého prostředí ho činily stále odolnějším; probíjel se, zapracovával a chemie, k níž se později z gumárny dostal, ho zajímala. Chtěl být poctivým pracovníkem ve svém oboru. Na takové pošetilosti, jako je běh Zlínem, rozhodně neměl čas.

Alkalicelulóza, xantogenát, viskóza... Zabral se do studia.

„Tady je!“ ozvaly se hlasy kamarádů. „Emile, spěchej! Hledáme tě! Za půl hodiny musíme na závody!“

Vztekle zavřel knihu. Ted' už neunikne. Až dosud sledoval vždy ty, které vídal trénovat, s posměchem: hrají si na atlety! Nyní je mezi nimi taky. Šel skleslý a poslouchal chlapce, kteří většinou sdíleli jeho nechuť. Dělal si plány: Počkáš na mne s kabátem za rohem a já to hned po startu sbalím!

Přišli skoro v poslední chvíli. Asi sto chlapců ze čtvrtého ročníku se houfovalo u startu.

A pak tedy padl první startovní výstřel Emilova života.

Sto mladých hochů vyběhlo směrem k továrně a pak zabočilo vzhůru k internátům. Celá trať měřila asi 1400 metrů. Někteří z hochů usilovali o vedení, jiní běželi jen zvolna, bez zájmu.

Emil se proplétal klubkem závodících.

Má se do toho pustit? A zase vzpomínka: Co kdyby ho viděl tatínek? Když přicházel odpoledne z práce a Emil mu zapálil dlouhou dýmku, často se ještě postavil k hoblici v kuchyni, aby opravil věci pro domácnost, a když byla práce hotova a spolu ji prohlíželi, říkal: Když něco děláš, dělej to pořádně, Emile!

Emil běží, jak ho nohy nesou. Pohyb je mu příjemný. Ale zúčastnit se z donucení takové pošetilsti? Viděl, jak ho někteří předstihují. To mu nedalo. Má v sobě otcovu svědomitost a důslednost. Když něco děláš, připomněl si podvědomě –

Zrychlil krok. Ty, kteří ho chtěli předběhnout, nechal vzadu s ostatními opozdilci. A když už se jednou rozběhl, bavilo ho to. Viděl záda kamarádů a jejich nohy. Těšilo ho předbíhat je a dostávat se stále kupředu. Pozoroval, že někteří se namáhají a těžce dýchají. On už však potíží první námahy překonal. Běželo se mu lehce a přidal ještě na rychlosti. Vjela do něho závodivost. Kolik jich ještě předstihne? Desítky metrů mýjely a ustupovaly kolem něho dozadu. Lidé na chodnících si něco povídali a mávali.

Najednou byl tak vpředu, že viděl před sebou zřetelně jednoho jediného běžce. Poznal ho. Kamarád Krupička, který už dlouho trénoval a počítal s vítězstvím.

Ještě zatáčka, kus rovinky a trať končila, odkud vyběhli.

„Jsi druhý, Emile! To je ohromné, jsi druhý!“ slyšel.

Krupička, zrudlý a prudce dýchající, k němu přistoupil.

„To je překvapení, Emile! Vidíš, a nechtěl jsi běžet!“

Z Emilovy hlavy však už vyprchalo závodnické poblouznění. Byl druhý, dobrá, běh byl zábavný, ale celá ta záležitost je přece maličká. Udělal, co po něm chtěli, jak dovedl nejlíp; nyní je po všem. Bez zvědavosti se díval, jak přibíhají další chlapci.

„Dostaneš cenu, plnicí pero,“ svěřoval mu kdosi.

Ani to ho nerozehrálo. Oblékl se a odcházel.

„Zátopku,“ pravil mu nadšeně vychovatel jeho družiny, „příští týden budou závody v rozestavném běhu. Sestavíte naši štafetu?“

Odvrátil hlavu a ušklíbl se: To tak ještě! Nebude v tom přece pokračovat!

A znovu se k němu hlásil Krupička:

„Jsi talent, Emile, půjdeš s námi do Kučerovy party, budeme trénovat...“

Potěšil ho ten zájem, ale nevěděl, proč by měnil názory a způsob života.

„Ani mi nenapadne,“ odsekl.

„Ale vždyť jsi byl druhý!“

Emila však úspěch nepřesvědčil ani nezískal.

„To je jedno! To bylo naposled, co jsem běžel!“

Na závodní dráhu

Zlínské dny běží rychle, čas tu má pro kapitál cenu velkého zisku, a proto se mu nakládá velké břemeno práce.

V chemickém výzkumném ústavě ovšem neběží pohyblivý kruh, pohánějící do práce. Zde záleží víc na důmyslu, zručnosti a opatrnosti.

Emil rozřezává bílé pláty celulózy na plotničky a odvažuje je, jak potřebuje. Pak je připevní do lisu a napustí na ně louh, který si předtím namíchal. Až celulóza nabobtná, bude se lisovat. Emil má v tom už dlouhou praxi; ani profesor na chemické průmyslovce neví možná tolik podrobností jako on. Těší ho, když se medová viskóza protlačuje dyznamení¹ do kyseliny, tuhne, sráží se a když se pak praménky natácejí na spřádací stroje.

„Bude z vás znamenitý chemik,“ říkají mu vedoucí ústavu, pracující na výrobě umělého hedvábí.

A Emil houževnatě studuje a po odpolednech absolvuje vyšší průmyslovku.

Tu už jsou poměry snesitelné. Ale na zlínské začátky raději nevzpomínat. Jak byl hrdý, když ho po zkouškách a po lékařské prohlídce přijali a když dostal po prvé do rukou kontrolku, týdenní lístek do píchacích hodin! Jak bylo jeho jméno na ní najednou důležité! Jméno pracovníka! Sebevědomí chlapce z měšťanky v tom podzimu roku 1937 najednou vzrostlo.

Ale stačil první krok do továrny a bylo po hrdosti. Pach gumárny prozrazoval smutně proslulé pracoviště, kterému se všichni vyhýbali. Emil se radoval, že zakotví; ale brzy poznal, že toto není břeh šťastné země.

1 Trysky, hubice. *Pozn. red.*

Jeho dílna chrčila 2200 párů tenisek denně. Kruh s kopyty se otáčel a dělníci a dělnice sváděli urputný zápas s časem, aby stačili provést jednotvárný úkon, dokud se kruh u nich zdrží. Na každou chybu se číhalo, aby se mohlo srážet ze mzdy.

Chlapci ze školy práce byli levnou pracovní silou. Emilovi uložili rádlovat ozubeným kolečkem přilepené podrážky. Snažil se, seč byl, ale nestačil; nikdy si nepředstavoval, že lze pracovat tak rychle. Byl nešťastný ze sebe i ze všeho kolem. Nikdo ho nepoučoval o vykořisťování dělníků, ale poznával to na vlastní oči; viděl jejich bezmocný spěch, úzkost, aby se z jejich viny pás nezastavil, hořkost při výplatě. Poznával hrubost vedoucích, rovněž poháněných bičem strachu o výdělek. Jejich úspory se nevůlí mistrů často roztratily; když se ukázalo, že už nemají z čeho platit škodu z vadných párů a zdržení plánu, vyhodili je. Nebylo radostí ani pracovat, ani být vedoucím. Nevydělávalo se; ve Zlíně se zachraňoval výdělek. Rafinovaný systém to dovedl vybičovat až k zoufalství. Ale všečen ten spěch námahy nezaručil ani trochu lepší život; platil jen bezedné kapse podnikatelově, novému hromadění kapitálu. Staří dělníci vyprávěli Emilovi o stávce, které se jednou odvážili, a ukazovali mu fotografie, jak je tehdy v odpověď na jejich požadavky vystěhovali z dělnických domků.

Mělo se pracovat od sedmi do dvanácti a od dvou do pěti. Ale začínalo se dávno před sedmou; a sotva u oběda položil Emil lžíci, běžel vždy rychle zpět, protože nikdy se nečekalo až na druhou hodinu. Byla to dřina a neradostný shon.

Když nestačil rádlovat, dostal za úkol připravovat na pohyblivý kruh kopyta. Bylo to o něco snazší, ale přece stále příliš spěšné; naštěstí vydělával jako začátečník tak málo, že mu už nemohli nic strhnout, a tak se jen krčil pod mistrovým hromováním.

Život v internátu také nenabízel prachové peřiny. Vstávalo se v šest; několik minut ranní „půlhodinky“, úklid a o půl sedmé už aby byl raději v továrně. Čtvrt hodiny před sedmou zahoukala siréna,

ale zastihla už dílny v plné práci. Sotva se vrátil k šesté z továrny, už se zase spěchalo do školy, která trvala od půl sedmé do půl desáté. Víčka se nížila, hlava klesala. A přece bylo nutno se učit, dobře se učit, aby člověk něco dokázal.

V internátu se také soutěžilo, ale i tam šlo vlastně o peníze a výsledek byl vždycky mrzutý. Vychovatelé nutili své svěřence k tomu, aby si výdělek ukládali; dostávali z jejich úspor procenta. Hůř však, když sis chtěl vyzvednout peníze, aby sis mohl koupit třeba něco na sebe. „Potřebuji na košili!“

„Ne, škrtl jsem to, vaše světnice má trestné body. Naučte se na před napínat prostěradla!“

„Ale já si musím koupit tu košili!“

„Ne, škrtl jsem ti kapesné! Nepovolují!“

Teskně bylo Emilovi, když se vracel na první Vánoce domů. Místa, kde trávil dětství, se mu zdála po návratu ze Zlína mnohem menší, než je vídal ve vzpomínkách. Ale jaký klid zde panoval, jaké sladké ticho! Zde žili lidé, kteří měli navzájem o sebe starost, kteří se zastavili, aby sis jim mohl postěžovat nebo říci o své radosti. Jaký rozdíl proti tomu městu, kde každý uhání za výdělkem, tak uměle vzdalovaným a snižovaným, a kde nikomu nedopřejí ani minutku na chvíli družnosti a porozumění!

A přece, přiznává si poctivě Emil, když nyní stojí u svých přístrojů a připouští do bubnů sirouhlík², přece to byla pro mne dobrá škola. Tam u nás, na venkově, tam si žije každý po svém, a když se někdo od společného života odchýlí, nikdo se o něho nestará. Tu však, ve společenství mladých chlapců, každá taková odchylka probudí nevlídnou pozornost. Musíš se naučit přizpůsobit se ostatním, podřídit se společnému duchu, být všem stejně dobrým druhem. A chtě nechtě uprostřed tolika cíhajících záludů se naučíš jít pevnějším

2 Jedovatá, silně hořlavá a explozivní kapalná sloučenina síry a uhlíku, důležitá surovina pro výrobu viskózního hedvábí. *Pozn. red.*

a pevnějším krokem, přemáhat překážky, plnit i těžké povinnosti, umět se o sebe ve všem postarat sám.

Když ho přearadili do výzkumného chemického ústavu, zavděčili se mu. Jeho hloubavost dostala rébusy k luštění. Snažil se přijít všemu na kloub a osvojit si co nejvíc znalostí. A ve starých kalhotách a poleptané blůze se cítil mezi bateriemi kotlů stokrát líp než v gumárně.

Ve smutném březnu 1939 viděl do Zlína vpochodovat německé prapory. Viděl Němce objímat se na nádvořích, zatím co české ženy plakaly na chodnících a všechna srdce strnula v předtuše přicházejících hrůz.

Wehrmacht se ujala vlády. Další výzkumy byly zakázány. Ale čeští inženýři dokázali, že se laboratoře udržely jako součást některých dílen, a věřili, že jejich výzkumy budou jednou prospěšné nové Československé republice.

Mezi chlapci z internátu Němců nebylo; tam kvetla bezpečně nenávisť i výsměch. V laboratořích také byli jen Češi. Emil zde byl spokojen, studoval, vzdělával se, skládal úspěšné zkoušky, práce ho zajímala.

Jen s tím sportem ho stále zneklidňovali.

Štafetu tehdy v květnu sice postavil, běželi, ale skončili na posledním místě. Lepší dojem si přivezl z Brna, ze závodů o stříbrný věnec *Lidových novin*, kam ho Baťova škola práce s ostatními vybranými chlapci vyslala. Ale proč pro to dělat povyk?

Dělat umělé hedvábí, to má smysl. Ale že byl v Brně náhodou druhý na 1500 metrů? A že porazil i Krupičku, jenž zůstal třetí?

Namáčel novou dávku celulózy a v duchu se usmíval. Pravda, bylo to hezké: velké zelené hřiště, družiny zanícených chlapců, živá účast obecenstva. Kluci ze školy ho povzbuzovali, když běžel, ukazovali mu talisman, černou panenku, zvonili na budík, vždycky když dokončoval kolo... ale měl přitom pocit přílišné odpovědnosti a ten ho tížil. Tížil? Nebo posiloval?

„Musíš běhat,“ opakovali mu tehdy zase všichni okolo.

„Nohy mám dost dobré,“ odpovídal moudře, „ale ruce mám slabé, ty bych měl cvičit... Musím se naučit stojky!“

Vychovatel Kučera se sice zajímal o něho vytrvale i dál – a to bylo Emilovi ve studeném zlínském ovzduší velmi milé –, ale podzim sportovní podniky zahnal z hřišť.

„Na shledanou zase na jaře na dráze!“ loučil se s ním Kučera.

„Na shledanou,“ odpověděl zdvořile Emil, ale byl znovu přesvědčen, že už na ni nikdy nevzkročí.

Běhat? Proč ne? Pro vlastní potěšení se sám někdy večer, když už bylo šero, pustil klusem z internátu hezký kus na Letnou a zpět, ale o závodění mu nemluvte.

A už tu bylo jaro roku 1942. Pochmurné počasí války se potrhalo jasnými přísivty naděje. Kluci si s chutí vyměňovali nejnovější vtipy. Jako by do nich vnikl nový život; činorodost se v nich nítala, toužili po uplatnění. Sport byl jednou z mála držav, kam se Němcům nepodařilo docela vniknout; na hřištích se mohli Češi shromáždit a směli tam mluvit a volat česky. Hochy to lákalo stále víc. Sport je přitahoval. Na hřišti si od Němců oddychli. A plánovali utkání. Průmyslová kolej se chystala k souboji s internáty mladých mužů.

„Emile, musíš běžet!“ přišli za ním kamarádi.

Vymlouval se jako vždycky. I když se mu v Brně podařil úspěch, neměl o svých schopnostech valné mínění. Když si při návratu z půlhodinky zkusil s někým zaspurtovat, zůstal pozadu. Nač se tedy pouštět do marných dobrodružství?

Ale kluci ho už znali. Jen mu domluvte, Emil neumí nikomu nic odepřít, uvidíte, že se dá přemluvit!

Opravdu se dal přesvědčit.

(Až o tom jednou po letech bude vyprávět, skoro se studem se usměje a řekne provinile: Byla to ode mne slabost!)

Kdyby se byl naučil pro život aspoň trochu nepořádnosti a lajdáctví, kdyby dokázal úmyslně se při závodě loudat a zůstat jednou

poslední, stalo by se podle jeho přání a byl by měl pro příště pokoj. Ale byl sám strůjcem svého neštěstí: měl příliš mnoho nadání a příliš mnoho bojovnosti. Když už byl jednou na dráze, běžel. A měl smůlu: zvítězil v utkání na 1500 i na 3000 metrů.

To nepopře, že mu lichotilo, když mu kamarádi blahopřáli a projevovali mu vděčnost, i když sám své drobné úspěchy nepřeceňoval. Ta neděle mu však přinesla překvapení.

„Emile, pojd' rychle!“ volal na něho jeden z kamarádů. „Chce s tebou mluvit doktor Haluza!“

Haluza byl tehdy velkým zjevem zlínského i českého sportu. Vždyť v každém pondělníku se mohli hoši dočíst o jeho závodních úspěších a všechny noviny ho svorně prohlašovaly za našeho nejlepšího vytrvalce. Našli si pro něho důvěrné pojmenování „Ali“.

„Vážně? Se mnou chce mluvit?“ nemohl uvěřit Emil.

Ale už ho vedli; šel s nepokojem v duši, zpola se radoval, zpola se obával čehosi neznámého, co mu hrozilo.

A pak stanul před ním. Ali byl vysoký, světlovlasý, jemného chování.

„To jsi ty? Běžel jsi velice hezky. Už dlouho závodíš?“

Emil zakoktal něco neurčitého, co mohlo být ano i ne.

„Jestli chceš,“ pravil velký atlet, „přijď zítra večer na stadion. Budu tam trénovat, můžeš se mnou!“

Tehdy Emil ani neuvažoval. Jen přikývl a druhého dne byl na hřišti první.

„Pojď, proběhneme se!“

Dlouhými kroky začal Ali měřit běžecký okruh. Emil se snažil, aby mu stačil, nadnášel se, pokoušel se upravit pohyb rukou i nohou podle něho. Bylo to jen pouhé rozcvičení, ne závod, ale nikdy se Emilovi nezdál běh tak slavným a vznešeným zaměstnáním. Přítomnost jednoho z polobohů atletické dráhy činila z každého záměrného hnutí něco zvláštního a odlišného od obyčejného života. Ač se nyní nedíval nikdo a nešlo ani o čas, ani o místo, cítil Emil po prvé velkou

radost ze své schopnosti, kterou Ali tak ocenil, a závodní dráha mu připadala jako slavnostní koberec.

Když oběhli několik kol, řekl Ali, jako by mu svěřoval nějakou tajemnou zaklínací formulku:

„Ted' si dáme rovinku!“

To znamenalo, že tam, kde byla mezi zatáčkami rovná dráha na sto metrů, pustili se plným tempem, co nejrychleji.

Když doběhli, ohlížel se Ali na chlapce, jak mu stačí a jak po běhu vypadá; chvíli lehce klusali, cvičili přednožování a pak ho vyzval:

„Zaběhni si odtud do cíle, to je 300 metrů. Já ti stopnu čas!“

Emil poslouchal na slovo a souhlasil se vším. Na povel vyběhl a snažil se vyvinout co největší rychlost. Sekal nohama, napínal se, pomáhal si rukama. Cítil však stále, jak zkušeným okem je pozorován, a i pod velkým úsilím jím probíhalo vědomí, jak málo své tělo ovládá a jak málo ví, kam napřít sílu, aby ho víc poslouchalo.

Proběhl metou a vracel se.

Ali zkoumal stopky a pokyvoval vážně hlavou. Emil by se byl rád zeptal: Dobře, nebo ne? Ale i kdyby se byl dověděl čas, stejně by mu to nic neřeklo; neměl ani ponětí, jak rychle by asi měl běžet a jak se vůbec tak dlouhá trať běhá. Ali vrátil ručičku stopek zpět a neřekl nic. To asi patří k tréninku, nemám to asi vědět, domníval se Emil a byl zticha.

A teprve když se vracel domů, připomínal si výraz tváře svého učitele a usuzoval: Běžel jsem určitě špatně. Poznal, že se ve mně mýlil. Zjistil, že jsem vlastně prašpatný běžec a nestojím mu už ani za slovo.

Bylo mu toho trochu líto, ale násilím se s tím smiřoval.

A dnes ráno, když se vrhl s nožem na pláty celulózy a zuřivě je začal krájet, říkal si už uklidněně: Tak je to dobře! K čemu by to bylo? Jen ať mi dají s atletikou všichni pokoj!

„Zátopek k telefonu!“ ozvalo se zavolání.

Podivil se. Snad se nestalo něco zlého? Kdo by mne volal?

Bázlivě vzal do ruky sluchátko.

„Zde doktor Haluza,“ slyšel. „Tak co, jak ses vyspal?“

„Děkuju, dobře,“ odpovídal nejistým hlasem. Bylo to po prvé v životě, co někoho na světě zajímal jeho spánek.

A Ali hovořil dál. Že o něm přemýšlel a že ho zajímá jeho způsob života.

„Jak se vlastně stravuješ? Co snídáš?“

Bylo to směšné i dojemné. Ani vlastní otec se ho nikdy nezeptal, co mu tu vlastně dávají k jídlu. Pokoušel se odpovědět.

„To víš,“ ujišťoval ho Ali, „to všecko je velice důležité. Musíš na to teď dávat pozor! A cos říkal tomu Hoškovu času?“

Emil se dosud nenaučil číst sportovní rubriky a porovnávat výsledky.

„Měl na 1500 metrů 4 minuty 6 vteřin.“

„To je báječné,“ užasl Emil.

Proti jeho čtyřem dvaceti mu to připadalo zcela a nikdy nedosažitelné.

„Najednou to nejde, ale Hošek taky jednou začínal. Myslil jsem, že bychom si mohli spolu zaběhnout na závodech ve Zlíně třeba tři kilometry!“

„Já? Já taky?“ nevěřil sluchu Emil.

„Právě, běžel bys se mnou. Jen nesmíš přestat s tréninkem. Přijdeš dnes zase, vid’?“

„Ano, určitě,“ slibuje Emil. „Určitě přijdu!“ nestačí ujišťovat.

Položí sluchátko a vrací se ke své celulóze a k louhům. Div si neposkočí. Má v sobě příjemný pocit. Tak přece něco dovede a není docela k ztracení. Hází rychle nakrájenou celulózu do lisu. A rád by teď zrychlil celý proces tak, aby se hodiny staly minutami.

Večer je trénink!

Ve stínu mistrů

Na zlínském hřišti za elektrárnou padá, srážen větrem, do očí špinavý prach továrních komínů. Závodník, jemuž se ten kalný vánek opírá o tvář, by potřeboval brýle. Ale přece sem Emil chodí rád a nabírá s úlevou vzduch lepší než ten, který vdechuje po celý den v novém zaměstnání.

Přeřadili ho pro nějaké nedorozumění do anorganického oddělení, kde zabílený jako mlynář mele na prach křemičitany. Němci už zápolí s nedostatkem surovin a hledají spásu v náhradních hmotách. Najít látku, která by dovedla utužit kaučukové směsi, to by znamenalo mnoho pro výrobu pneumatik. Zlínské závody se snaží vyhovět. Výzkumný chemický ústav dostal nové úkoly. Čeští inženýři se nenamáhají přes míru, ale jsou pod přísnou kontrolou a nutno vykázat nějakou práci. Emil, který končí vyšší průmyslovku, vdechuje proto celý den prach rozmílaných křemičitanů. Nečistota prý vrůstá do plicních tkání, není to zaměstnání, zvolené ohleduplně pro běžce, který potřebuje plíce co nejzdravější. Jednou zkusil žádat o změnu, ale osobní referent má také své směrnice. „Chcete do kárného tábora?“ Nezbylo než být zticha a pracovat, jak se dalo. A pobytem na hřišti léčil ohrožené plíce.

Nebyl už bezejmenným mladíkem, jedním z těch, jehož si ani při závodu, ani po něm nikdo nezapamatuje. Tehdy, v tříkilometrovém závodě, na který jej Ali vyzval, byl za ním druhý a měl čas jen o tři vteřiny horší, 9:12.

„Četls noviny?“ upozornili ho kamarádi. „Je tam o tobě.“

Koupil si je. „Krásný výkon Zátopkův,“ četl na vlastní oči. Odložil noviny a znovu se k nim vrátil. „Krásný výkon Zátopkův.“ Bůhví, který redaktor to první zaznamenal a dal vytisknout. Ale Emil si to přečetl aspoň pětkrát. Znamenalo to pro něho mnoho. Nejen, že

se probouzela přirozená, zdravá ctižádost mladého srdce, ale bylo to též jako přijetí do sportovní rodiny. Už nepatřil jen sobě a své zábavě; jeho běhání se stalo – tak říkajíc – záležitostí veřejnosti.

Brzy potom ho vzal Ali s sebou do Baťova k závodu na 1500 metrů. Sám měl čas 4:14,2, Zátopek 4:14,4. Bylo mu tehdy dvacet let.

Každý nový závod, každý lepší čas ho pevněji a pevněji zasnuboval se závodní dráhou. Byl nejdychtivějším žákem, jaký se kdy na hřišti objevil. Stejně horlivě, jako se v minulých letech učil chemii, tak chtěl nyní do sebe vsát všechno poučení, které mu ostrílení borci mohli a chtěli poskytnout. Když se na dráze objevil Tomáš Šalé, hvězda středních tratí, ohlížel se po něm a učil se i od něho; zbožně naslouchal každé radě mistrů. Jen jejich vážnost, někdy až křečovitá, ho trochu zarážela. V něm pohyb na hřišti probouzel naopak dobrý rozmar, radost, pocit klukovského štěstí.

Ty jsi jako dítě, říkali mu borci zasmušilých tváří, poklusávající po dráze. Na chvíli zvážněl, ale pak rozjaření z pohybu u něho znovu zvítězilo. Běhal s každým, kdo si to přál a kdo o to stál, na rychlost i na vytrvalost, trénoval s tím, kdo měl čas, ale kromě toho taky rád dělal stojky, salta a přemety, napodoboval lidi i zvířata, rád se smál a bavil jiné. Laboratoře měl dost během dne. Když oblékl trenýrky a tričko, změnil se ve veselého chlapce se srdcem plným kyslíku. Dělal sport jako radost a potěšení, ne jako prostředek k ukojení ješitnosti.

Jeden z velkých borců ho pozval jednou k sobě na návštěvu a ukázal mu své vzpomínkové sportovní album. A Emil překvapen četl pod fotografiemi vlastnoruční borcovy zápisy: „československý mistr a rekordman“. Bylo mu to skoro neuvěřitelné: Před kým se to chlubil? Před sebou samým?

A druhý nosil po kapsách vždy několikéré noviny a dával mu číst o sobě pochvalné články. Všechno si vystřihoval a pečlivě ukládal, nalepoval, žádné noviny mu nesměly ujít. Emil si všechno prohlédl, pokývl hlavou a vrátil. A v skrytu nitra učinil tehdy pevné

rozhodnutí: Já asi ničeho nedosáhnu. Ale i kdyby se mi podařilo dostat se výš, nikdy se nesmím stát takto ješitným a nikdy nebudu běhat jen pro to, abych si o sobě mohl z novin vystřihovat referáty.

A trénoval a měl radost, když se mohl přesvědčit o pružnosti těla; pokoušel se zvýšit před prázdnou tribunou rychlost rovinek, těšila ho vytrvalost, které se dařilo stále lépe přemáhat únavu.

Na závody se hlásil vždycky jen s Alim. I známí si toho všimli a varovali ho:

„S ním budeš vždycky jen druhý. Vodí tě schválně s sebou, aby tě mohl porážet. Rozjed' se někam sám, kde nebude, tam zvítězíš!“

Všiml si sice, že na různých závodech docilují i vítězové horších časů, než mívá on jako druhý, ale na takové výtky se jen usmíval:

„Co na tom záleží? Já nechci porážet druhé. Já se chci učit!“

A trénoval, sám i s ostatními, ochotně poslouchal rady a pokyny a běhal bez únavy. Byl stále rychlejší. Když se měřil s těmi, kteří mu byli nejbliž, viděl, že je překonává jednoho za druhým.

Zlín měl tehdy už několik vskutku vynikajících vytrvalců. Zátopek jel s nimi po prvé do Prahy na národní štafetové závody. S Šalém, Alim a Kubátem byl členem vítězné štafety 4×1500 metrů, která překonala dokonce rekord. Nikoho však příliš nezajímalo a ani on sám sebe nepovažoval za rekordmana.

Toho roku 1942 se zúčastnil také poprvé atletických mistrovství v Praze. Odehrávala se ve znamení nástupu nové generace, přinášející řadu neznámých jmen; zněla zatím z pozadí, ale měla brzo nato prudce zazářit. V běhu na 1500 metrů, který měl znamenitou konkurenci, zvítězil Ali a Zátopek doběhl pátý za 4:13,9; jedenáctý byl jiný nováček, Čevona.

Ale všechno se nevyvíjelo tak růžově, jak svědčily stručné výsledky z novin, zařazující už Zátopka mezi našich nejlepších deset mílařů. Když ho jednou volal Kubát, že pojedou ještě na podzim do Prahy na běh Stromovkou, odpovídal Emil smutně: „Nepojedu. Neptej se, ale nepojedu!“

Krátce předtím se podrobili studenti průmyslovky rentgenové prohlídce; někteří byli pak určeni k prohlídce nové, zevrubnější, a Emil mezi nimi. Dohadoval se, že patří mezi chudáky, u nichž se objevil nešťastný nález. Jeho obavy z kamenného prachu se splnily.

Velmi ho to zdrtilo. Chápal, že to znamená konec toho radostného rozběhu a že musí opustit, co si sotva zamiloval, neskončí-li to ještě hůř.

Ostatní běžci z klubu naléhali: Musíš jet s námi!

Neodvážil se jim svěřit tísnivé tajemství a svou nejistotu. Znovu a znovu si připomínal jemnocitné chování sestřiček, jejich pohledy a polohlasná slova. Ano, tak se jedná s nemocnými; s těmi, o nichž víme něco velmi smutného.

„My tě, Emile, potřebujeme, musíme se tam čestně reprezentovat!“

To chápal. Ale měl to zaplatit svým zdravím? Vždyť závodem by si jistě uškodil. Jedno z oněch rozcestí, na jakých stanul častěji; a rozhodl se už tenkrát tak jako často později: ve prospěch celku.

Jel, ač nedovedl přemoci svou smutnou úzkost. Ale nevymámili z něho ani slova. Nechtěl je oslabovat.

Běžel, protože mu jeho bojovnost nedovolila se šetřit, a byl opět druhý za Alim, který ve znamenité formě překonal rekord trati. Ale i Zátopek vzbudil pozornost.

„Ten chlapec je skvělý,“ slyšel o sobě říkat.

„Ten teprve bude skvělý,“ odpovídal jim Ali, „ale na pět kilometrů a za pět let.“

Emil však věděl, že jeho budoucnost je tragická. A teprve na zpáteční cestě se kamarádům svěřil.

Nedovedli se s tím smířit, vynadali mu poctivě i na oko a po návratu ho hnali znovu na sociální oddělení závodů. Šel si pro rozhodnutí.

Znovu to soucitné mlčení, když brala sestra do rukou jeho snímek. Domáhal se přesné informace, ale když se sestry potichu radily, přísahal by, že si šeptaly: Já mu to říct nesmím!

Konečně přišel mladý lékař.

„Zátopek? Neběžel vy jste včera v Praze?“

„Ano, pane doktore.“

Lékař se díval na snímek. Emil úzkostlivě přihlížel a čekal na ortel.

„Ph,“ ušklíbl se doktor vesele, „máte lepší plíce než my všichni. Jinak byste tak neběhal!“

Přešťasten vypadl Emil ze dveří ordinace. Tíha úzkosti z něho spadla. Svět byl rázem růžový a všechny cesty vedly na hřiště.

Bojovník

Kam chcete dovolenou?

„Mám jet běhat.“

„Kam běhat? Se sodovkama?“

„Ne, na závody!“

Osobní referent nemá ani dost grimas, aby dal najevo, s jakou nechutí a s jakým pohrdáním shlíží na takový druh zábavy. A v závodníkovi, který odchází s pocitem, že se nějak provinil a že v něm neprávem vidí nepoctivého pracovníka, klíčí hořkost.

Trénovat – to znamená zřeknout se volného času, ukládat si novou a novou námahu, vysilovat se a unavovat; pravda, chvíle závodů jsou pěkné, a když vidíš zájem diváků, jsi přesvědčen, že sloužíš ne sobě, ale vyšším myšlenkám. Máš-li schopnosti, jsi povinen je zdokonalovat, vždyť jsi jen jednotkou velkého národního tělesa a musíš mu věnovat vše, co dokážeš. Ale když tě podezřívají, že to děláš proto, aby ses zbavil kusu povinnosti, která je lehčí než trénink? Když ti tu těžkou cestu ještě znepríjemňují a dávají ti najevo, jak nejsi se svým sebezapřením vítán?

Diváci, kteří tleskali na jaře roku 1943 Zátopkovi, vzdorujícímu v běhu „Napříč Vítkovicemi“ tak statečně Šalému, netušili, jaké kopce nepřízně musí přelézat, než se ke startu dostane. Byli by ochotni spíš věřit, že takový závodník je ve svém prostředí hýčkán a že má všemožné úlevy; nikdo tehdy nevěděl, že má Emil jedno z nejnezdavějších zaměstnání, že jeho šéfové z něho chtějí mít jen chemika a že osobní referenti nemají ani tušení, jak trpce chutná těžký vytrvalecký trénink, a zahrnují ho ponížením.

Na každé jaro čeká atlet s nedočkavostí a nejistotou. Přes zimu Emil trénoval, běhal s přáteli po silnici do Malenovic a zpátky, běhal i sám, když už se druhým nechtělo, ale zima přece jen může lidský

organismus proměnit, může do něho uložit nějakou závadu a učinit ho neschopným poslechnout vůli.

Závod Vítkovicemi byl zkouškou. Rekordman Šalé byl ve výborné formě; ale i on už znal Emilovu bojovnost a dal se jím prozíravě vést; závěrečný únik se mu však málem nepovedl. Emil ukázal, že se znovu pronikavě zlepšil.

Získal tím mnoho v očích svých druhů; všichni si ho začali víc všímat, všichni mu radili, závodníci i nezávodníci. Ale zatím co druzí se bedlivě pozorovali navzájem, počítali s protivníkovou formou a podle toho se chytře rozhodovali, co a kde běžet, aby vyhráli, Zátopek běhal, že mu to působilo radost a že chtěl být lepší a lepší.

„Nepřihlašuj se na mistrovství na 1500 metrů,“ radili mu, „Šalé tě porazí!“

Pousmál se a udělal na trávníku stojku:

„Ale co na tom? Copak je to něco zlého?“

Přihlásil se, rval se, jak mohl, a byl čtvrtý s časem 4:07,4. Podlehl Šalému, ale zvítězil už nad Alim, který – poražen – doběhl jen krokem.

Zátopek se vrátil na domácí stadion a dřel. Viděl blízko sebe ty, kteří byli lepší než on, ale viděl též, jak jsou se sebou nebezpečně spokojeni. Chystali se zdřímnout na vavřínech. Jeho čilá mysl si z toho nebrala příklad. Kéž takto nikdy neustrnu, modlil se v duchu, kéž si dokážu vždycky postavit nový cíl, před nímž se budu cítit malý a skromný. Trénink hvězd se podobal elegantní přehlídce. Mistři měli ze sebe radost. Zátopek byl se sebou velice nespokojen. Trénoval a trénoval.

„Neblázni! Nedři se tak!“ varovali ho kamarádi.

„Jsem pomalý! Potřebuju rychlost!“

To, co poznal dobrého z tréninku svých předchůdců, uplatňoval ve zvýšené míře. Zamýšlel se nad sebou. Nestačilo mu obíhat kolečka a tupě je počítat. Odmítal už běhat s ostatními na vytrvalost, jak se říkalo, a stále víc a víc se věnoval nácviku rychlosti.

A jeho časy se lepšily.

Na 800 metrů dosáhl na jaře 2: 01,2, na podzim 1: 59 min.

Na 1500 metrů měl v říjnu 4:06,6 a ve štafetových mistrovstvích v září zachránil družstvo Zlína před porážkou za 4:02. Konečně, počátkem října, vyhrál závod Čechy–Morava v čase 4:01. To byl závod pozoruhodný proto, že se v něm utkaly nejen rychlosti, ale i duševní vlastnosti, a Emil dokázal zejména sobě, co znamená vůle, cvičená nepřetržitě denními tréninky, za každého počasí, za všech okolností.

Fučíkovský, Dolenský a Čevona si smluvili tehdy plán proti favoritovi závodu Šalému. Vyzazili od startu nezvykle rychlým tempem, protože hádali, že jakmile podlomí jeho sebedůvěru, utečou už z dosahu jeho bojových schopností. Vsadili vše na tuto kartu a vyhráli ji. Šalé vskutku odpadl, ztratil odvalu a přestal si věřit; najednou neměl už dost síly ke stíhání.

Ale atleti z Čech, jisti úspěchem, zapomněli, že ve hře je ještě jeden Moravan. Zátopek se musel vzdát uctivého běhu v Šalého stopách; opustil ho, nesmířil se s porážkou hned v prvním kole, a pustil se tedy do boje na vlastní pěst. Předběhl nejdřív Čevonu a pronásledoval urputně druhé dva. Dvě stě metrů před cílem si ještě dokázal poručit zrychlení; dal do zápolu všechnu energii. Obecenstvo bylo bojem okouzleno. Z překvapených tribun stoupal křik jako oběť v dík za tuto nezvyklou podívanou. A náhle byl Zátopek v čele všech a uvědomil si, že je lepší a že zvítězí, když odrazí poslední nápor protivníků. Podařilo se mu to. Jeho prsa protrhla pásku.

Sportovní veřejnost byla rozradostněna: po letech se objevil na české dráze atlet, který uměl bojovat.

Měli jsme řadu vynikajících závodníků v mnoha oborech, vážili jsme si jich a měli jsme je rádi. Ale jejich výkony jsme čekali většinou s neurčitostí; dovedli i krásně překvapit i selhat. Mnozí z nich kolísali ve výkonnosti, trpěli nervozitou, podléhali rozechvělosti

a obavě ze soupeřů; jejich jemným povahám nevládla v rozhodující chvíli vůle.

Nyní se zde však objevil muž, na kterého bylo spolehnutí, který v sobě soustředil českou houževnatost, jakou jsme si pamatovali z dějepisu. Nebál se boje, nedal se jím rozcitlivět a zlomit, dovedl ze sebe vydat víc než jiný. Dokázal překonat bolest těla i rozechvění mysli. Dovedl překonat sebe sama, to bylo ojedinělé a vzácné.

A bylo mu teprve jedenadvacet let.

Nedůvěra a rekordy

A přece neminula až do té doby žádná zima, aby se v ní Emil Zátopek neloučil se závodní dráhou. Těšilo ho běhat a byl v přípravě neúnavný; dosahoval krok za krokem met, po nichž zatoužil. Ale nepřeceňoval význam ani vítězství, ani výsledků a chápal vždy, že život a skutečná práce jsou víc.

Často se k nerozhodnosti připojily rozličné nepříjemnosti. V této zimě na rok 1944 si poranil nohu od kopačky, v které běhal, a musel dokonce na 14 dní do nemocnice. Když se pozdravil, neměl ani v čem trénovat. A protože jeho sportovní ctížádost nikdy nepodlehla závratí a nepředstavila si cíle příliš slavné, jichž ztráta by ho bolela, loučil se s atletikou opět. Je ke cti sportovnímu duchu Aliho i Šalého, že vynaložili všechno úsilí, aby zůstal; přemluvili ho, přesvědčili, a Šalé mu dokonce opatřil tenisky, aby měl vůbec v čem vyběhnout na dráhu.

V lednu se zúčastnil sjezdu instruktorů a vynikajících závodníků v Hradci Králové a seznámil se tam se známým českým vytrvalcem Ing. Hronem, který ho pozval na květnový kurs v Toušeni. Zátopek věnoval kursu sice svou dovolenou, ale měl už o tréninku pro sebe ustálené mínění, potvrzené výsledky svými i cizími. A tak se vrátil ne s poučením, ale se závazkem: slíbil Hronovi, že se toho roku pokusí o překonání rekordu na 5 kilometrů, který držel Koščak časem 15:14. Vloni běžel Emil tuto trať za 16:25. Letos se mu podařil čas 15:38. Dostal se tedy rekordům do blízkosti.

Věděl, že o překonání nerozhoduje ani šťastná chvíle, ani sebevětší napětí vůle v závodě, ale houževnatost přípravy. Vrhł se usilovně na cvičení sprintů, na prodlužované starty – 10, 20, 30 metrů. Ostatní vytrvalci na něho hleděli skoro zděšeně.

„Co to děláš? Přece nechceš přesedlat na krátké běhy?“

Emil běhal na dráze dokola, ale v každé rovince nasazoval co nejrychlejší spurt; zatačkou proběhl zase zvolna, a jak se dostal na přímou dráhu, opět zkoušel co nejostřejší tempo. Jindy tak střídal rychlost vždy po dvou stech metrech.

Vytýkali mu to skoro všichni, i dobří přátelé, jimž na něm záleželo:

„Emile, nesmíš se tak štvát! Nechceš přece běhat jenom jeden rok a pak skončit!“

A poukazovali i na hlasy tisku, které sice oceňovaly jeho dobré výsledky, odvažily se ho občas i pasovat na naději našeho sportu, ale kritizovaly jeho styl a dělaly závěry z dojmu jeho usilovného vypětí při běhu: mohl by jednou něco dokázat, ale musí se šetřit, nesmí se přepínat, jinak svou závodnickou dráhu brzy skončí.

Nebyli jsme prostě na tak dravé a obětavé úsilí ani zvyklí. Emil však věřil, že zejména pro vytrvalce je styl věcí naprosto osobitou a že záleží jen na tom, aby se mu běželo dobře a rychle. Věřil, že rozumí svému tělu a jeho možnostem nejlépe a ze všech přčetných rad si vzal poučení jediné: že se bude řídit jen podle sebe.

„Podívej se, Emile,“ opakovali mu při tréninku, „když jsi vytrvalec, běhej na vytrvalost. Volný dlouhý běh, to je to! Co běháš v závodě, to běhej v tréninku!“

S tím právě nesouhlasil. Mlčel, nechtěl nic dokazovat slovy, ale byl přesvědčen o opaku. Když běhá závodník v tréninku jen tak, aby vydržel svou dráhu, zvykne si na pomalost. Ale má-li úspěšně bojovat a zlepšovat své časy, musí se naučit rychlosti. Vždyť jak dlouho se u nás nezlepšily rekordy na delší tratě? Ti, kteří byli z počátku lepší než on, vítězili, ale to bylo vše; jejich spokojenost dál nešla.

Emil věřil, že přišla chvíle, kdy musí jít třeba proti mínění všech.

A tak stále cvičil opakované sprinty.

„Čím delší dobu vydržím běžet rychle, tím lepší bude celý můj výkon. Tělo si zvykne na námahu, posune se k hranici své výkonnosti a získám tím i vytrvalost.“

Občas mu někdo uvěřil, jako kamarád Zdráhal, a zkusil to s ním. Ale kdo by mu mohl stačit v tak nepolevujícím úsilí? Zůstal vždycky sám. Dlouho už tak tvrdě u nás nikdo netrénovat.

Přišli i mladí chlapci, dorostenci, a s důvěrou se vyptávali.

Upřímně se zpovídal, ale nepřemlouval.

„Vím jenom to, že jestli chci výš než ostatní, musím trénovat jinak než oni. Nevím dosud, jestli je to správné. Počkejte a uvidíme! Vždyť já sám jsem zvědavý!“

Stupňoval námahu tréninku. Zkoumal se, pozoroval, sledoval únavu a její průběh. Zajímala ho hranice, kam se až odolnost lidského těla může napnout, co vydrží. A nezkoušel to jen na hřišti, byl už závodivostí posedlý.

Cestou do zaměstnání chodil alejí topolů. Zkusím, jak dovedu ovládnout dech, umínil si zvláštní mučení, aby využil i této cesty. Zatajím dech až po čtvrtý topol. Příštího dne chůzi bez dechu o jeden topol prodloužil. Tak pokračoval – a jednou si uložil nevydechnout, dokud nedojde až ke skupině javorů dole pod cestou. Šel, šel, dech násilím zadržovaný, tlak v hlavě, tíhu v prsou, zdálo se mu, že se dusí, že ztrácí vědomí, ale nepovolil, nevydechl – a když se před ním objevily javory, skácel se k zemi. Omdlel.

(Je to vlastně rozmarná příhoda a připomíná anekdotu o potápečci, který by se byl raději utopil, než by se vynořil dřív než jeho soupeř. Ale uvědomte si jen, jak silné vůle je k tomu třeba a kdo z nás by si dovedl takto poručit za hranice svých sil!)

Na hřišti si ukládal už Emil deset, pak dokonce dvanáct rovinek v ostrém sprintu. Jednou se k tomu přidružila nějaká kratochvíle se studenou vodou a vyčerpaného Emila přepadla angína. Poznal, že přestřelil. Ale i tohoto pochopení mu bylo třeba. Je správné narazit jednou na hranice, za něž se nesmí. Umožní to usměrnit naši výkonnost pro příště. Nyní byl ovšem Emil skleslý, energie se mu ztrácela, nevěděl kam, trpěl podrážděností, nespál, měl zvýšené teploty. Typické příznaky přetrénování, nemoci atletů.

Vzal si poučení a po uzdravení opět tedy slevil, ale ne příliš, na deset rychlých rovinek. Zítra to bylo třeba desetkrát ostrých 200 metrů, pozítří pro změnu šestkrát 400 metrů. Od cvičení rychlosti neustoupil ani v nejmenším.

Jaro a léto nebylo tedy příliš příznivé. Pozorovateli, který neznal příčiny, se zdálo, že je Zátopek v těžké krizi, a novináři měli příležitost odborně se nad tím zamýšlet a posuzovat. Tím mu však nepomohli. A Emil, jehož způsob tréninku byl znovu obviňován, musel překonat i toto období zklamání. Ale pevný ve víře jako vědec, jenž tvrdí novou poučku, kterou objevil, nevzdal se.

Nevyhnul se žádnému závodu, i když neměl nyní naději na opětovné vítězství. Byla to doba atletické ligy, kdy se kluby utkávaly navzájem a záleželo jim na každém bodu, na druhém i na třetím místě v každém závodu. Obecenstvo věnovalo těmto soubojům velkou pozornost a atletickým hvězdám šlo o to, aby jejich lesk nepohasl. Zátopek přemáhal svou indispozici a trpělivě dobíhal za svými klubovými kolegy. I když se jeho časy zhoršily, nebral si z nich v ničem příklad. Jeden z jeho vynikajících druhů se dovedl ulít úmyslně od startu předčasně, aby mohl být vyloučen ze závodu, v němž neměl vítězství jisté. Emil běžel, ač věděl, že prohraje. Jiný atlet si na venkovském nádraží postavil hlavu, že se nesmí unavit cestou a že ho musejí na hřiště dovézt. Odmítl i povoz a počkal si, až sehnali v městě auto. V té době už byl Emil dávno na hřišti pěšky. Nikdy pro sebe nežádal žádnou výhodu, vždy své závodnictví považoval za dobrovolně přijatou povinnost, která nedává žádnou přednost.

V červenci za obrovské účasti obecenstva se konala mistrovství v Praze, na nichž se utkalo na šest set borců. Síly národa se soustřeďovaly. Naděje na osvobození vlála už nad hlavami.

Zátopek se na přání Aliho přihlásil na 1500 metrů; zaběhl čas 4:02,8, ale porazil jej Čevona, který – díky vytrvalé přípravě a bojovnosti, podobné Zátopkově – stále rostl výš.

„Měls jít raději na pět kilometrů,“ radil sám Emilovi, „tam by ti mistrovský titul neušel!“

Emil však věděl, že Ali stojí o ten titul sám; nakonec zvítězil Hušek. Emil přál druhým radost a nemyslel na prudké úspěchy. Po-ukazovali mu tehdy na výkony Švéda Hägga, který se v těch dnech stal senzací sportovních rubrik časem na 1500 metrů: 3:43. Nový světový rekord!

„Emile, co tomu říkáš?“

Ani ve snu ho nenapadlo, že by kdy v budoucnosti mohl pomyslet na to, přiblížit se výkonům světových rekordmanů. Pociťoval k nim velkou úctu.

„Bez žebříku se nedá vylézt do druhého poschodí!“ řekl.

Příroda ho obdařila zdravě usuzující myslí a vyrovnaným klidem. Výchova tuto vlastnost ještě posílila. Nevěřil na náhodné úspěchy. Věděl, že cíle si lze klást jen pro nejbližší údobí.

„Dáš si velký úkol a nesplníš jej. Nadšení se ti pak změní v apatii. Nedosáhneš ničeho a jsi znechucen. Proč si mám brát příklad z milionáře, když mám jen několik korun? Musím hospodařit s tím, co mám, a šetřit po svém, po haléřích!“

Za ten rozmysl mu můžeme jen děkovat. Hospodařil dobře. Na Velké ceně města Přerova byl i s Čevonou opět dál. V závodě na 1500 metrů sešli se tam naši nejlepší atleti. Z urputného závodu vyšly časy, dlouho u nás nedosažené: Čevona 3:58,9, Zátopek 3:59,5.

Ale to už zde bylo září. Kde zůstal slib, daný Hronovi na počátku roku? Už se s tou možností v duchu loučil.

Ve Zlíně mu nadto braly nyní čas zvláštní odborné kursy, které mu zabránily chodit na hřiště denně. Snad právě proto se cítil náhle odpočatý, horlivost z léta dozrávala v dobré ovoce; měl dojem, že by byl schopen rychlosti, a dostával se do dobré nálady. Víc a víc si věřil.

Jednou večer si zaběhl na stadionu dva kilometry a přítel Zdráhal mu změřil čas.

„Člověče,“ křičel na něho, když doběhl, „víš, že jsi překonal rekord? Ano, vážně! Máš čas pět minut třicet šest vteřin!“

„Tak to raději nikomu neříkej,“ prosil ho Emil, „byly by zbytečné řeči!“

Ani dobře nevěděl, jak vysoký je vlastně rekord na tuto trať. Až doma si našel v atletické příručce, kterou kdysi dostal jako jednu z prvních cen, československé rekordy a potvrdil si, že má Zdráhal pravdu. Hoškův výkon byl 5:38,8.

Vedoucí atletického odboru Juránek se však o večerním běhu přece dověděl a druhého dne, sotva začal Emil práci v laboratoři, už zvonil telefon.

„Emile, ahoj! Tak se připrav! Na sobotu jsme ohlásili tvůj pokus o rekord na tři kilometry!“

Zdráhal se, odmítal to, vysvětloval, že to není možné.

„Nic se nevymlouvej, já o tom včerejším času vím. Poběžíš a dost!“

Nikdy ho tak nepronásledovaly obavy. Báł se, že zklame. Rekord na 2 kilometry je slabý, ale Hoškův rekord na 3 kilometry mnohem lepší, 8:42. Není snadné zaběhnout to tak rychle, nebo dokonce rychleji. Může se vůbec o něco takového vážně pokusit? Vždyť jeho dosavadní nejlepší čas byl 8:56. Jak je možné, že mu tak důvěřují? Není to jen hon za senzací?

Několik dnů do soboty mu trvalo věčnost.

Dráha zlínského hřiště je nešikovná. Měří 453 metry. I musel si budoucí rekordman před závodem sám odkráčet potřebné metry, aby si trať rozdělil a mohl se přesně orientovat, Šalé se ochotně nabídl, že mu bude hlásit mezičasy a splnil dobře svou přátelskou sportovní úlohu.

Byly to jen malé rámcové závody a na tribuně se sešlo sotva padesát nedůvěřivých diváků. Ale i v tomto skromném, neslavnostním prostředí podal Emil obdivuhodný výkon. Věděl, co od něho čekají, a snažil se, aby je nezklamal. Dokázal jít daleko za vlastní předpokládané možnosti. Proběhl tři kilometry v čase 8:38,8.

Stal se z něho československý rekordman.

Pražské sportovní rubriky přinesly o tom také jen skromnou, neslavnostní zprávu bez jakéhokoliv dodatku. Snad se depeši ani nevěřilo. Sportovní referenti Zátopka znali, věděli, že dovede bojovat – ale že by se už odvážil na rekordy? Tolik schopnosti k zlepšení a tolik vítězné vůle mu nepřisuzovali.

Inženýr Hron však poslal Emilovi z Toušeně dopis: „Co je se slibem z jara?“

I vedoucí Baťova klubu chtěli kout železo za žhava. A hned na příští sobotu ohlásili pokus o rekord na 5000 metrů.

Emil setrval u svého způsobu tréninku. Už teď se na něj mnozí začali dívat jinýma očima. V úterý si dal deset ostrých dvoustovek, ve čtvrtek znovu. To byla jeho příprava na vytrvalecký běh.

Cítil se líp než posledně, úspěch mu dodal chuti i pevné mysli, a tak nastoupil ke startu s lehčím srdcem než posledně. Koščákův rekord byl 15:14. Překoná jej Emil?

„Asi těžko,“ odpovídal, když se ho na to ptali. Nikdy o sobě neměl přepjaté mínění, i když věděl, že napne všechny síly, i když by ho těšilo ukázat, co dovede. Vždyť přišlo mnohem, mnohem více obecenstva než minulou sobotu; v hledišti byli i jeho kolegové chemici, mnozí na sportovním podniku poprvé.

Emilův čas byl 14:55.

Překonal rekord o 20 vteřin.

V pražských redakcích drnčely naléhavě telefony. Rubriky přinesly překvapující zprávu; ale i když užily slov chvály, vytušili za nimi nejistotu. Rozhlasu, který výsledek oznámil, se ptali lidé telefonicky, zda se hlasatel nezmýlil. Až když se výsledek potvrdil, zvedla se první prudká vlna zájmu o atleta, který u nás první běžel 5 kilometrů pod hranici patnácti minut. Listonoš nosil Emilovi desítky dopisů s blahopřáními a s žádostmi o fotografie.

Podivil se tomu. Když jednou rekordu dosáhl, ztratila pro něho tato meta přisvit neobyčejnosti.

„Když jsem udělal rekord, znamená to, že je to v mezích mých možností. Nebylo to tedy nic nadlidského, nadprůměrného. Odpovídá to prostě mým nynějším schopnostem.“

Ale lidé soudili jinak. Byli oslněni a výkon jim imponoval. Chtěli fotografie a podpisy. A jak byl Emil svědomitý, nedovedl odřeknout ani jim; vkládal obrázky do obálek a posílal, dokud měl. Ubývalo jich; s chutí tedy rozeslal i ty poslední a dalším žadatelům mohl už podle pravdy oznámit, že žádné své fotografie nemá.

Mezi poštou se objevil i odlišný dopis. Pražský klub zval Emila Zátopka velmi důrazně na příští sobotu, na závod v běhu na 2000 metrů, spojený s pokusem o nový rekord. Emil chápal, že je Praha zvědavá, a projevil ochotu se tam vypravit.

Zlínští nejprve zaváhali, byli pyšní a mrzelo je pustit Emila na jiné hřiště. Nakonec však dali souhlas.

Tato cesta zůstane pro Emila navždy spojena s velkým zklamáním.

Přirozená ctižádost závodníka, jenž usiluje být první, nikdy u něho nezastře radost a zadostučinění z poctivého boje. Než by se dopustil nějakého i nevinného úskoku, byl ochoten být raději poslední.

Praha však měla jiné mínění.

Radostně se vítal s přáteli; domníval se, že jeho úspěch je i jejich úspěchem. Vždyť i on znal spokojenost, když se některému z nich podařil mimořádný výkon.

Ale už první ze známých ho vítal s potouchlým úsměvem a dorozumívavě mrkal:

„Á, zlínský rekordman! Ty zlínské časy, to je něco, vid’?“

Naklonil se k Emilovi a spiklenecky se ptal:

„Tak co? Jak to měřili? Jak to vlastně udělali?“

Zhrozil se. Jeho poctivé srdce bylo opravdu uraženo.

„Ale... to byly správné časy... přesná dráha...“

„Jdi!“ uchechtával se známý. „Mně to přece můžeš říct! Mezi námi – no, tak jak to bylo?“

Pochopil, že mu nedůvěřují. Že ho vlastně dokonce viní z podvodu.

A přišel druhý a třetí a stále totéž zasvěcené přimhuřování očí a tytéž otázky.

„Já jsem ani letos už na rekord nemyslel,“ pokoušel se vysvětlovat, „ale vedení klubu to chtělo...“

„Človče,“ řekl mu kdosi, „vždyť tady byli lepší než ty a taky nedělali rekordy!“

To byla pravda. Byli to muži, kteří ho do nedávna poráželi, a rekordy se ani nezachvěly. Ale proč? uvažoval usilovně. A nacházel potvrzení svých úvah a tréninku, jemuž se posmívali. Poráželi ho, vítězili, ale nestačili na rekord. Stačilo jim, že vítězí. Nebyli však dost rychlí! Trénovali, protože to je nutné. Nedávali si však nikdy cíle nad svou okamžitou schopnost. Raději se zúčastnili více závodů, aby častěji lehce vyhráli. Stačilo jim porážet horší soupeře. Vydávali se v závodě ze svých sil a rychlosti v nich nenabyli. On zatím trénoval. Učil se. Získával. 5000 metrů na závodech téměř nikdy neběhal, a přece dociloval rok od roku minutové a půlminutové skoky. Měl svou teorii potvrzenou.

Už se s pochybovači nebavil a slovy je nepřesvědčoval. Věděl, že poběží před závistivými i podezřívavými pohledy. Ale lehká atletika je koneckonců oblastí, kde ti nepomůže nic než vlastní zdatnost; tu nelze falšovat, nelze ji předstírat, ale také ti ji nikdo nemůže vzít.

Nastoupil na Strahově s důvěrou a s pevným odhodláním, že Prahu přesvědčí.

Běžel tak dobře, jako by šlo ještě o víc než o závod.

Výsledek? 5:35! Opět nový rekord, letos už třetí.

Nikdo se už neodvážil zapochybovat.

Osvobození

Svěží odpolední vítr vál nad zlínským hřištěm. Byl už prosáklý sluncem a provoněný jarní zemí. Emil lehce klusal po dráze a jen nesměle zkoušel nasadit ostřejší tempo. Levá noha nahoře dosud bolela. V zimě, když nemohl ven, trénoval aspoň doma, dlouho skipoval a roztrhl si na stehně několik svalových snopců; nechtěl se bolesti poddat, pokračoval a zranění si ještě zhoršil. Proto se musel jen opatrně vpravovat do loňské formy. Běžel a občas hmatl prsty, zdali se jizva ve svalu neobnovuje.

Bylo už tehdy ve Zlíně zle. Listopadové bombardování z minulého roku shodilo na město zkázu a zmatek. Život města byl rozrušen. Všude byla zima, topení nefungovalo. Lidé rozechvěle čekali na dovršení válečného dramatu. Dým, který se v jarních dnech objevil na komínech německých domů a úřadů, nasvědčoval, že rozhodné dni nejsou daleko.

Nejhezčí chvíle trávil Emil v té době v pokoji číslo 19, ve druhém internátě, v památné „atletické světnici“. Aigl, Přeček, Roudný, samí veselí chlapi a sportovní parta, která si příbytek patřičně vyzdobila; oštěpy, disky, fotografie ze závodů visely na stěnách. Emil k nim rád chodíval, bavili se, dodávali si síly; když to šlo, trénovali. Když si sehnali kamínka a dřevo na topení z rozbitých objektů („zakázáno pod trestem smrti!“), pokusil se Emil zřídit tam dokonce finskou saunu. Tak přezimovali.

Na jaře doktor Hera Emilovi trénink zakázal. Ale ačkoli byl jinak Emil pacient trpělivý a poslušný, nedovedl tomu jarnímu dni odolat, i když musel na hřiště přes plot a do šatny oknem. Všechno zde bylo ještě zamčeno.

Bylo to 2. května 1945.

Jekot sirény prořízl náhle vzduch. Dlouhý kolísavý tón.

„Panzeralarm!“ – Nepřátelské pancěře nablízku!

Ale Emilovi se zazdalo, že ho tělo začalo poslouchat a nohy že se vpravují do plynulého rytmu. Vítr ho vyzýval k souboji. Nedal se z dráhy zahnat.

Zaburácení otráslu vzduchem. Německá baterie těžkých děl na svahu nad hřištěm vypálila ze všech jícnu.

Situace se stala hrozivější. Emil vybočil z dráhy a vrátil se k šatně. Prolezl opět oknem, oblékl se, vzal věci sobě i kamarádům a opatrně se vydal do města.

Proud německých aut spěšně vyjížděl od kostela na náměstí a mířil směrem na Přerov. Němci ještě doufali v únik. Ale strach byl vepsán v jejich tvářích.

V průběžných ulicích bylo slyšet rachot kulometů od lesa. Bylo by možné, že by to byli Rusové?

Chtěl odevzdat věci z atletické šatny známým, ale lidé byli ve sklepích a nebylo možno se dostat dovnitř. Do ulice, kterou utíkal, padl granát. Obrátil se zpět a zamířil na Zálešnou ke Zdráhalům, u nichž nyní bydlil. Nedaleko něho se sesypal pod bombou dům.

„Rusové střílejí z lesa!“ volali lidé a v jejich výkřicích zněla radost a nedočkavost.

Doběhl domů a rozhlížel se. Ve školní zahradě se brzo objevili vojáci v neznámých stejnokrojích.

„To jsou Rusové!“ volal Emil.

Lidé mu nechtěli dosud věřit.

Rozběhl se tedy vzhůru, seskočil do úžlabiny potoka a utíkal jim vstříc; střetl se s nimi u můstku přes potok. Bylo málo slov k spěšnému dorozumění; ale vztažené ruce, stisky dlaní, radostné poplácání po ramenou a po zádech, to bylo výmluvné přivítání.

„Kluci, tak už jste tady!“

Přibíhali ostatní lidé a ti poslední už přinášeli i připravené kolače, buchty, občerstvení.

Rudoarmějcům se rozusmívaly tváře. Ale pro ně válka neskončila tím, že dorazili do Zlína. Nepřítel byl dosud před nimi a chystal se bránit.

„Zkažitě, gdě Germánci?“

„Už pryč!“ mávali lidé rukama.

Ale sovětští velitelé nebyli tak důvěřiví. Přivítali se s českým obyvatelstvem, ale hned obezřetně pokračovali v postupu. Bleskurychle se seznámili se situací. Vpadli prchajícím Němcům do boku a sevřeli je v kleštích.

Za těmi prvními přicházely nové a nové jednotky, některé po mnohakilometrovém útočném pochodu.

„Spasibo!“ usmívali se zarostlí vojáci na muže i na ženy, přijali v rychlosti posílnění, zakousli se do moravského koláče, ale hned šli dále.

Teprve oddíly, které dorazily později, se zčásti utábořily ve Zlíně. Emil se s ostatními obdivoval klidu a rozhodnosti velitelů. Okamžitě si zvolili stanoviště, určili palebná postavení a za chvíli hřmění houfnic, otřásající domy, posílalo za ustupujícím nepřítelem výstrahu, aby nepomyslel už na návrat.

Až večer se palba utišila.

Vzrušující dojmy sotva dovolily usnout. A po půlnoci probudil už Emila zase výstřel samopalu, který náhle šlehl do ticha, za ním se rozštěkaly kulomety – a na ústupové silnici se rozpoutala divoká bouřka nové dělostřelecké potyčky. Němci se přece jen odvážili pokusu proniknout zpět a zachránit obklíčené jednotky.

Město – s prapory na každém domě – se zachvělo úzkostí. Co by se stalo s obyvatelstvem, kdyby se německý plán podařil? A lidé zděšeně sestupovali opět do sklepů.

Ale sovětští vojáci neustoupili ani o krok a nevydali ani jediný dům. Všechny jejich zbraně byly v činnosti. Jen málo odpočínuté oddíly nastoupily k odhodlanému protiútoku. Německý pokus byl odražen a rozbit na padrtě.

Zlínští poznali, že i když se sami dočkali svobody, pro Rudou armádu ještě hodina míru neuhodila. Dělostřelecké baterie postupovaly, přemísťovaly se a zakopávaly ve zlínských zahradách.

Emil byl mezi těmi, kteří se snažili vojákům jakkoli prospět. Viděl, že se dali do hloubení příkopu k ochraně osádky děl.

„To vám postačí?“

„Eto charašó, chvatit!“ mávli rukou vojáci. „Germánci strilajut plócho!“

Emil se chopil lopaty a pomáhal. Němec zatím střílel špatně, ale zběsile. Zejména dál za městem, kde se krajina otvírala stráněmi nad silnicí, snažily se nepřátelské kulomety vypátrat oběť.

K tisícům hrobů, které ovroubily cestu vítězného vojska, nesoucího nám svobodu, přibýlo i zde několik desítek nových. Uložili do nich sovětské vojáky, kteří vykoupili osvobození Zlína životem.

Emil tehdy ještě nevěděl, že se vojenská služba stane jeho životním údělem a posláním; ale pozoroval všechno kolem sebe s napjatou pozorností a nesmírně rád by se byl k činnosti vojáků přidružil. Šel za nimi až na kraj města.

Byl svědkem, jak na stráni nad úvozem zasáhla plížícího se rudoarmějce střela německého kulometu. Bylo vidět, že je jen raněn a že se pokouší odvléci. Emil Zátopek se pro něho chtěl vypravit. Právě před ním klesl jiný voják. Emil šel dál, ale zadrželi ho. Nejdříve bylo nutno umlčet nepřátelskou palbu.

Nabídl se tedy aspoň, že doběhne pro lékaře. Když se lékař neodvážil vyjít z domu, chtěl Emil dovést raněného do nemocnice.

„Eto nam ně nužno,“ usmíval se velitel jeho horlivosti, „u nas naš gospital!“

A zas až do pozdní noci trval boj, zejména když raketa, volající o pomoc, prozradila, že se v lese nad Zlínem skryla část německé pěchoty. Ruské minomety zvedly hlavně a zasypaly les zkázou. Světelné dráhy střel pršely nocí.

Ne. Němec se už vrátit nesměl!

Druhého dne proběhl Emil Zátopek celým Zlínem, aby viděl co nejvíc, aby byl co nejvíc účasten úžasných dějinných chvil.

Věznice Gestapa otevřela brány politickým vězňům. Chlapci z internátu pomáhali sovětským vojákům čistit gestapácké kanceláře a sklady. Partyzáni po lávkách přes Dřevnici obsadili továrny a rumunské jednotky stavěly podél řeky telegrafní linky. Okolo jejich minometných baterií, tábořících na louce, se kupilo obyvatelstvo. I na hřišti se tábořilo. Papírové německé marky poletovaly všude ve větru jako smetí.

Vojska se střídala. První sledy prošly, přibyl hlavní voj, zálohy, pomocné sbory. Nejraději se Emil vracel na náměstí ke kinu, kde ústí silnice od Březnice. Nedohledná karavana aut a vozů všeho druhu tam plynula a pořádková služba jí určovala další směr. Jaké srovnání s bídou německého konce! Jejich jedno auto vezlo na útěku druhé, aby ušetřilo pohonnou látku. A sovětská armáda si vezla nesčetně ohromných barelů s benzinem, nepřehledné spousty střeliva, zásob, materiálu.

Širokými zlínskými třídami se už nastálo rozezněly sovětské písně. Děti nosily vojákům květiny. Celé město se usmívalo, celý kraj se radoval a bratřil se svými zachránci. Život byl rázem jiný.

Pátého května na velkém shromáždění pozdravil osvobozený Zlín za Rudou armádu kapitán Jegorov. A rozechvělá slova díky a vroucí objetí byla odpovědí vděčnosti československého lidu.

Znovu se volně dýchalo. Už se uvěřilo svobodě.

A po několika dnech se v závodech obnovila i práce, pro niž a pro jejíž dělníky také nadcházela hodina osvobození.

Květen 1945 zbavil poddanství v továrně i Emila Zátopka. Rozhodl se a oznámil svému šéfovi, že prosí o méně škodlivou práci.

„Pro závodníka je to nevhodné, nebezpečné prostředí,“ přesvědčoval ho. „Já nutně potřebuji zdravé plíce!“

Šéf se však domníval, že nyní bude ještě mnohem víc třeba všech našich vědomostí a znalostí.

S tím Emil souhlasil. Ale věděl také, že nový stát ho bude potřebovat i jako sportovce. Až dosud, pod těžkým příkrovem německé říše, šlo buď o ctižádost jednotlivců, nebo o revnivost klubů. Teď bude třeba, aby se to zdravé jádro, které se uchovalo, zasadilo, vyklíčilo, rozrostlo. Československo vstoupí mezi svobodné státy a potřebuje národ zdravých a zdatných.

A Emil, na kterého čekala vojenská povinnost, se bez lítosti rozloučil s dosavadním zaměstnáním. Uvidí, co dá budoucnost.

Teď je čas stát se vojákem.

* * *

V Zarazicách krajní dům,
v Zarazicách krajní dům,
ej, mám já tam galánečku,
Bože můj!

Slovácká písnička tryská z hrdel rozjařených chlapců vojáků, když brouzdají stráněmi kopce nad Uherským Hradištěm. Emil je mezi nimi jako doma. Slovácko se mu odedávna líbilo, přitahovalo ho, chasa je tu srdečná a veselá.

Je to pro Emila nový život.

Místo kamenného prachu vdechuje teď na vojenském cvičišti vůni země, pampelišek, mateřídoušky. Výcvik, pochodová cvičení, přískoky – to pro něho není námahou. Prožívá nové chlapectví, bratří se zase s přírodou, na kterou ve Zlíně málem zapomněl. Krásný hradištský kraj ho přesvědčuje, že volil dobře.

Z bujaré nálady pramení i dobrá pohoda v nitru, nová sebedůvěra, přání navázat v atletice tam, kde začal.

Svobodné Československo pořádá nejdříve vojenská, pak národní mistrovství.

Na prvních stanovil Zátopek nový rekord na 3 kilometry (8:33,4), na druhých v běhu na 5 kilometrů (14:50,2).

Kluci ho měli mezi sebou rádi a i důstojník si jen výjimečně zachoval zastaralé myšlení.

„Na jaký podnik chcete dovolenou?“

„Na mistrovství republiky.“

„Na civilní podniky se vojákům dovolená nedává!“

Emil se poslušně podřídil, ale v hlavním štábu už byli muži, kteří věděli, co znamená znovuzrození naší tělovýchovy. Telegrafovali rozkaz o uvolnění vojína Zátopka.

Velitel útvaru tento zájem sdílel, a když se Emil radostně vítán vracel z Prahy s cenou za nejlepší výkon, věnovanou prezidentem republiky, dal vložit do rozkazu velitelskou pochvalu za příkladnou sportovní reprezentaci.

(Ani vojín, ani plukovník – o jehož dceři Daně se proslýchalo, že hraje výborně házenou – netušili, že si o tom jednou budou povídat v rodinném kruhu, jako tchán a zeť.)

Vojáci měli z úspěchu svého druhu radost a vyzpívali ji na stráních kopce svatého Rocha. Písnička, vysílaná jejich jasnými jinošskými hrdly, je tam vodí a jí oslavují Emila, svou radost ze života, své mládí, kterému patří budoucnost.

Okolo Hradišča
voděnka teče,
ide k nám šohajek,
cosi ně nese...

Rozjaření prvních týdnů svobodné republiky je uchvacuje. Jsou veselí až k divokosti a Emil je mezi nimi ve svém živlu.

„To chcete být poddůstojníkem?“ diví se jednou kterýsi četař.

„Ne! Já chci být důstojníkem!“ překvapuje ho nováček Zátopek. Je to pravda. Nový život si ho zcela získal.

Mezi vojáky, kteří dobrovolně oblékli stejnokroj, se vyskytovala už od počátku služby naléhavá otázka: Kdo z nás se rozhodne stát se vojákem z povolání?

Blížila se doba, kdy měla důstojnická akademie znovu otevřít bránu. Má se Emil přihlásit? Mnoho dobrých kamarádů ho v té myšlence posilovalo a ujišťovalo ho, že má pro tuto dráhu předpoklady.

Duch armády byl zdravý a svěží. A Emil si stejně hloubavě jako jiné věci ujasňoval, jak čestnou úlohou je být příslušníkem armády, chránící mír. Armády, která by nešla ve stopách té předmnichovské, která by se vystříhala jejích chyb a která pro nové poslání potřebovala nové lidi. Jeho mladé mužné srdce zatoužilo být mezi těmi, kteří se stanou záštitou pokojného budování.

Proto se rozhodl.

Ještě jedna cesta do Prahy za utkáním se Švédem Anderssonem – v němž nejde ovšem o výhru, ale spíš o sportovní poučení –, ještě několik dnů v důstojnické škole v Kroměříži a Emil odjíždí na akademii.

Byl potěšen, přímo okouzlen novým a pečlivým vybavením, s kterým se tam setkal. Všechno bylo svědomitě připraveno. Už před nástupem udali potřebná čísla rozměrů – a hle, čekal je tam pečlivě vybraný stejnokroj, obuv, všechno už opatřeno štítky a jmenovkami. I když byl v dosavadních posádkách spokojen, zde byl nadšen: vše zde svědčilo, že je považují za mladé lidi, určené vskutku k závažnému poslání.

Několik nedůvěřivců ho varovalo, že vstup na akademii znamená konec tréninku a celé atletické kariéry. Ale jen vyhlédl z okna své světnice, srdce mu poskočilo. Z nádvoří ho širokým pozdravem přivítala velká závodní dráha.

Hned první den se s ní blíž seznámil. A byl v akademii rázem jako doma a věděl, že se rozhodl dobře.

* * *

Toto období bylo snad jednou z nejtěžších zkoušek Emilovy houževnatosti a netrvalo jen několik dnů. Po celou dobu plnil svědomitě všechny povinnosti vojenského akademika, cvičil a horlivě studoval; v době, kdy ostatní odpočívali nebo šli ve volném čase za zábavou, Emil trénoval.

V zimě k tomu používal kryté jízdní dráhy, která přes den sloužila koním. Vojáci mu ochotně povláčeli piliny branami a večer nastupoval místo koní Emil. Někdy se pustil ven podél Bečvy.

A jindy – i když ostatní opustili kasárny – běhal na dráze po nádvoří.

Vojenský výcvik byl oporou jeho tréninku.

A když se objevil příštího léta opět v Praze na strahovském hřišti, bylo obecenstvo překvapeno nejen jeho zeštíhlením, ale také skvělou formou.

Znovu snížil rekord na 5000 metrů časem 14:36,6.

Jeho pevná vůle přecházela před zraky obcenstva až v zatvrzelost. Země přitahovala jeho těžký krok; ale rval se s ní stále vítězněji. Jeho neobyčejně zdravý organismus se přizpůsoboval všem ukládaným požadavkům. Jeho tělo se nadlehčovalo a snadněji odpoutávalo od dráhy.

Porážel už své soupeře o celé stovky metrů.

Když přijela do Prahy výprava švédských atletů, byla to příležitost k změření sil s cizí běžeckou elitou. Velitelství ho proto ochotně uvolnilo a Zátopek se utkal na 3000 metrů se Sundinem. O vteřinu prohrál, ale rekord byl opět snížen: 8:26,8. Naše rekordy se jeho zásluhou dostávaly už do popředí evropského průměru.

O něco později měl Zátopek příležitost porazit amerického mistra Raffertyho. Při novém utkání se Sundinem se znovu důkladně zamýšlel nad otázkou stylu, který mu někteří sportovní novináři vytýkali. Zdálo se jim, že běží málo elegantně, málo plynule, že se musí příliš namáhat. Ale Emil zůstal u svého vyznání: rychlost, rychlost naučí i stylu, rychlost, a ne styl vyhrává závod.

Celá československá atletika stoupala v té době svou úrovní stále vzhůru, jako by svěží vzduch nové volnosti proudil závodisti a okysličoval krev borců.

Zátopek se vracel po závodech vždy co nejrychleji do akademie, cvičil, studoval, ve volných chvílích kradl čas na trénink, dřel a dřel, a ještě jednou se rozjel do Brna na utkání se slavným Holanďanem Slijkhuisem, běžcem nejlehčího kroku v Evropě. Emil se v závodě s ním rval o každý metr, ale Slijkhuis byl pružný jako laň a jeho běh diváky okouzloval. Závod na 3 km přinesl nový holandský (8:15,5) i nový československý rekord (8:21). Hlediště bylo nádherným bojem spokojeno; ne tak Emil. Poznal a umínil si, čemu se má ještě naučit.

Na mistrovstvích běžel 5 kilometrů nad 15 minut. Všichni zjišťovali, že nepřetržitý výcvik v akademii přece jen nemůže nahradit soustavný trénink a že musíme mít trpělivost, až Emil splní svou vojenskou povinnost.

A zatím se nad obzor pozornosti sportovního světa vynořila atletická mistrovství Evropy v Oslo, stanovená na srpen 1946.

První cesty do ciziny

„Chceš jet do Oslo na mistrovství?“

„Nechci!“

„Žádají pro tebe dovolenou do přípravného kursu. Mám tě uvolnit?“

„Ne, není třeba.“

A tak velitel rotý žádost odřekl.

Emilova skromná rozvážlivost mu zabraňovala hrnout se hořempádem do výpravy, o jejíž účast se prý sváděly pravé závody. Byl sice zvědav, jak vypadá norská země, rád by se podíval z letadla na moře, rád by uviděl zblízka slavné závodníky – ale neměl v povaze, aby o něco usiloval stůj co stůj, když si nebyl jist výsledkem; a pak, nechtěl zanedbat své povinnosti ani pro cestu tak slibnou.

A ještě něco se mu protivilo. Od dob, kdy dokázal, že je v něm ojedinělý bojovný elán a že nevyčerpal dosud možnosti vzestupu, mnoho atletických odborníků si činilo nárok stát se jeho „učitelem“ a spojit své blednoucí jméno se svěží září jména přicházejícího.

„Dejte mi Zátopka na tři neděle a já vám z něho udělám mistra Evropy!“ říkali.

Emil nebyl nikdy pyšný na to, co dovedl, a měl oči i uši stále připraveny k poučení. Ale přesvědčil se už naprosto zřetelně, jak jeho vlastní směrnice se osvědčily proti všem zastaralým teoriím.

Doporučili mu tedy aspoň Anderssona, který řídil kurs atletů, vybraných pro Oslo, na Medlově.

„Myslíte, že budu rázem lepší, když na mě někdo slavný položí ruku?“

Odřekl tedy a nedostal dovolenou. Ale československá atletika se chtěla na mistrovstvích objevit, přihláška vážala a vedoucí se pídili po každé možnosti, která by mohla přinést našim barvám ospra-

vedlnění účasti a čest umístění. A tak zase zakročilo ministerstvo národní obrany, místo dopisů a žádostí přišly na řadu telegramy a bleskové telefonní hovory, za den vydupali pro Emila ze země pas – a najednou seděl v letadle s ostatními a po prvé opouštěl vlast jako její sportovní představitel.

A když už tam jednou byl, přinesl si s sebou i svou věčně dobrou mysl a přispíval k srdečné náladě všech. Posiloval tím i jejich sebe-důvěru.

Slavnosti působily na naše atlety, kteří většinou jako Emil byli po prvé za hranicemi, povznášejícím, vzrušujícím dojmem. Už život ve sportovní osadě přinášel nové známosti a dosud nepoznané zážitky ze společného života.

Emil byl zvědav zejména na své velké soupeře. V okně domu anglické výpravy mu ukázali slavného Woodersona. Vypadal spíš jako úředník než jako závodník, s brýlemi na očích, pohřížený do četby novin. „Halo!“ zavolal na něho srdečně Emil. Wooderson se zasmál a odpověděl stejně přívětivým hlasem. A Emilovi bylo milé, že se chová tak kamarádsky, jak se v atletickém bratrstvu sluší. Setkal se se Slijkhuisem, jehož už dobře znal z Prahy a v němž viděl přítele. Slijkhuis v sobě nesl tehdy mnoho nadějí na výhru. Poznal Nyberga, pětadvacetiletého švédského řidiče auta, veselého chlapce, který rád tancoval. Byl tu slaboučký Belgičan Reiff, na kterém na pohled nebylo nic zvláštního kromě jeho odlišné houpavé chůze. Byl tu Francouz Pujjazon. A Heino! Světový rekordman Heino, finský mistr, který tu hned první den vyhrál běh na 10 kilometrů; i když nepřekonal rekord, jak prý slíbil, měl vynikající čas (29:50) a budil úctu všech. Emil se k němu přiblížil s velkým respektem a nesmělou rukou nováčka se dotkl jeho rekordmanských nohou.

Stadion byl krásný a zahajovací ceremonie oslňovaly. I když se naši atleti cítili mezi ostatními trochu odstrčeni – naše tehdy chudá tělovýchova je musela nechat pochodovat jen v trenýrkách, nebylo

na tepláky nebo stejnokroje – umiňovali si svatosvatě, že se pokusí o umístění co nejlepší.

Na Zátopkovi záleželo nejvíc. Jeho závod byl na pořadu nejdřív.

Po prvé poznal napětí mezinárodního hlediště. Po prvé stanul po boku nejslavnějších atletů světa, jejichž jména a výkony k nám doléhaly jen jako z neskutečné země. Hlediště je znalo a vítalo je na startu. „Wooderson! Wooderson!“ skandovala část tribun. A z druhé strany to znělo: „Heino! Heino!“ Napětí se přeneslo i na závodníky. Emil se dovedl doma přinutit ke klidu. Ale tady se mu roztrásla kolena. Nepoběží za sebe, ale za Československo.

U startové čáry stálo připraveno 23 běžců k závodu na 5 kilometrů o mistrovství Evropy.

Vzrušení, které se vybíjelo výkřiky, hádkami a vlnami nadšení, se náhle utišilo. Zavládlo ticho opravdu hrobové. Působilo to drtivě.

Rána! Start!

Několik běžců vyrazilo hned od začátku s neuvěřitelnou rychlostí. Pekelné tempo, užasl v duchu Emil, a staral se, kde je Wooderson, pokládáný všeobecně za favorita. Ale Wooderson zůstal až nápadně vzadu. Náš běžec si nebyl jistý. Držet se ho? Ale co kdyby selhal – a on s ním? A tak se pustil raději za vedoucí skupinou. Pořadí se rychle střídalo a dlouho nedávalo zřetelný dojem výsledku. Emil byl pátý, pak dokonce třetí. Ve třech kilometrech vedl Slijkhuis za 8:33. Byl to nádherný čas a diváci se rozjásali. Těsně za Holanďanem běžel Wooderson, který šel bezpečně a pravidelně vpřed. Kolo před koncem se pokusil Slijkhuis zajistit si vítězství a utrhnout se. Ale Wooderson měl v záloze svůj pověstný „raketový finiš“, o kterém se vyprávělo už před závodem. Nasadil jej 200 metrů před cílem. Jeho rozpočet byl přesný; předběhl Holanďana a vpadl do pásy s náskokem skoro pěti vteřin, v čase 14:08,6. (Po Häggovu rekordu 13:58,2 nejlepší čas světa.) Zátopek se snažil udržet si své třetí místo, ale Švéd Nyberg i Fin Heino byli z ušetřených sil v závěru rychlejší a porazili ho o zlomky vteřin. Zátopkův čas byl 14:25,8

(opět nový čs. rekord) a teprve 25 vteřin za ním přiběhli Reiff a Pujazzon. Byl tedy pátý, ale dorazil ve vítězné smečce, podlehl jen v urputném boji o decimetry a celá severská sportovní veřejnost mu svorně přisoudila nadějnou budoucnost.

Jeho statečný boj vlil odvalu do žil našim atletům. Jeho běh vyslovil, že Čechoslovák se už nemusí na mezinárodním kolbišti krčit stranou ve stínu, že si umí dodat srdnatosti a že může ohrozit i ty nejslavnější.

Ostatní šli v Zátopkově stopě; Čevona byl čtvrtý v závodě na 1500 metrů, David a Bém dokonce třetí. Byly to úspěchy, i když to nebyla první místa.

„Máš radost?“ ptali se Emila po závodu.

Ale – ačkoliv postavil tak vynikající nový rekord – zdálo se mu, že jejich náročnost není nasycena. Ani on sám nebyl proto spokojen. Byl zklamán a zároveň podnícen. Po tomto velkém změření sil si uvědomoval, co se ještě musí doučit: jak bude pro něho důležité získat ještě větší rychlost, umět hospodařit silami pro závěrečné souboje, znát schopnosti soupeřů a počítat s nimi!

Odletěli z Oslo. A závěr zájezdu byl pravým obrazem Emilova života.

V poledne druhého dne vstoupil do brány akademie. Ve třináct hodin nastupovali akademici k veřejnému vystoupení v cvičeních prostných. Emil měl jistě nárok na odpočinek, ale ani si na to nevzpomněl. Rychle se převlékl, zařadil a cvičil s těmi, mezi něž patřil.

Jeden z nich, bezejmenný, část celku.

* * *

„Chtěl bys zastupovat naše vojsko na mistrovství spojeneckých armád v Berlíně?“ ptali se ho o něco později.

Doporučovali mu to. Domnívali se, že by měl naději na čestný úspěch. Přivolil tedy.

Vyjel v pátek. Sám. Závody začínaly v sobotu.

Pohraniční poměry nebyly tehdy ještě v pořádku. V Podmoklech se Emil spletl a místo na hranice jel omylem do Varnsdorfu. Musel se vracet. Taxikář chtěl za jízdu na hranice 600 korun. Slevil na 500, ale kde by vzal Emil tolik peněz? Koupil si tedy raději kilo hrušek a čekal na novou motorku. Snad se do zítřka do Berlína dostanu.

Konečně přijela motorka a Emil se posunul aspoň na hranice. Ale další překážka. Emil jel ve stejnokroji a měl jen vojenskou propustku. Pro sovětskou pohraniční stráž to bylo rozhodně něco nezvyklého a odmítla mu dovolit přechod hranic. Až když slovy i posunky přesvědčil sovětské vojáky, že musí do Berlína závodit, až když je uprosil, aby se telefonicky informovali, svolili. „Propustit!!“

Emil si koupil za marky lístek do Drážďan. Dostal se tam až k půlnoci. Vystoupil z nádraží do města trosek. Všude černo, ani světýlko. Rozbitými stropy padal na sesuté zdivo déšť. Ulice byly němé a pusté. Emil nevěděl, kam se obrátit.

Zachránil ho jeden starší lejténant, který se ho ujal a dovedl ho do vojenské čekárny, zřízené v bývalém protileteckém krytu. Všechny pohledy se s překvapením upřely na nezvyklou uniformu. Protože další vlak měl jet až ve tři v noci, poradil lejténant Emilovi, aby si tu odpočinul. Ale bylo ještě potřebí vysvětlit dozírajícím, za jakým účelem jede. Pak už bylo všechno v pořádku. „Á, ty běgún? Charašó!“ Sotva který závodník této vojenské olympiády měl noc před závody takovou cestu a takový nocleh.

Dojel do Berlína až v sobotu odpoledne, znaven a hladov, ale bez rozmyšlení ujížděl hned na stadion, aby nezmeškal. Teprve tam si oddechl. Dověděl se, že to odpoledne jsou na pořadu jen rozběhy a jeho závod že se poběží až zítra. Po dlouhém hledání našel konečně někoho, kdo byl ochoten si ho dodatečně zapsat.

„I am from Czechoslovakia,“ prohlašoval.

„Only one?“ divil se americký kapitán. Jen jeden?

„Yes.“

Vrtěli hlavou, ale zapsali si ho tedy k startu na 5000 metrů. Pro jistotu se ho ještě zeptali, jak rychle to asi poběží. Odpověděl, že nejlepší čas měl 14:25.

„Are you crazy?“ vybuchl na něho Američan. Zbláznil jste se?

Ale když stál Emil tvrdohlavě na svém, že to tak opravdu běžel, a dokonce na mistrovstvích Evropy, změnili o něm názor. Že nebyl po ruce osobní vůz, naložili ho aspoň na nákladní auto, odvezli ho o kus dál a dovolili mu, aby se nasytil, posílil kávou a hlavně vyspal.

Druhého dne odpoledne přišel opět na stadion, kde se před válkou odehrávala olympiáda. Američané ji chtěli napodobit; hřiště bylo podobně vyzdobeno a hlediště zaplněno obecnstvem, jehož velká část byli vojáci, zejména příslušníci Rudé armády.

Hry zahajoval slavnostní nástup. Američtí vojáci nesli tabulky se jmény zemí a za nimi se řadily družiny atletů.

Emil si našel chlapíka s tabulkou „Czechoslovakia“ a přátelsky se k němu hlásil.

Ale zase otázka, tentokrát velmi zklamaná:

„Only one?“

Emil přikývl, ale voják se ušklíbl. Považoval za hanbu, že má nést standartu před jedním jediným závodníkem.

Zazněl pochod.

„Come on!“ pobídl Emila nevrle a kráčel, jako by mu na tom nezáleželo.

Čety závodníků vyrážely postupně branou na stadion a defilovaly okolo hřiště. Vítal je potlesk. Ale bouře smíchu se snesla na dráhu, když za tabulkou „Czechoslovakia“ vpochodoval na hřiště jediný závodník. Filmové aparáty se na něho obrátily. Lidé si ho ukazovali.

Emil si vzpomněl, jak se sám usmíval, když na mistrovstvích v Oslo nesli nápis země před jedním atletem z Lichtenštejnska. Bylo mu uprostřed toho veselého smíchu podivně. Snad právě proto pozoroval až příliš střízlivýma očima celou oficiální parádu, která se před hledištěm rozvíjela.

Nepřítomně poslouchal úvodní řeči a přihlížel zapálení ohně podle olympijského vzoru. Spokojen, že je vše u konce, šel si pak odpočinout na tribunu. Přihlížel závodům.

Najednou se k němu přihlásil americký Čech ve vojenském stejnokroji a sedl si k němu.

„Co vlastně běžíte?“ ptal se ho po chvíli.

„Pět kilometrů.“

„Ale vždyť už dvakrát volali ke startu!“ zděsil se voják. „Vidíte – tam v rohu se už závodníci řadí!“

Emil o tom neměl ani tušení. Jak málo stačilo, aby byl zmařen smysl celé cesty! Jako blesk se octl dole z tribuny, pustil se napříč stadionem, za běhu se svlékal, volal a divoce mával rukama. Dorazil ještě včas.

„Vy chcete také běžet? Jak se jmenujete? Odkud jste?“

Hledali ho v seznamu, ale nenašli. Kapitán, který ho dodatečně zapisoval, zapomněl přenést jeho jméno i do startovní listiny. Ale někteří ze závodících vojáků různých národností ho znali a horlivě přikyvovali, že ano, že musí být přihlášen.

„All right! Postavte se tedy dozadu!“

Ale to si zase Emil nechtěl dát líbit, a když se už dostal do hádky, dokazoval odvážně, že běhá lépe než ostatní a že mu tedy patří nejvýhodnější postavení u mantinelu, u vnitřního okraje dráhy. A závodníci kupodivu opět přikyvovali, že ano, že Zátopek je lepší než oni, jen aby ho postavili, kam chce. Startér se dal přesvědčit.

Emil byl v ráži a pustil se vpřed ostrým tempem. Brzy ze sebe setřásl nejvytrvalejší soupeře a neuplynul dlouhý čas, když dohnal posledního o celé kolo. Osmdesát tisíc diváků na tribunách se rozjařilo. A Emil jim připravil nádherné divadlo. Předstihoval ostatní soupeře jednoho po druhém, jeho rychlost se zdála stále vzrůstat, jak se ostatní zpomalovali. Brzy měl všechny diváky na své straně a soudce taky.

„Ten rounds!“ Deset kol! Křičel na něho nadšený pořadatel, a aby jistě porozuměl, ukazoval mu na prstech tak energicky a zblízka, že Emil musel uhýbat, aby mu Američan nevypíchl oko.

Diváci volali a jásali. Vojenské jednotky pokřikovaly sborem.

„Last round!“ křičeli soudcové a startér divoce střílel z pistole.

Emil doběhl první, daleko vpředu, i když měl čas „jen“ 14:31. Ti, kdo mu byli nejbliž, se na něho vrhli jako na neobyčejný lidský exemplář. Jedni ho oblékali, druzí svlékali, třetí fotografovali, redaktoři chrlili otázky.

„Už jste někdy běžel?“

Emil jejich obdiv odmítal, ale oni ho nepřestávali ujišťovat, že je skvělý, zázračný, fantastický běžec. Domnívali se asi, že spadl z nebe a že je na dráze po první.

Teprve když jim jakž takž vysvětlil, že opravdu není poprvé na trati, že ji už běžel lépe, a dokonce na mistrovství Evropy, podařilo se mu jejich nadšení ochladit. Museli se smířit s tím, že se Zátopek nestane jejich objevem.

Kdo však nebyl zklamán a naopak naplnil své srdce hrdostí, byl onen nevrlý nosič tabule s nápisem „Czechoslovakia“. Emil musel ještě do závěrečného průvodu s medailí na stužce na prsou; viděl už zdaleka, jak ho nosič nedočkavě vyhlíží. Jeho rozmrzení bylo nyní nahrazeno šťastným úsměvem přes celou tvář. Vrhel se k Emilovi, poklepal mu na jedno rameno, pak na druhé rameno, a když opět vykročil, bylo na něm znát, jak dobře ví, že mu všichni ostatní nosiči toho jednoho jediného závodníka závidí.

Atlet v botách

Chcete-li, přátelé, být svědky opravdu neobyčejného příkladu vůle a vytrvalosti, vypravte se se mnou na podzim roku 1946 do vojenského tábora v Milovicích.

Výcvik budoucích důstojníků je těžký a namáhavý. Odpočinek je věru zasloužený.

Ale Emil Zátopek si umínil, že si čas k tréninku i zde vydobude stůj co stůj. Ne z hodin povinnosti, ale z minut oddechu.

Skončil se den práce, je po večeri, sedm hodin. Stmívá se.

Vidíte ho, jak vybíhá na hřiště a pouští se dokola?

Ale kamarádi, kteří se chtějí rozptýlit chvilkou kopané, ho nemohou pochopit, někteří ho ani neznají. Stopnou míč a pokřikují na něho s údivem i výsměchem.

„Kdo tě honí? Kam tak naspěch?“

Nemá takové poznámky rád. Je raději sám, v soustředění na výkon. Vidíte ho? Zabočil ze hřiště do lesa.

Našel si tam průsek dlouhý asi 400 metrů, jinde si stanovil rovinku přibližně 250 metrů. A milovické lesní cesty jsou diváky nevídané události. Bez rozkazu a donucení probíhá jimi až do setmění voják. Ale ne lehce, zvolna, pro potěšení. Ukládá si opět povel k rychlosti, napíná všechny síly, které mu po denním cvičení zůstaly, přidává rovinku k rovince, mučí své svaly a učí je snášet víc a víc. Vrací se až k večerce. To už je hluboká tma.

Přijde zima a napadne sněh.

Emil vymění tedy rozmoklé lesní cesty za silnice pro tanky. Určí si okruh přibližně 12 kilometrů a nevynechá dne, aby ho neproběhl.

S prvním jarem se vrací opět do lesa, déšť ho neodradí, a ještě přidává na vzdálenosti i na rychlosti. Jeden den běhá dvacet ostrých rovinek po 250 metrech a má to z tábora 2 kilometry. Druhý den si

předpisuje dvacetkrát 400 metrů a k té dráze musí běžet 4 kilometry tam i zpátky. Spočítám vám to: to znamená střídavě 9 a 16 kilometrů s usilovným cvičením rychlosti.

Chápejte, kolik sebezapření musel tento mladý muž vynaložit, aby si odřekl všechno ostatní, aby odmítl odpočinek, kamarádské zábavy a hry, aby si místo hodin volna ukládal námahu, bolest, nepříjemnosti. A bylo to jen z velkého zanícení, bez nároku na odplatu. Vždyť mu nikdo nemohl zaručit, že toto jeho úsilí přinese výsledky.

A jestli ho sledujete se mnou v tomto životním údobí, počkejme si na něho, až poběží kolem. A pak se mu podívejte na nohy! Užasnete. Nemá na nich ani tretry, ani tenisky, ani lehké střevíce. Běhá všechny ty dlouhé kilometry, v blátě, ve sněhu i na suchu, stezkami i po silnici, zvolna i nejvyšší rychlostí, běhá je v obyčejných těžkých vojenských bagančatech. Ale, Emile!?

Je dobře ukládat si v tréninku zhoršené podmínky – odpověděl by vám, jako přesvědčuje sám sebe – je dobře běhat v horších podmínkách, protože v závodech to pocítíš jako ulehčení!

* * *

A jak se to projevilo na závodní dráze?

Emil měl opět pravdu. Jeho převaha nejen nad našimi, ale nyní už i nad evropskými běžci, zhýčkanými měkkými drahami, opět roste. Jeho odolnost tělesná i duševní posunuje stále své hranice. Rozmetal navždy domněnku, že jen komfortní trénink ve skupinách, pod dozorem zkušených učitelů, na bezpečném hřišti se sprchami a s masáží, že jen takový trénink přináší výsledek. Dokázal skutkem opak.

Ještě na podzim se družstvo naší armády zúčastnilo závodu o „Štít Británie“. Ve všech oborech, v plavání, boxu, střelbě i šermu jsme měli dobré výsledky; v běhu jsme zvítězili s na prostou převahou. Zátopek se na dostihové dráze v Ascotu ztratil prostě

svým soupeřům v mlze hned po startu a uviděli ho znovu až v cíli, dávno odpočívajícího.

Jako přepestrý film se před námi vine historie jeho evropských úspěchů. Bývá v nich hodně napětí, nesnází i nejistoty, ale o šťastném konci rozhoduje vždy Emilův klid, jeho vytrvalost, jeho bojechtivost.

O Vánocích 1946 ho poslali na bruselský běh „Challenge Severin“. Bylo 10 stupňů mrazu, země tvrdá na kost a trať vedla lesními svahy a zmolami³. Emil ani nevěděl, má-li odložit tepláky; nakonec zůstal jen v trenýrkách, ale na radu zkušenějších udělal otvor do velké plachty novin a navlékl si je přes hlavu, aby si chránil hrud' před vytrvalým útokem mrazivého větru. Sotva vyběhli, ohrozila ho nesnáz; na nerovné kamenité cestě se mu rozvázaly tkanice tretrů a bál se, že se opozdí za vedoucí skupinou. A v přespolním běhu, když nezná člověk trať, je i zaváhání o jejím směru podstatným zdržením. Naštěstí se tkanice nabodly na hroty tretrů a zůstaly tam pevně vězet. Emil se mohl s elánem vrhnout do boje; i když už byl v čele, překonal nástrahy všech lesních rozcestí i roklin, zvítězil opět a porazil Reiffa, jehož tehdy zklamané domácí publikum vypískalo.

A počátkem jara nový napínavý příběh:

Mistrovství spojeneckých armád v přespolním běhu uspořádali Angličané v Hannoveru. Naše družstvo by bylo bez Zátopka neúplné; ve střesovické vojenské nemocnici mu rychle penicilinem zahnali angínu a odjel s ostatními. Závod se běžel na hipodromu, kde vojenští běžci nahradili koně z obvyklých podívaných. Hoši si šli dráhu prohlédnout, ale Emil se s nimi ani nevypravil; chtěl se dát překvapit. Když se však octl několikrát na rozpacích, vyčítal si to. Ale utekl opět všem, vrátil se z lesa první na dostihovou dráhu, a ani když už svým prudkým tempem dobíhal do cíle, nikdo jiný se dosud neobjevil.

3 Rokliny. Pozn. red.

Na večerní oslavě byl Emil středem zájmu; i manželka anglického velitele prosila, aby jí představili toho senzačního běžce v červených trenýrkách.

„Víte,“ pravila mu nadšeně, „žádný kůň tu ještě nezávodil tak jako vy! Velice jste mne vzrušil. Opravdu, koně pro mne ode dneška ztratili půvab!“

* * *

Emil se vrátil do Milovic a zařadil se opět do výcviku, aby si už brzo zasloužil hodnost československého důstojníka.

A večer, štván jen rozkazem vlastní vůle, rozechvíval větve stromů svým úprkem a jeho těžké boty vytloukaly do lesních cest neúprosné přání: Rychleji, rychleji, rychleji!

Putování Finskem

Když se Emil objevil na závodech doma, znamenalo to zpravidla rekord. Na memoriál Rosického, slavného českého atleta, zabitého Němci, se těšil; ale do přípravy přišlo noční cvičení, které ovšem nemohl a nechtěl odřeknout, a tak přijel do Prahy po probdělé noci, plné námahy. Ale přece jen se cítil dobře; stačilo málo hodin odpočinku v noci příští a Emil rozdrtil 14. června pozvané Seveřany na prach. Hned po patnácti stech metrech, když hlasatel vyslovil čas 4:07, skvělý, i kdyby se běžela jen tato trať, bylo jasno, že půjde asi o velké snížení rekordu. Emil šel vpřed neuvěřitelnou rychlostí; nechával Finy Koskelu, Heinströma i Švéda Nyberga bezmocné v zadu, přivedl hlediště do varu a zvítězil za bouřlivého povzbuzování v čase 14:08,2. Lidé byli jako u vytržení. Klobouky lítaly vzhůru, diváci se objímali a volali Zátopkovi slávu. Všichni byli jeho výkonem opojeni.

Ale protože si finský atletický svaz vyžádal za finské borce u nás Zátopkův zájezd, musel si Emil po závodu rychle sbalit věci a spolu s Koskelou a Heinströmem letěl do Finska. Nejdříve ovšem do Stockholmu. Byla to veselá cesta; Koskela ho učil finsky aspoň počítat, vyprávěl mu, jak doma orá a seče a pomocí bručení a chrochtání, pomocí posunků a grimas se dohodli i o počtu krav, králíků a vepřů.

Ve Stockholmu byl Emil po první. Užasl nad počínáním švédských redaktorů, připomínajících ztřeštěný americký film. Uprosili ho, aby se proběhl aspoň po náměstí sem i tam a fotografovali ho zleva i zprava.

Ani Emil, ani finští borci neoplývali penězi; nákup pomerančů a čokolády jim nadlehčil kapsu, a když se dostali na oběd, zbývalo jim každému v dlani jen něco docela malých penízků. Vrchní v hotelu se jich nechápavě tázal, zda za to má být oběd pro jednoho, nebo

pro oba. Vyjednávání skončilo tak, že jim dal jednoduše přinést džbán mléka a pořádný kus chleba a ani ty malé penízky pak od nich nevzal.

Ještě horší to bylo na lodi. Do jízdného 3. třídy – a žádný z atletů lepší jízdenku neměl – se nezapočítává právo na kabinu. A tak byl Emil dost překvapen, když sešel za finskými druhy do podpalubí, do skladiště se zavazadly, a viděl, jak si rovnají kufry na palandách, aby si tak upravili tvrdé lůžko. Ale byl zvyklý na nepohodlí. Udělal to po jejich příkladu a usnul též. Sotva kdo z diváků, který tleská z tribun atletickým esům, by uvěřil, jak obtížnou cestou se ke startu dostali a jak špatnou trávili noc!

Druhého dne přistál parník v Turku, na finském pobřeží. A vlak je dopravil do Helsink, kde se právě začínaly finské národní hry. Emil poznával krásnou zemi tisíců jezer, barevných břehů, hlubokých lesních tišin.

Všechny hotely v Helsinkách byly obsazeny. Ředitelství her našlo konečně pokoj v hotelu „Hansa“, ale Emil jej později rád vyměnil za bydlení na ostrůvku Santa Hamina, kde byla vesnice atletů. Byl rád mezi nimi, mezi svými. I když mluví každý jinou řečí a jen obtížně se dohodnou, vědí o sobě, že je pojí víra v atletiku jako cestu k harmonické kráse těla a duše, příslušenství k obci rychlosti, síly a pružnosti.

Když se převážel člunem na sportovní ostrov, vzmáhal se v Emilovi stále podivnější stav. Nechápal, kde se bere tak prudká únava, když je stále ještě světlo. Podíval se na hodinky. Bylo půl jedné v noci. Poznal, co to znamená světlá severská noc. Uvědomoval si to i později, když za světla usínal; otevřel-li oči, viděl z okna ostré stíny borovic před domkem. A jen se mu v teplém, těžkém ovzduší podařilo trochu zdřímnout a opět pootevřel víčka, už viděl stíny opět v novém úhlu. Slunce zašlo jen na chvíli.

Nepořádek cesty, nepohodlí a tyto vysilující teplé noci na něho působily špatně; vůčihledě ztrácel váhu i dobrou pohodu mysli.

Ještě, že tu už byli také naši vzpěrači, s nimiž se radostně přivítal a kteří ho pobavili svým tréninkem.

(Emil je umí výstižně parodovat v jejich slavnostní vážnosti, když se s vášnivým dýcháním sklánějí pro činku a s povzbuzujícím hekáním ji zvedají nad hlavu. Napodobuje, jak se opřou o stěnu a provádějí obtížný cvik – předklon. „To jsem si dal moc!“ umí Emil po nich říkat. Je to karikatura bez zlomyslnosti, z veselého srdce, ale to vám, želo, pero popsat nemůže.)

Norové, kteří už Emila znali, se k němu hlásili a oznamovali mu jako důležitou zprávu, že Heino, který Prahu odřekl, je zde a chce se s ním utkat. Později se s ním Emil také setkal, ale Heino byl poněkud nepřístupný.

30. června začaly závody; 5000 metrů bylo na pořadu v 19 hodin. Stanovený čas se přiblížil a Emil, v obavě, aby nezmeškal, rozběhl se napříč hřištěm k místu startu, tak jak to dělají atleti u nás. V tom zaslechl, že tlampače místního rozhlasu něco hlásí a domníval se, že se ozvalo i jeho jméno; na tribunách to zašumělo a lidé rozjařeně tleskali. Co to bylo?

Za chvíli mu to přátelé vysvětlili. Je zde zvykem, že závodníci nepřicházejí jednotlivě sami, ale že se seřadí mimo dráhu a pak že je pořadatel přivede v zástupu přímo ke startu. Emil že se tedy dopustil prohřešku proti předpisu tohoto stadionu.

Nu, už zde byl, počkal tedy. Však už se blížili také všichni ostatní poklusem po vnějším okraji dráhy, vítání obecnstvem. Všichni? Někdo přece chyběl: ten nejdůležitější – Heino. Emil se chtěl ptát na vysvětlení, ale když už obyčejní smrtelníci stanuli na místě, Heino se náhle přece objevil. Přibíhal sám, vzletně jako polobůh, už v tretrech a v závodním dresu, zdraven bouřlivým nadšením, hrdina a miláček svého obecnstva. Takový nástup mu pořadatelé připravili. Jen Emil se jim svým samostatným vystoupením vymkl jaksi z rukou.

Bylo to mimoděčné, ale vhodné předznamenání pro průběh závodu.

Finský fenomén Heino měl podle všech předpokladů ozdobit tyto velké národní slavnosti novým vítězstvím. Byli si jím jisti. Měl patrně před očima svých krajanů porazit právě toho Čechoslováka, jehož jméno se už evropský sport naučil znát. Proto pozvali Emila Zátopka. Zapomněli nebo nevěděli, že Emil nemá rád příliš slavnostní reži.

Zase jeden rozechvívající start k těžkému závodu. Zase to rozčilení v hledišti, stupňující se každým proběhnutým kolem a zase ta prudká a zoufalá bitka mezi mistry rychlosti, na hranici lidských sil.

Od počátku bylo jasno, že závod mezi sebou rozhodnou ti dva: vysoký Fin a menší Čechoslovák. Emil děkoval hned při prvním hlášení času náhodě, že neztratil s Koskelou v letadle čas; nic není horšího než běžet nazdařbůh, bez časové orientace. Ale Emil porozuměl finským číslicím a určoval si podle hlášení tempo. V 1500 metrech měli oba čas 4:08. Pokusil se Finovi utéci, ale nepodařilo se mu to. Tribuny pobízely svého oblíbence, cizinci – jichž tam bylo hodně – volali na Zátopka. Už tu byl třetí kilometr a Emil se znovu pokusil o únik. Ale opět nezdar, a hrůza, naopak to byl Fin, jenž v té chvíli našel v sobě více síly a ujal se vedení. A nyní nastala honba, vyčerpávající honba, kdy si oba běžci neustále šlapali na paty. Chvíli byl v čele Zátopek, chvíli Heino, a opět Zátopek a opět Heino. Dramatická podívaná pro publikum, vzrušené tak divokým zápolením. Žádnému z obou běžců se zatím nepodařil rozhodný útok. Teplé bílé noci špatného spánku seděly Emilovi na ramenou. Sil mu ubývalo. Heino, jako by to vycítil, přidal v pravém okamžiku. Nyní se umístil pevně v čele a bylo zřejmé, že si nedá vítězství vyrvat.

Leda by tu byl někdo se silnější vůlí než on!

Za ním jako druhý běžel vytrvale ten pošetilec z milovických lesů, běžající desítky a desítky kilometrů v těžkých botách a zvykající si tam na nadlidskou námahu.

A najednou se únava kamsi vstřebala, ustoupila, tělo se zotavilo a nervy poslechly rozkazu mozku: Rychleji! Vpřed! Emil se rozletěl za Heinem jako chrt.

Až do posledního metru trval ten urputný boj dvou nádherných jedinců, Fina a Čechoslováka. Heino měl za sebou tribuny, domácí dráhu i prostředí, celou zem, která chtěla vidět očekávané vítězství. A přece byl nucen pozorovat, jak se postava soupeře po jeho boku probíjí blíž a blíž, slyšel jeho vítězný dech, byl bezmocný vůči jeho rychlosti. Vynaložil všechno své umění a úsilí, a přece se v zorném poli jeho zoufalého pohledu objevila soupeřova ramena, už ho o poznání předstihují, předstihují – a Čechoslovák trhá pásku o metr před ním.

Čas Zátopkův byl 14:15,2, čas Heinův o pětinu vteřiny horší!

„Jak je to možné, že nemohl přidat dřív, teprve potom, až nakonec?“ ptali jsme se ho.

„Je to zvláštní duševní stav, během závodu. Když člověk ví, že má před sebou ještě jeden kilometr, uvědomuje si, rozumem i nějakým instinktem, že nesmí zatím překročit hranice svých sil. Něco mu brání, aby se nevydal úplně a pak neselhal naprosto. Ale když jsem cíli blíž, když už vím, že se nějak rozhodně k pásce dostanu, pak už se dá riskovat, ať to stojí cokoliv. Pak se nasadí i ty nejposlednější síly a nic v mysli se už tomu nebrání!“

Finové byli zklamáni a ani to nezapírali. Když se však Heino nevrátil ze šatny k obřadu rozdělení cen a nechal na schůdcích vítězů Zátopka opuštěného, obecenstvo nestrpělo takové přestoupení sportovní morálky. Začalo hvízdát. Tu někdo rychle odběhl pro Heina do šatny a on přišel.

Dokud Emil prohrával, byl vždy první, kdo vítěznému soupeři blahopřál. Heino mu ruku nepodal. Emila to velmi mrzelo. Ne proto, že se Heino nesklonil před jeho vítězstvím. Ale proto, že podle jeho přesvědčení atletický boj zavazuje všechny, vítěze i poražené, k vzájemné přátelské úctě, ke skromnosti před výkonem druhého

a k mužnému sebezapření. Emil zná Tyršovu větu: „Každý se vším úsilím na společné dráze kupředu spěchaje, raduj se přece, když byl předstižen!“

Zato přišli jiní, i náš konzul, a najednou uslyšel česky z úst mladé finské dívky: „Já vám gratuluji, pane Zátopku!“

„Vy umíte česky?“ rozradostnil se.

Ale neuměla. To ji jen naučili kamarádi vzpěrači, aby mu udělali radost.

Rozrušení boje trvá často déle a bývá hlubší než netrpělivost a tréma před závodem. Té noci po boji s Heinem Emil téměř nezamhouřil oka.

* * *

Příběh jeho návratu z Helsink vlastně ani nepatří k historii závodů, ale poslechněte si jej taky, ať zvíte, co vše patří k povinností a strastem vynikajícího sportovce.

Ještě večer si u něho švédští novináři zajistili návštěvu na příští den o půl deváté.

„Uděláme jen malý rozhovor a několik obrázků,“ uklidňovali ho.

Jaké bylo jeho podivení, když už o půl sedmé ho budili, sotva k ránu na chvíli zdříml. Rozpomínal se na úmluvu na půl deváté, ale znal jejich neodbytnost a utěšoval se, že aspoň bude mít celou záležitost odbytou. Oblékl se tedy a vyšel s nimi na mořský břeh. Znal už jejich nápady ze Stockholmu, ale ty byly nyní daleko překonány. Chvíli musel běhat po břehu, pak proti moři, pak od moře, desetkrát už měl chuť jim utéci, ale vždy se mu zželelo jejich prosebných obličejů. Vždyť je to koneckonců jejich zaměstnání, myslil si. A tak běhal a skákal a cvičil tak dlouho, až byli záběry nasyceni.

„A teď si, mister Zátopek, sbalte věci a odjeďte s námi,“ prohlásili pak. „My nejsme ti, co si včera s vámi smluvili schůzku na půl deváté.“

Ale dověděli jsme se o ní, a proto jsme přišli tak brzo, abychom těm druhým kolegům vypálili rybník. Ujedte teď s námi do Helsink!“

Čím se měl Emil uspokojit než tím, že když padl do rukou jedněch, vysvobodil se od druhých?

Ale důmyslným novinářům nešlo jen o to, zbavit rivaly z druhých novin možnosti hovořit s Emilem; měli ještě jeden tajný záměr, hodný reportérů senzačního večerníku.

Zavezli Zátopka před sochu slavného závodníka Nurmiho a prostě ho požádali, aby na ni vylezl.

To se zdálo Emilovi přece jen málo vkusné.

Naléhali, ale Emil už byl nezlomný.

Nakonec slevili: ať tedy Emil soše Nurmiho aspoň přátelsky pokyne!

Emil se smíloval nad nimi a oni nad ním; kývl rychle na sochu a byl konečně svobodný.

S úlevou vstoupil do přeplněného vlaku a našel si ždibec místa. Byl už opravdu vším znavený. Pán, který si vedle něho četl noviny a musel uhnout, byl nejdříve dotčen; pak si však všiml obrázku v novinách, byl to zrovna záběr z vítězného Emilova závodu, obrátil se, pozoroval souseda, znovu srovnal obrázek s originálem a pak ho definitivně poznal. Dal si to potvrdit a hned to radostně oznamoval lidem ve vagonu. A všichni, od prvního do posledního, jali se Emilovi o překot projevovat sympatie.

(Připomnělo mu to chtě nechtě právě odlišnou příhodu z milovického autobusu, když se vracel jednou z pražského závodu, na kterém mimořádně neudělal žádný rekord.

„Jak to běžel Zátopek?“ ptal se kdosi jiného.

„Mizerně,“ odpověděl tázaný.

Ač stál před nimi, nepoznali ho.

A když vystupoval, ačkoliv měl stejnokroj, otázal se ho rotmistr stejnou otázkou:

„Jak to běžel Zátpek?“

Když už to slyšel na vlastní uši, co měl odpovědět jiného?

„Mizerně,“ řekl klidně.

A ani ten rotmistr ho nepoznal.)

V přátelské zábavě s lidmi ve vlaku se dostal do Turku a přivítal loď, která ho měla vézt k domovu, s upřímnou radostí.

Finští studenti, v bílých čepicích s černým páskem a červeným odznakem, se shromáždili na můstku, a když loď vytahovala kotvy a odrážela, zpívali zemi píseň na rozloučenou. Lidé z břehu mávali a nepřestali, dokud byl parník v dohledu. Lod'ky přijížděly, aby se pohoupaly na vlnách. Moře hrálo jasně, vzduch byl prosycen svěžestí.

Emil se opíral o zábradlí, chutnal vůni moře i čisté ovzduší a byl konečně v krásné pohodě.

Náhle se za ním ozvalo vítězoslavné:

„Oh, mister Zátpek, you are here?“ Vy jste tady?

Obrátil se a strnul. Byli to redaktoři, kteří si s ním smluvili schůzku na půl deváté, kteří o ni přišli, marně ho hledali a nyní ho dostihli. A dokázali, že si svou prohru náležitě vynahradí. Zmocnili se ho, nebylo možno se jim vzepřít.

„Mister Zátpek, jste náš host, pojd'te, zavedeme vás ke kapitánovi!“

Rád nerad je musel kapitán přijmout; dali donést sendviče a plzeňské a hned vytáhli fotoaparáty. Scéna se jim ovšem jevila příliš všední.

„Housle!“ všiml si jeden a ukázal na dva nástroje, visící na zdi.

Vnutili jedny housle nešťastnému kapitánovi a druhé nešťastnému Emilovi.

„Hrejte, prosím,“ nutili je.

Kapitán vrzal na struny ještě hůř než Emil.

Ale spouště cvakaly.

„Kapitáne,“ napadlo pak nejtlustšího z novinářů, „pošlete plavčíka, aby vyklidil palubu! Bude se běhat! A vy, kapitáne, vy budete měřit čas! Ano, když jel Hägg do Ameriky, taky se to na lodi dělalo. Tu máte stopky!“

„Všichni z paluby!“ volal plavčík.

Všechno se ovšem právě proto hrnulo zvědavě na palubu.

Dobrosrdečný Emil se proběhl několikrát kolem, protože věděl, že by jinak neměl pokoj. A kapitán nevrle mačkal stopky, aniž věděl proč.

Ale spouště cvakaly.

„Dobré je to,“ mínil tlustý redaktor. „Ale poslyšte, mister Zátopek, proč vy se při běhu tak šklebíte? Proč vy neběháte takhle? Dejte si poradit!“

A pustil se sám dokola, natřásaje břichem a líbezně se usmívaje. Nyní litoval Emil, že nemá aparát.

Poslední číslo už bylo stručné. Redaktoři považovali za svou povinnost pokusit se ho přemluvit, aby zůstal ve Stockholmu. Emil byl už opravdu otrávený. Neprožil toho ve Finsku málo, špatně spal a špatně jedl; vždyť po závodu s Heinem mu bylo po prvé v životě špatně. Odpověděl jim už trochu rázněji.

Dali mu konečně pokoj a rozešli se do kabin. Emil si našel své známé místo dole mezi zavazadly a spal.

Ráno ho však čekala ještě jedna nepříjemnost.

„Máte vízum jen do 30. června a už začal červenec,“ oznámili mu celní úředníci. „Musíme vás zadržet.“

„Ale mně jede za půl hodiny autobus z přístavu na letiště!“

Pokřčili rameny.

Emil se neodvažoval protestovat příliš prudce a hlasitě. Co kdyby se to dověděl tlustý redaktor? Měli by ho v pasti.

Když tedy viděl, že celní úředníci jsou neúprosní, začal jinou taktikou. Předstíral, že mu na tom příliš nezáleží a listoval bezstarostně v novinách. A když se na něho obrátili, použil i nového tónu.

„Proč ne? Mně se Švédsko líbí. Zůstanu tu rád.“

Okamžitě obrátili. Přišli na to, že by mu přece jen mohli dát krátkodobé tranzitní vízum.

„Ale opravdu byste odletěl?“

Zatajil radost.

„Proč ne? Mohu i odletět.“

„Hned? Ještě dnes?“

Nedbale souhlasil.

Vlepili mu rychle do pasu razítko.

Emil stihl autobus i letadlo.

Odjížděl rád. Příhody zpáteční cesty byly sice vlastně humorné a dají se vesele vypravovat, ale nelíbily se mu. A Emil se víc než jindy těšil už domů.

Poručíkem

Přisaháme při všem, co je nám svaté, a v plné shodě se svým svědomím a přesvědčením, že budeme poslušni prezidentu a vládě Republiky československé a všem svým velitelům, prezidentem a vládou ustanoveným; přísaháme, že budeme bez odmluvy plnit jejich nařízení vždy a všude, i v nebezpečí, bez váhání a odporu, že svá vojska neopustíme, ale i své životy ochotně dáme na ochranu vlasti a za její svobodu; přísaháme, že budeme druh druhu milovati, při sobě věrně státi, v nebezpečí se neopouštěti, ale až do konce se brániti tak, jak nám káže mužná čest a vědomí povinností občanských!

Tak zní slova přísahy, předčítané před řadami nových poručíků nové naší armády, kteří jsou dnes, 18. srpna 1947, slavnostně vyřadováni z akademie.

Věty přísahy, připomínající táboritský chorál, dozněly. Mladí, štlhlí muži odhodlaných tváří zvedají dlaň a vzduchem otřese jejich mocný i vážný slib.

„Tak přísaháme!“

Ministr národní obrany přehlíží řady nových důstojníků. Na tribuně jsou čestní hosté; rodiče a příbuzní nových poručíků nespouštějí pohled šťastného dojetí ze svých synů, bratrů, manželů.

Mladí poručíci, kteří dozráli po dvouleté přípravě k důstojnické hodnosti, pohlízejí před sebe pevně, ale radostně. Mezi nimi, ztracen v jednotnosti stejnokroje, stojí s týmž radostným pohledem Emil Zátopek. Každý ví, jakou dlouhou řadu závodů musel během těch dvou let proběhnout, jakou horu času věnoval tréninku – a přece dostal své povinnosti jako každý jiný. Včera ho ještě poslali závodit za Československo proti Francii do Prahy. Běžel 5000 metrů za 14:15. Vrátil se až ráno; stačil se právě umýt, oholit a převléknout a byl do sedmé hodiny, kdy byl nástup, připraven jako druží.

Slavnostní proslovy. Rozloučení s veliteli, s akademií, s kamarády.

A nyní čeká měsíční dovolená. Rodiče si ho šťastni odvázejí domů.

„Moc běhá,“ říká sestra Máňa zrovna jako tehdy, když byl ještě malý chlapec a utíkával k Lubině pro jehnědy či panu učiteli pro přesnídávku.

Mají o něho starost a vyčítají mu, že se nešetří. Vždyť i v novinách o tom psali, že by se měl Emil šetřit, že by měl méně závodit!

„Já ani nechci,“ omlouvá se nový poručík. „Ale pořád mě někam zvou a posílají, záleží jim na tom, vím, že bych jim zkazil radost... Je to propagace lehké atletiky. Stále víc a víc obecenstva má o ni zájem!“

„Ale tvoje zdraví!“ namítá matka. „Zejména teď se musíš šetřit!“

„Budu,“ slibuje Emil. „Dovezu jenom ten med do Brna, jak jste chtěli, a hned se vrátím domů!“

Bláhový Emil! Bláhoví, kdo mu věřili! Nebo je chtěl jenom ukonejšit?

Závodil proti Francii 17. srpna. 18. srpna byla závěrečná slavnost v akademii. 19. srpna vezl med do Brna, ale toho dne odpoledne už ho vidělo Brno na startu. Oslavil své jmenování poručíkem novým rekordem v běhu na 3000 metrů – 8:08,8!

Je zajímavé, že v té době měly na desetinu vteřiny týž rekord tři země. Holandsko (Slijkhuis), Belgie (Reiff) i Československo.

O tři dny později viděla Bratislava poručíka Zátopka udělat nový rekord na 2000 metrů – 5:20,5.

Maminka čekala na jeho návrat marně. Emil se už tehdy do Kopřivnice vůbec nevrátil a celou dovolenou prozávodil. Ale jak prozávodil!

Především ho zařadili do mužstva vyslaného na studentské hry v Paříži. Důstojnická akademie byla prohlášena za vysokou školu

a Emil k ní jako absolvent dosud patřil. Paříž jeho start ovšem vítala a Emil vítal Paříž, která se mu rázem zalíbila.

Vynikající závodníci a mistři atletiky navštíví velký kus světa. Ale sotva by mohli psát cestopis. Poznájí zpravidla jen hotel nebo sportovní vesnici, několik nejbližších ulic a cestu na hřiště; závodní dráhu by vám mohli popsat dopodrobna, ale to má zase význam jenom pro ně.

Přesto bude Emil na Paříž vzpomínat rád, na její ráz odlišný od jiných evropských měst, na ovzduší, jemuž se i cizinci ochotně přizpůsobují. Nadšeně vám bude vyprávět o jednoduchém provozu v podzemní dráze, o pařížských parcích, kostelech, strážnicích i obyčejných lidech. Jeho vnímavému oku ovšem neušel ani nepokoj lidských myslí, viditelný i na ulici, smutné tváře před výklady s vysokými cenami, roztrpčenost hovorů, hromady smetí na chodnících, nechané tam stávkujícími dělníky, všechn nekld země, hledající si teprve cestu k budoucnosti.

Měl běžet jen 5000 metrů, ale zdálo se mu, že by příliš zahálel. Navrhl vedoucímu Kněnickému, že by závodil i na 1500 metrů; návrh byl ochotně přijat. Přihlásili ho.

„Uvidíme,“ uvažoval Emil sám. „Vždyť kdyby se ukázalo, že mi to nejde, nemusím na finále nastoupit.“

Ale ukázalo se, že rozběh vyhrál za 3:55,2 a do finále nastoupil proti favoritu Maďarovi Garayovi. Všeobecně se soudilo, že je Garay rychlejší. Ale Emil se důkladně rozcvičil a byl ve výborné náladě.

Skoro po celý závod, který byl velmi rychlý, viděl vedle svého boku drobný stín Maďarův. Když se chvílemi stín opozdil, zakázal si Zátopek i ohlédnout se; naučil se už v těžkých mezinárodních závodech, kde jde vždy o boj běžců, jak drobné maličkosti hrají roli v psychologickém rozpoložení závodníků. Ohlédnutí – to znamená, že první se bojí, že je v nejistotě, že se chce ubezpečit. A umínil si nedat soupeři ani trochu naděje. Maďar se v trati držel, ale v rovince Emilovi nepostačil. Vítězný Čechoslovák měl krásný čas 3:52,8.

Zase jeden závod, po kterém Emil neusne rozrušením. A přece nastoupí druhého dne sebejistě k běhu na 5000 metrů a uteče všem soupeřům za 14:20,8.

Ubohý Garay byl tak vyčerpán, že nenastoupil už ani k finále na 800 metrů, ačkoliv se předpokládalo, že je vítězství určitě jeho.

Ani po návratu z Paříže neměl Emil čas aspoň den si odpočinout doma. Závodů ve Vítkovicích, v Olomouci, v Plzni – vždy jen po dvou, třech dnech a vždy ve výborných časech.

Brzy nato vstupoval znovu do letadla. Čs. branná moc chtěla obhájit „Štít Británie“ a poslala Zátópka běžet do Halton Campu.

„Vzpomínáte si ještě na ty dva milé černoušky, jak mi vyhrožovali, že budou první, i kdyby se měli ke mně přivázat? Ale pak už jsme dávno seděli oblečení v autobuse a zlobili jsme se, proč neodjíždíme, a tu oni se, chudáčci, teprve vpotáceli do cíle!“

Emil vyhrál lehce, ale byl už cestováním a závoděním přece jen důkladně unaven. Musel však z Londýna letadlem ihned zase do Bruselu k utkání s Belgií. Cesta byla o to více vzrušující, že jel bez pasu, který za ním poslali a který ho už nedostihl. Podařil se mu dobrodružný kousek; věděl, že se do Bruselu musí dostat, a tak se jen s potvrzením, že patřil k čs. vojenské výpravě do Anglie, prodral všemi hranicemi, letišti a kontrolami. Ale Reiff, který se na toto utkání dobře šetřil, tehdy Zátópka na 3 km porazil.

Emil si hrál se svou zdatností. Běžel brzy potom v Polsku v šesti dnech třikrát závod na 5 km a odvažoval se experimentů; byl na příklad zvědav, jak poběží, když se nerozcvičí. Chtěl o sobě víc a víc zkušeností.

Těšil se konečně na chvíli klidu ve vánočním měsíci, ale tehdy ho ještě „Journal d'Alger“ získal k populárnímu prosincovému běhu Alžírem. Letěl opět do Paříže a tam se sešel s celou konkurencí, z níž vynikali zejména Vernier a Mimoun. Po půlnoci vzlétli nad pohádkově osvětlené město a ráno pod sebou spatřili africký břeh. Bujná, divoká zeleň a slunečné moře, k němuž se přenesli ze zemí zimy,

to byl nezapomenutelný dojem. Mezi pomerančovníky objevovali ještě stopy války, zbytky ostnatých překážek.

Druhého jitra je zavedli do alžírského rozhlasu.

„Jak se vám tu líbí, monsieur Zátapek? Jak se cítíte?“

„Ça va. Comme çi, comme ça.“

Do větších výkladů se se svou frančtinou zatím raději nepouštěl. Mimoun se však dovedl veřejnosti obratně omluvit; prohraje-li, že je to vinou mnoha těžkých závodů.

Zátapek měl těžkých závodů rozhodně víc, ale neuměl francouzsky tak, aby se omluvil podobně. Nezbyvalo mu tedy nic jiného než vyhrát.

Byl to krásný závod v nezvyklém prostředí. Tři sta účastníků bojovalo v deštivém počasí o čest být prvním. Nedaleko dráhy šumělo moře, bujné, divoké, teplé a jeho světlá zeleň prosakovala ovzduším. Možná, že neklidnější závodník by se dal neobyčejným podnebím a podmínkami zdejšího života překvapit a vyvrátit z rovnováhy. Ale Emil, který se dovedl přinutit k tréninku v parném vedru stejně jako v hlubokém sněhu, dovedl zvítězit v mrazu stejně jako v přímořském dešti.

Bojoval se soupeři, s deštěm, s dráhou, se všemi nezvyklými okolnostmi, utekl nakonec Vernierovi a vyhrál.

Druhé vítězství si naložil k Štědrému dni, kdy se konal druhý alžírský závod na 3000 metrů.

Tak skončil rok, kdy Emil Zátapek fascinoval obecenstvo mnoha poledníků a rovnoběžek. Rok, kdy naběhal v závodech tolik kilometrů jako žádný jiný závodník na světě.

Mít jeho podpis v notesu bylo už největším úspěchem chlapců všech národností.

Významný rok

Rok 1948 byl rokem mnoha slavných jubileí – zejména stoletého výročí od stavby prvních pražských barikád – i rokem velkých sportovních událostí: XI. všesokolského sletu v Praze a XIV. olympijských her (z nichž troje se pro válečné události nekonaly) v Londýně.

Únorové události, které posunuly politický vývoj Československa o tak mocný krok kupředu, učinily z něho též významné datum i pro výstavbu naší socialistické tělesné kultury.

Poručík Zátopek spolu s ostatními borci a závodníky, vybranými pro reprezentaci republiky, nepatřil už sobě, ale všem. Jak by ne? Po prvé jsme měli štěstí, že můžeme poslat své sportovce na olympijské hry nejen na zkušenou, ale i s nadějí na vítězství.

Tím víc záleželo nyní na tom, aby vítězná lidová demokracie pojistila své tělovýchově co nejmohutnější rozvoj a zapojila ji účinně do své cesty k socialismu. Učinila to promyšleným a energickým skutkem: péči o zdatnost lidu odňala jednotlivým organizacím, často vedeným zištnými zájmy, učinila ji úkolem státu a v čelo sjednocené tělovýchovy postavila dílo Tyršovo, Sokol.

Borci, připravující se k velkému měření sil, věděli, že v této velkorysé proměně jde též o ně, dobře to pociťovali a často o tom přemýšleli a hovořili.

„Co se stalo? Sport už nebude ani pouhou zábavou, ani honem za senzací!“

„Ani zdrojem obchodu!“

„Sportovec nebude prosit o almužnu!“

„A čím tedy sport teď bude?“

„Radostí všeho lidu bez rozdílu! Součástí pracovní zdatnosti! A zárukou obrany země!“

Posledního března toho roku bylo na slavnostním večeru ve Smetanově síni prohlášeno sjednocení veškeré československé tělovýchovy v Sokole. Borci ve výcvikovém táboře, kteří se nemohli slavnosti zúčastnit, slyšeli z rozhlasu úvodní Sukův pochod, zahajující slety. Slyšeli ministerského předsedu Antonína Zápotockého, jak jménem vlády vítá toto rozhodnutí a vzpomíná k němu mnoha rozhodných slov Tyršových. „Naše snaha po rozvoji se nemůže pokládat za dovršenou, dokud se každý Čech též Sokolem nestane!“ Zástupci sportovních svazů a tělocvičných spolků se přihlašovali k jednotě. A stará sokolská píseň „Lví silou“ uzavřela památný večer.

Emil Zátopek nepotřeboval vysvětlivek. Stačilo, aby se rozpomněl na to, co slyšel o životě významných sportovců u nás dřív, a aby to srovnal s jejich postavením dnes. Košček v době, kdy dělal své rekordy, musel přijmout jako nezaměstnaný dlaždičskou práci na Václavském náměstí. Vytrvalec Černý přespával pod mostem. Pro nejlepšího ze sokolských cvičenců, vítěze olympijského závodu, když ho v Brně vůbec nemohli zaměstnat, našla Praha aspoň jako almužnu z milosti místo vrátného.

„Jaký div,“ říkali si zkušenější atleti mezi sebou, „že tolik talentovaných jedinců opouštělo předčasně sportovní hřiště?“ Věděli, že až přejde jejich výkonnost a zapadne jejich sláva, stejně rychle se ztratí zájem veřejnosti!

Porozuměli, že těchto obav jsou nyní zbaveni.

„Vaše poslání je být chemikem, a ne běhat,“ vzpomínal si Emil. Tehdy bylo třeba hodně tvrdohlavosti, aby vytrval. Dnes se právo na tělovýchovu a uznání činnosti sportovců stalo státním zájmem. Nemohlo se jim za jejich práci dostat lepší odměny.

Ve znamení těchto myšlenek se stupňoval po celé jaro jejich trénink. Zájem celého národa napínal jejich touhu po nejlepších výkonech.

Všechny závody toho jara byly předehrnou a přípravou k olympiádě. Všechny výsledky sportovců v celém světě se hodnotily jen se vztahem k ní.

Na jaře, v dubnu, se konává těžký přespolní závod na deset kilometrů, jeden z nejobtížnějších vůbec, v belgickém městě Spa v ardenském pohoří.

Víte, kolik dnů musí stačit československému závodníkovi, aby se dostal z Prahy do belgického venkovského města, aby nastoupil k závodu, zvítězil a vrátil se zpět? Ne, na dny ani nesmíme počítat. Emil to všechno absolvoval ve čtyřiceti hodinách, bez chvíle odpočinku, bez rekreačního pobytu u moře.

V sobotu večer přilétla skupina našich závodníků do Bruselu. Asi v 10 hodin ráno dospěli vlakem do Spa. Vedoucí Kněnický se vrátil z prohlídky trati zdrcen.

„Hoši, něco takového jsem ještě neviděl!“

„To se tam raději nepůjdu podívat,“ rozhodl se Emil.

Ukázali mu na nástěnné mapě terénní profil závodu.

„To jsou, pane, kopčiska,“ řekl uznale.

Odvykl se už bát. A než prohlížet dráhu víc ho těšilo pobýt mezi ostatními shromážděnými atlety. Bylo jich tam 74 ze šesti států a při rychlém obědě i u startu měl Emil radost z obvyklé družnosti, která se vždy vytváří z pohody srdečných sympatií. Rozjařovalo ho to; všichni se smáli jeho veselému rozcvičování a rozmarným nápadům.

Favoritem závodu byl domácí atlet Ranson, sympatický, urostlý muž, zřejmě dobře připravený a plný soustředění.

Závod začínal jedním kolem na hřišti a pak trať odbočila vzhůru, nejdřív po asfaltu; Ranson šel energicky vpřed a vzhůru a jeho běh zůstal i v stoupání bez kazu na stylu. „Vrškař“, pomyslně si Emil s uznáním a dal se odhodlaně za ním. Sotva byli nahoře, cesta se převážila prudce dolů. Byla kamenitá, oblázky i úlomky skal tvořily stezku. Ted! řekl si Emil. A zatím co ostatní bezděčně zadržovali

dolů kroky, aby nepadli, Emil ještě přidal na rychlosti. Jen pozor na kámen, umiňoval si a bystřil pozornost, nespadnout, nezvrtnout nohu, neztratit čas!

Znovu příkré stoupání, spád dolů, chvíle roviny – a pak poslední kopec, nejhorší: před závodníky se najednou zvedla lesní stráň, na kterou jen se vysoukat bylo už hezkým sportovním výkonem. Emil byl zvyklý na ledacos a dovedl přemáhat nepřízeň terénu, ale toto bylo i na něho mnoho. Dal se do šplhání, hledal oporu pro nohy, i ruce musely pomoci. Šlo to však vzhůru pomalu a Emil, který už byl tehdy o 200 metrů napřed v čele, slyšel, jak za ním šumí dech ostatních, kteří ho na úpatí svahu doháněli. Dral se vzhůru, klouzal, padal a znovu se rozbíhal. Konečně byl nahoře, ale nemohl udělat ani jeden pevný krok. Nohy se pod ním třásly. Ranson mě rozbije, uvědomil si zoufale. Jen pomalu jeho krok zpevněl, pomalu se mu vracela do nohou síla a pružnost, začal zase tělo ovládat. Běžel rychleji a rychleji; ostatní závodníky zdržel svah ovšem také a Emil se probil kupředu tak, že ho už ani auto s redaktory nedohnalo.

Dostal se opět do městských ulic. Obecenstvo čekalo na Ransona, ale dovedlo ocenit úsilí cizince, který ukázal tak srdnaté srdce. Trať byla dobře vyznačena, dlouhé šipky ukazovaly směr, Emil se nemusel bát, že zabloudí. Získával si stále větší náskok a obecenstvo ho začalo povzbuzovat:

„Bravo, Emil!“

Diváky bavilo, že tento první závodník má na sobě vskutku startovní číslo 1. A Emil, ač znaven a ve vypětí sil, se vesele rozesmál, když viděl babičku, jak na nároží zvedá svou hůlčičku a volá na něj třaslavým hlasem:

„Bravo, Emil! Allez! Allez!“

Jeho čas v cíli byl 36:01,4; překonal dřívější traťový rekord skoro o půl druhé minuty. Měl z vítězství, získaného tak perně, velkou radost. Radost měli i vedoucí a ostatní účastníci naší výpravy.

„Jak je ti, Emile?“

„No, trochu zcuchaný jsem,“ přiznával.

Hůř bylo s Ransonem. Příběhl asi o minutu později, zcela zničený. Měl zesmutnělé oči a zklamanou tvář, ale byl to dobrý sportovec. Jen nabyl dechu, přišel hned za Emilem, a když mu tiskl ruku, byl v jeho výrazu upřímný obdiv bez hořkosti. Oba soupeři se objali.

V autokaru, kterým se vraceli, se těšil Emil zájmu všech. Zejména Angličané ho zahrnovali zvědavými odbornými otázkami:

„Jak trénujete?“

„Běháte v zimě?“

„Kolik uběhnete denně?“

„Kolik hodin spíte?“

„Co jíte?“

„Jste ženatý?“

Když v bruselských ulicích nabyly otázky některých cizinců na útočnosti a svezly se na poměry u nás doma, staly se i Emilovy odpovědi spádnějšími.

„Je u vás tohle?“ ptali se a ukazovali na výkladní skříně, plné lahůdek.

„Ne,“ řekl upřímně Emil.

A když jeho zrak padl na postavu žebráka na rohu ulice, dodal:

„Ale toto taky ne!“

Jen krátkou chvíli trval odpočinek v Bruselu. A druhého dne ráno byl už Emil i s ostatními československými borci po těžkém vítězném závodu zpět doma v Praze.

* * *

A nyní na nové jeviště našeho příběhu o tom, jak se stane z obyčejného chlapce světový rekordman! Toto nové jeviště je budapeštský stadion a je velmi, velmi důležité. Tam totiž běžel Zátopek po prvé v závodě na dráze trať 10 kilometrů.

Protože v sobě cítil dost síly, umínal si totiž, že na olympiádě nastoupí na 5 i na 10 kilometrů. Podle toho zmnožil a zostřil svůj jarní trénink. Byl v něm neúporný a těžko si lze představit někoho jiného, kdo by si dovedl uložit tolik nelítostné námahy. Jen si představte: dokázal v některé dny tréninku zaběhnout ostrý úsek 400 metrů až šedesátkrát za sebou. To znamená ostrým tempem 24 kilometrů, přerušovaných volnými meziběhy v délce 12 kilometrů; jeden jediný trénink čítal tedy pak kilometrů 36! A všechna kola běhal vždy úmyslně po vnějším okraji dráhy!

Lehce vyhrál první sletový podnik, přesporní běh v Klatovech, a trénoval a trénoval.

29. května mu byl v Budapešti soupeřem dobrý Szilaghyi.

Pro Emila byl závod křtem nové trati, ale hned první jeho běh byl senzací. Nebylo to pro něho snadné; strhl se nezkušeně rychlým počátkem a měl pak také chvíle, kdy se mu zdálo, že se trať dost rychle neodvíjí, že nemůže z místa, že se jen plazí – ale nutil se, přemáhal, zápasil sám se sebou –, a když dorazil do cíle, dověděl se, že hned při tomto prvním pokusu snížil náš Slezáckův rekord o dvě minuty.

Měl čas 30:28,4.

* * *

„Půjdeš dnes na Strahov?“ ptali se známí známých.

„Co tam?“

„Atletické závody!“

„Těch už letos bylo!“

„Ale běží Zátopek! Po prvé u nás na deset kilometrů!“

„Stejně nemá žádnou konkurenci. Poběží sám. To není nic zvláštního.“

Tisíce lidí byly však jiného názoru a přišly a naplnily hlediště. Zátopek vskutku neměl žádného soupeře, běžel sám, jeho protivníci

neexistovali. A přece jsme se přesvědčili, jak jeho osamocený běh, trvající půl hodiny, může být vzrušující podívanou.

Hlasatel sleduje hodiny a oznamuje časy. Hlásí, jak se běžec přibližuje svému poslednímu výkonu z Budapešti a jak jej předstihuje. Po moudřejším, pomalejším začátku přišlo zrychlení v druhé polovici běhu.

Ale i kdybyste nic neslyšeli a nevěděli a jen se dívali na muže, jenž vám na závodní dráze předvádí triumf vůle nad všemi lidskými slabostmi a bolestmi, budete uneseni. Poznali jsme to všichni, kdo jsme byli v to červnové odpoledne na Strahově přítomni.

Zdá se, jako by všichni ostatní na hřišti stáli, když se Emil rozběhl. Každý, i neoborník, pozná, jak je jeho tempo neobyčejně rychlé.

„Ale to přece není možné! To nemůže vydržet!“ zdálo se všem.

Jenže Emil dokáže i nemožné a ještě přidává. Poslouchá bedlivě hlášené časy, usměrňuje rychlost, ale jde kupředu stále s omračující energií. Počet kol se zdá zprvu nekonečný a lekáme se za něho, jak to kroužení asi otupuje. Obdivujeme se duševní nadvládě, která i tyto tísnivé pocity dovede přemoci.

Je to zápas s časem. My se jen díváme. Muž na trati bojuje. Poroučí nervům, svalům, ovládá mysl. Uvolňuje ruce, aby si odpočal, naklání hlavu, nutí nohy k delšímu kroku.

Hlasatel oznámil, že padl rekord na 6 kilometrů. Pak na 7, na 8, na 9 kilometrů.

A vždy jako by to běžce bodlo a on zařadil vyšší rychlost. Nestacíme sledovat jeho nohy; jedna chytá druhou.

I my v hledišti jsme už nakonec vyčerpáni, cítíme v hrudi velké rozechvění, napětí, nevydřžeme už sedět, vstaneme, pak vystupujeme na lavice – muž dole na trati vbíhá do posledního kola a nasazuje po tolika kilometrech ještě ostrý, vyčerpávající finiš. Nikdo neodolá. I ti nejzdrženlivější diváci zvedají ruce, mávají, tleskají a spojí svůj radostný hlas s křikem ostatních.

„Zátopek! Zá-to-pek!“

Rádi bychom mu pomohli, ale nemůžeme to provést jinak, než že křičíme svou radost, vděčnost, obdiv, nadšení.

Emil urazil deset kilometrů v čase 29:37. Srovnejte to s prvním časem budapeštským!

Hlediště dlouho tleská a děkuje za výstřel, oznamující rekord. Všichni závidíme těm, kteří jsou tam dole na hřišti s ním, kteří ho smějí brát za ruce, blahopřát mu, oblékat ho. Vidíme sami, že mnoho z toho je zbytečnost a zmatek, ale že i soudcové, pořadatelé a závodníci jsou hrdi, když mohou dát sobě i jiným najevo svou blízkost k němu a přisvojit si ho aspoň tím, že se dotknou jeho vyčerpaných paží.

„Pro všechno na světě!“ uhodí se najednou kdosi do hlavy. „Víte, jak je Emil daleko za Heinovým světovým rekordem? Jenom vteřinu a šest desetin!“

Nezkušení diváci si říkají ohromeně:

„Bože, proč ještě trochu nepřidal? Vždyť mohl udělat světový rekord!“

Ale světové rekordy nepřicházejí na svět tak lehce.

* * *

Generální zkouškou na olympijský závod pětikilometrový bylo – o pět dnů později – Emilovo utkání s pověstným lehkonožným Slijkhuisem, v rámci utkání Holandsko–Maďarsko–ČSR. Strahovský souboj zajímal celou Evropu.

Kdežto na 10 kilometrů se nutil Zátopek do počátečního pomalejšího tempa a šetřil energii na závěr, věděl, že tentokráte jde o opravdový duel a vydával se hned od startu z velké rychlosti. Divákům se dostalo opět sportovního divadla nezapomenutelného vzrušení.

Na Zátopkovi bylo vidět, že si nepřetržitě přeje Holanďanovi utéci; v jeho tváři se zračila námaha, napětí, obava. Byli jsme stísněni, když jsme však viděli Slijkhuse držet se Emila tak neochvějně

a zároveň tak snadno; jeho běh byl opět pružný, dlouhý a lehký, zdálo se, že se za těžším Zátopkem vznáší jako na křídlech, zdálo se nám, že se usmívá, že shovívavě trpí Zátopkovy pokusy o únik, ale ví svoje, a nakonec že nám v závěru předvede vítězný finiš, na který Emil zdaleka stačit nebude.

Tak proběhlo rozčilujících deset minut, v nichž se nic nezměnilo. Obecenstvo povzbuzovalo svého atleta – a přece jako by bylo na strahovské pláni ticho. To proto, že se stále nic neřešilo, že situace závodu byla mrtvě táž: Emil, pokoušející se bezvysledně o několik metrů náskoku, Slijkhuis, trpělivě a pohotově každý náskok vyrovnávající.

Na čtyři kilometry srazil Emil úžasně československý rekord, z 12:11 na 11:17.

A pak teprve přišla chvíle, kdy celý stadion opravdu zmlkl, vydechl jako v omráčení, nabral dech a pak se rozkřičel v jásavé pochvale. Zátopek uštlval svého soupeře. Slijkhuis zůstal zpět jednou, ještě dotáhl, po druhé – a už nemohl dál. vzdal se. Opustil závodní dráhu. Zůstal na ní vítěz. Jeho čas byl nakonec 14:10.

* * *

Když byl Emil ještě jako nováček na vojně v Uherském Hradišti, slýchal sice, že má jeho velitel hezkou dceru, která hraje dobře házenou, ale nikdy ji neviděl.

Dana Ingrová pak studovala v Brně tělocvik a dostala se do tělovýchovného kursu v Třeboni. Při závěrečných závodech se ukázalo, že má neobyčejné nadání pro hod oštěpem. Za měsíc na to vyhrála už mistrovství republiky a příští rok rovněž.

V květnu 1948 překonala ve Zlíně československý rekord.

Emil jí tehdy upřímně blahopřál. A aby mu to mohla oplatit, zaběhl tam 11. června tříkilometrovou trať v novém senzačním čase 8:07,8.

Po zlínských rekordech jeli spolu na Slovensko na utkání svého společného klubu s Bratislavou. Danina moravská upřímnost a srdečnost se Emilovi zalíbila. Dovedla být veselá, ale také moudrá a přemýšlivá.

Tehdy z Bratislavy se vraceli v noci autobusem, a když projížděli Lanžhotem, zjistili, že tam pořádá tamější klub veselici. Zastavili, aby se osvěžili, ale domácí je poznali, uvítali a začali hostit.

„Emil Zátopek má sólo!“ vytroubili honem.

Emil se roztočil v kole s Danou.

Musel ovšem ještě potom tančit také s paní předsedovou, s paní jednatelovou i pokladníkovou; ohniví slováčtí hoši, které měl pro jejich jadrnost odedávna rád, si s ním připíjeli a nakonec ho vyzvali na závod.

O tomto sportovním podniku historie s vlídným porozuměním mlčí, protože Emil Zátopek v něm byl poražen. Polehčující okolností je především naprostá tma, v níž nebylo vidět na krok, rozjařená nálada, a konečně to, že Emil nevěděl, kudy vede trať, kdežto domácí konkurence ano. Skutečností zůstává, že se Emil z hluboké noci lanžhotských uliček vynořil opravdu poslední.

Po návratu ze zájezdu se citový vztah dvou lidí, kteří měli tolik společných zájmů, už nepřerušil. Tím spíš, že Dana hodila oštěpem potřebných čtyřicet metrů pro olympijskou kvalifikaci a byla jmenována také do družstva představitelů naší atletiky, které mělo 26. července odletět do Londýna.

* * *

Obecenstvo, které vidělo Emila zvítězit v boji rychlosti nad Slijkhuisem, bylo si jisto, že vidí v pásce budoucího olympijského vítěze.

On sám si však tím jist nebyl.

Zdálo se mu naopak, že se jeho forma zhoršuje. Ve výcvikovém táboře ve Staré Boleslavi utrpěl jednou v noci úraz a bolestně si

poranil žebra; vdechování ho bolelo. Mělo to na jeho sebevědomí zhoršující vliv, ale raději o tom nehovořil, aby se nezdálo, že shledává předem omluvy možného neúspěchu.

Měl vůbec ostatně dojem, že se o otázce olympiády mluví příliš mnoho. Už od počátku roku se plnily sportovní sloupce úvahami, které byly celkem bezvýznamné a bezpodstatné, ale redaktoři chtěli znát i jeho mínění. Co poběžíte? Co vyhrajete? Vyhrajete vůbec? A nejen redaktoři; pošta mu přinášela dopisy od soukromých zájemců, kteří chtěli na Emilovi vylákat proroctví. Obrátte se na jasnovidce, odpovídal.

Snad lze ten obecný pronikavý zájem považovat za oprávněný i sympatický. Ale stejnou míru pochopení nutno pak věnovat i tomu, na jehož výkonu vše záleží.

Byl si jist, že Reiff, Heino, Ahlden a ostatní, možná docela neznámí, jsou v usilovném tréninku, zbaveni každého rozptylování. Jemu to, žel, nebylo přáno. Ale nestěžoval si. Snažil se ochotně vyhovět, kde ho bylo třeba.

Především tu byl slet a závěrečný vojenský den. Zátokův běh proti štafetě měl obrazně dokázat, že ani nejskvělejší jedinec nezmůže nic proti kolektivu. Běžel ve vojenském stejnokroji a v těžkých botách 3 kilometry proti třem dobrým běžcům, z nichž každý měl úsek pouze 1 kilometr. Emil ochotně nastoupil, i když se závod odehrál za nepříznivých podmínek, v hlubokém blátě rozmoklého sletiště.

Další překážka: Byl plánován „Zátokův závod“, v němž měli proti němu nastoupit na 5 kilometrů pětičlenné štafety. Vedoucím motivem byla úcta k jeho jménu i k jeho výkonům a účastníci měli být odměněni medailí s jeho portrétem. To však znamenalo sedět u sochaře dvě až tři hodiny denně. Emila práce sochaře Bělského zajímala, vyhověl opět rád; ale jednou si neuvědomil, že udělá chybu, když se dá ostříhat – a když vešel do ateliéru, sochař jen spráskl ruce, zničil skicu a začal od začátku. Padly na to dva týdny.

A do třetice: Filmaři si představili, že Zátokův atletický vzestup s očekávaným úspěchem na olympiádě by mohl být vítaným námětem pro film. Vyžádali si schůzky, hovory, informace. Emil věděl, že jim musí vyjít vstříc. Ale čas utíkal.

„Tak co? Co myslíš? Jak to dopadne?“ ptali se ho opět známí s nadějným úsměvem.

Usmíval se v odvetu, ale v nitru se mračil.

A najednou byla olympiáda na prahu nového týdne. Nebyl se sebou spokojen, ale oddychl si.

„Aspoň to napětí skončí!“

10 000 metrů na olympiádě

Emil měl zlé myšlenky a hlavu plnou obav.

„Má nejlepší forma přešla,“ zjišťoval s neklidem. „Jsem z toho opravdu nešťastný!“

Dana se mu snažila svým mírným, ale přesvědčivým způsobem dodat naděje:

„Podle časů bys to přece jen mohl vyhrát! Uvidíš, že vyhraješ!“

Ženskou výpravu ubytovali v Northwoodu, muže ve West Draytonu. Emil zůstal sám s černými představami a probíral se strunami kytary, aby se povyrazil. Z dřevěných baráků s lepenkovou střechou vytvořila londýnská parna výheň; v dusné noci se těžce usínalo. Lépe přivykli novému podnebí Jihoafričané, Brazilci a Portugalci, kteří tu bydleli s námi.

Správa ubytování se nám snažila vyjít vstříc, ale největší nedostatek West Draytonu napravit nedovedla: za závodní drahou jsme museli až do Uxbridge, kde bydleli Američané.

Naši hoši měli podobný úbor jako oni: tmavomodrý kabát, bílou košili a šedé nebo bílé kalhoty. Na hřišti v Uxbridge vepluli do prostředí mezinárodního přátelského sportovního ovzduší. Vzájemný poměr atletů je zpravidla čistý. Emil zde už našel mnoho dobrých známých.

Viděl běhat černé Jamajčany Winta a McKinleye; jejich tempo se mu zdálo dávelské. Vyzkoušel i sebe a zaběhl si čtyřikrát 100 a šestkrát 200 metrů. Netrpěl trémou, ale bezpečně cítil, že se sebou nemůže být spokojen. Běhalo se mu špatně.

„Ale tak z čeho je ti vlastně zle?“ ptali se ho naši.

„Já sám nevím. Je to změnou podnebí nebo vedrem nebo tím rozčilením?“

Na všech členech výpravy ležela rozechvívající tíha závažného poslání. Tu, ve spleti stejnokrojů, vlajek a řečí cítili zřetelně, že nejsou jedinci, ale že znak, který nesou na prsou, jim ukládá vrcholnou míru odpovědnosti, zvýšenou ještě zvědavostí, s kterou si svět výsledky naší tělovýchovy měřil. Pojilo je to krásným přátelstvím a snažili se vyjít si vstříc. Emil bydlil v olympijské vesnici s Čevonou a Wintrem; když jeden usnul, chodili druzí dva okolo něho jako duchové, aby šetřili ohleduplně jeho odpočinek. A vzájemně si dodávali odvahy.

Však v hovorech s cizími hosty už pomalu nabývaly obrysy vyhlídky na úspěch. Hodnotily se šance. Skutečně velcí závodníci jsou pravdomluvní a přiznají otevřeně dobrou nebo špatnou formu. Každý věděl nějakou informaci. Typovali se vítězové jednotlivých závodů. Emila zajímali zejména Heino a Reiff; ale ani jeden, ani druhý se zatím neukázali.

I o našem Zátopkovi se mluvilo dost. Mnozí odborníci a staří závodníci o něm věděli, viděli ho běhat, sledovali jeho výkony a oceňovali pro olympijský závod jeho schopnost boje. Paavo Nurmi vytýkal svým krajanům zhýčkanost a prohlašoval Zátopka za jediného muže, který ví, co je opravdový, tvrdý trénink. Ale všeobecně se usuzovalo, že olympijský závod je též věcí rozumu a taktiky, která možná rozhodne mezi běžci stejné úrovně.

Výprava přiletěla do Anglie v pondělí. V úterý Emil trénoval. Ve středu měl příležitost ukázat přátelům, kde bydleli, když přijeli před dvěma lety po druhé dobývat „Štít Británie“. A ve čtvrtek bylo na programu slavnostní zahájení XIV. olympijských her.

* * *

Tradice her je zajisté slavná. Víme, že ve starém Řecku byla krajina Elis s městem Olympií posvátná; vojska musela na jejích hranicích skládat zbraň a v době her musela zmlknout i válka. Jména vítězů slavilo celé Řecko, které si aspoň v těchto hrách přes všechnu roz-

tříštěnost dokazovalo svou jednotu. A největší filozofové i umělci si považovali za čest, když se na nich směli objevit jako závodníci.

Podle růžových představ zakladatelů moderních olympiád si mělo jejich prostřednictvím lidstvo – soutěžící svým výkvětem ve sportu i umění – uvědomit možnost a krásu mírového soužití. Mezinárodní, světový ráz tohoto velkolepého sportovního podniku by tomu nasvědčoval. Ale právě minulá léta nám dokázala, jak málo to, bohužel, pro skutečnost míru mezi státy a národy znamená.

Berlínské olympiády z roku 1936 zneužili Němci bombastickým způsobem k propagaci nacismu a tři léta po ní i její předstíraný význam podupali v prach. A další olympiáda se měla konat v Japonsku, v dalším ohnisku válečného imperialismu!

Tři léta po skončení války sešli se nyní nejlepší představitelé světového sportu v Londýně; z těch, kteří by mohli zasáhnout do bojů o vítězství, chyběli jen vynikající zástupci fyskultury Sovětského svazu. Jednotliví závodníci si přátelsky stiskli ruce. Ale současný vývoj dokázal, že pro možnost mírového soužití národů může olympiáda znamenat velmi málo. Dobrá vůle, vyjádřená nejvřelejšími slovy, nestačí ke změně společenských řádů. Naopak, jejich rozdíl a celkové světové dění se na průběhu tohoto skvělého sportovního divadla často nepříznivě odrazilo.

Poznali to naši i jiní závodníci na často stranickém rozhodování soudců. Vlajkám některých států jako by se ani nechtělo na stožár vítězů. Některé hymny zněly s pramalou pečlivostí; však i naši „Nad Tatrou sa blýska“ bylo lze jen stěží poznat.

Pozoruhodné též bylo, že ačkoli se tisk snažil z některých sportovních příhod vyrobít senzaci za každou cenu a ačkoli si pořadatelé umínili, že překonají v příjmech berlínský rekord, nejevilo anglické obecenstvo příliš mnoho zájmu; naši se setkali s překvapujícím zjevem, že někteří Londýňané o olympiádě vůbec nevěděli. Jejich sportovní zájem se často nesl jinam. Ještě týden před zahájením her se štváli na elipse ve Wembley chrti za elektrickým zajícem;

při reflektorech podstoupila pak běžecká dráha spěšnou a – jak se ukázalo – nedokonalou proměnu pro účely olympiády.

Velkému dramatickému zápolení předcházela úměrně slavnostní předehra.

Emil Zátopek měl hned v pátek běžet svůj velký závod; proto mu vedoucí doporučovali, aby se raději obtížím nástupu vyhnul.

„Musíš se rozhodně šetřit! Heino taky zůstal doma, odpočívá v chládku. Nebudeš se přece v tom horku vysilovat!“

Emil s tím však nebyl spokojen; rád byl s ostatními a chtěl se všeho zúčastnit s nimi.

Vedoucí mu znovu kladli důrazně na srdce, aby se vrátil domů. Ale nakonec se stalo po jeho přání a Emil vpochodoval s ostatními za naší vlajkou na wembleyský Empire Stadion.

80 tisíc diváků vítalo 6000 mužů a žen, vybraných z 58 zemí všech světadílů, aby soutěžili o čest nejlepších na světě. Viděli přiběhnout posledního běžce štafety, přinášejícího posvátný oheň z řecké Olympie. Viděli pochodovat gardové kapely a četú skotských dudáků. Slyšeli královo zahájení.

Bílé mračno holubů jim zakroužilo nad hlavami a rozneslo zprávu o zahájení her do světa.

Nejstarší z olympioniků, anglický překážkář, plukovník letectva Finlay, vystoupil na bílou tribunku, ozdobenou znakem olympiády, pěti symbolickými kruhy, navzájem se protínajícími. Když se vlajky všech zúčastněných států v půlkruhu sklonily kolem něho, složil za všechny přítomné atlety a atletky tradiční slib:

„Přísaháme, že budeme při olympijských hrách závodit čestně, podle zákonů, hry řídících, s touhou zúčastnit se jich v ušlechtilém duchu pro slávu sportu a čest svého národa!“

Pak ještě jeden večer. Ještě jedna noc. A byl zde první den. Horký jako dny předešlé.

* * *

První skokani do výšky se vznesli nad laťky. Ženy s diskem se roztančily v klasicky stručném tanci uvnitř kruhu. Třeskly výstřely a první sprinteři vyrazili od startu. První olympijská vítězka, francouzská virtuoska na klavír Ostermayerová, stanula za vítězný hod diskem na stupni vítězů.

Tisíce lidí však čekaly s napětím do 18 hodin 40 minut na první velké finále. Na běh na 10 000 metrů.

Emil se při rozcvičování na pobočném tréninkovém hřišti setkal konečně s Heinem. Zdálo se mu, že vypadá svěže a vesele; když je atlet v dobré formě, září z něho zřetelná radost. A Heino se zdál mít ve tváři napsáno vítězství. Choval se tentokrát k Emilovi přátelsky.

„Hej, hej!“ pozdravili se po severském způsobu.

Několik otázek po vzájemné kondici.

„Myslíte, že vyhrajete?“ ptal se Emila Heinoův trenér.

Emil se rozhlédl a ukázal na tabuli nad bránou borců, která hlásila všem:

„Podstatnou věcí v olympijských hrách není zvítězit, ale zúčastnit se jich. Podstatnou věcí v životě není porazit, ale čestně bojovat.“

Heino se usmál a neklidně poukazoval na přílišné vedro. Bylo asi 36 stupňů.

„Nebylo by rozumné začít v tom horku příliš rychle!“ řekl.

Rozešli se a setkali se až na startu. Těsně před ním si smluvil Emil s vedoucím Kněnickým časovou orientaci během závodu. Protože směrem z hřiště se povzbuzovat a dávat znamení nesmí a protože československá výprava měla sedadla příliš vysoko, právě nad prvním ohybem trati, dohodli se, že Kněnický sestoupí až dolů k bariéře, aby na něho Emil při běhu dobře viděl. Rozpočetli si trať pro ideální čas 29:35; na jednotlivá kola připadlo 71 vteřin.

Emil dal Kněnickému jeden náhradní dres:

„Když poběžím v lepším čase, zdvihneš bílé trenýrky. Když v horším, zdvihneš červené tričko. A když se budu lišit o víc než

deset vteřin k horšímu nebo k lepšímu, budeš třepat tričkem nebo trenýrkami!“

Bylo to velmi jednoduché, ale zřetelné a účinné.

U startu se sešlo 30 nejlepších vytrvalců světa z 18 národů. Kromě Poláka Kusoczinského, který byl první v Los Angeles v roce 1932, zvítězili až dosud v tomto závodě vždycky Finové. Byli proto také terčem pozornosti.

Hned po napínavém okamžiku startu ujali se vedení. Heino ku podivu zapomněl na svou radu a šel ostře vpřed, za ním Heinström a Švéd Albertsson. Zátopek s číslem 203 na hrudi zůstal asi na patnáctém místě zablokován klubkem závodníků vpředu i po pravici, ale byl u mantinelu; musel jen dávat pozor, aby ho někdo z hustého klubka běžících nezranil hřebíky tretrů.

Po prvním kole byly nahoře bílé trenýrky. To znamenalo, že Emil – a s ním ovšem celý houf – běží tedy o něco lépe než podle rozpočtu. Uklidnil se a pokračoval v pravidelném tempu. Věděl, že mu ještě zbývá hodně času.

Pole závodníků se roztahovalo do délky, ale Emilovo pořadí se celkem nezměnilo. V 8. kole byl stále asi sedmnáctý.

Československý rozhlas měl u mikrofonu své hlasatele, kteří ve zmatku prvních kol nebyli s to vylíčit přesně situaci, ani ji nemohli odůvodnit; v jejich hlasu byla neurčitá obava. A toto byla chvíle, kdy byli přinuceni posluchače u nás doma opustit, protože závod se opozdil a pro náš rozhlas nebylo volných linek. Ti, kdo poslouchali, se jistě až příliš dobře pamatují, jak byli zděšeni. Zátopek sedmnáctý? Náš Zátopek, kterého jsme zvyklí vídat v čele? Ať jde kupředu, přáli si a zatínali pěsti, ať jde kupředu!

„Jen nejt kupředu,“ umiňoval si Zátopek, protože dobře věděl, že energie marnotratně vynaložená na rychlost počátkem závodu se nutně vymstí v závěru, kdy je jí nejvíc třeba. Byl v tomto závodě od prvního kroku příkladem rozvahy, neochvějného klidu a bystrého, neselhávajícího úsudku.

Posluchači bezradně a sklesle seděli před zmlknuvšími přístroji. Minuty, tam kdesi v dálce bohaté a dobrodružné, minuty boje a rozhodnutí, plynuly jim v němé bezmoci. A zatím co skláněli tváře a nervózně svírali dlaně, odehrávalo se na olympijském stadionu toto:

V 9. kole (ukazatel zbývajících kol udával číslici 16) se objevila za bariérou v rukou Kněnického červená. To znamenalo, že se tempo všech zpomalilo; a Emil zrychlil. Číslo 203 na červeném tílku počalo nyní klidně předbíhat jednotlivé borce, a tribuny, když si toho všimly, splácely to občas potleskem a voláním. Po třech kilometrech byl Zátopek čtvrtý a ve čtvrtém předběhl i Finy a dostal se najednou do čela. Za ním běželi Heino, Heinström, Albertsson, Mimoun O'Kacha a Stokken.

Vedro znavovalo, bralo dech a zalévalo závodníky potem.

Heino se ještě jednou pokusil vnutit závodu svou vůli a předběhl Zátopka. Ale toto pořadí trvalo jen během jednoho kola. Červené znamení opět pohnalo Emila dopředu, nečekaným výpadem vzal Heinovi vedení a novým energickým únikem se dostal až na 30 metrů před něho.

Byl opět v čele, před sebou jen volnou dráhu a za ní rozjitřené obecenstvo, které se už chvělo vzrušením a pobízelo ho. Znělo to jako hukot oceánu, jehož vlny přinášejí jediné jméno: Zá-to-pek!

V největším napětí bylo dvacet členů československé výpravy. Volali a chvílemi vzrušením nemohli ani promluvit; ale Argentinci a Jamajčané okolo nich se už dávno naučili tomu jedinému jménu a pobízeli místo nich.

A hle, Emil neměl už před sebou volno. Objevil se před ním poslední závodník, jehož Emil předběhl o celé kolo. Doháněl jich tak stále víc a víc – vždyť nakonec zůstali jen dva, kteří tomu ušli. Tím ovšem Emil ztrácel přehled. Stále za sebou tušil dlouhý krok Heinův, ale když se ohlédl, nikde ho neviděl.

„Where is Heino?“ křikl zvědavě na soudce v zatáčce.

„Heino is out!“ mávali rozčileně rukama.

Ano. Stejně jako Slijkhuis v Praze, tak v Londýně Heino nevydržel Emilovo tempo. Nedovedl mu v tomto souboji čelit, podlehl slabosti, a v 6400 metrech se vzdal. Nemohl dál.

Emil pochopil, že už běží bez soupeře. Předbíhal další a další závodníky za potlesku hlediště, které bylo u vytržení. Tleskali mu diváci bez rozdílu národnosti.

Film zachytil chvíli, kdy Emil předbíhá černého Alžířana Abdallaha. Protože ho míjel už asi po třetí, dobře se vlastně na trati seznámili. Černoch si všiml, že se Zátonek blíží a v sportovním přátelství mu uvolnil vnitřní dráhu, aby ho nemusel Emil obíhat. Emil běžel několik kroků vedle něho, klepl mu kamarádsky na rameno a poděkoval mu.

V posledních kolech se červené znamení začalo pohybovat; naznačovalo to, že se tempo zpomaluje. Ale ani Emil už nebyl s to je v úmorném vedru zrychlit. Fin Heinström za ním byl stížen křečí vyčerpání a zůstával běžet na místě; ač vůle chtěla vpřed, tělo se jí vymanilo z moci a strhovalo ho zpět, až nakonec museli odvést druhého nešťastného Fina z dráhy násilím.

Dvě stě metrů před cílem nasadil Emil k dovršení svého olympijského triumfu finiš, jaký ještě wembleyská dráha po desetakilometrovém běhu neviděla. A za křiku rozdychtěného hlediště donesl vítězně do cílové pásy lvíčka na svých prsou.

První Čechoslovák, který zvítězil na olympiádě v běhu! Naši na tribuně se objímali radostí.

Desítky rukou se vztahovaly k Emilovi s blahopřáním. Závodníci, soudci, naši vedoucí, zástupci olympijského výboru, všichni.

Chvíli nato už stál Emil na nejvyšším stupni vítězů a přijímal od prezidenta olympijského výboru Edströma zlatou medaili. Okolo něho ti, kteří přiběhli druhý a třetí: Francouz Mimoun a Švéd Albertsson. Další byli Švéd Dennolt, Nor Stokken a Belgičan Eve-raert.

Na stožár vítězů vzlétla československá vlajka; na tabuli, na kterou před závodem ukázal Emil Heinovi, se objevil nahoře nápis:

1. ZÁTOPEK – CZECHOSLOVAKIA – 29:59,6.

Čas byl novým olympijským rekordem.

Zazněla naše hymna a několik hlasů ji na stadionu zpívalo s hudbou. To byli členové naší výpravy, kteří plakali štěstím.

5000 metrů

Šatny a sprchy závodníků v prvním poschodí tribun byly ještě plné ruchu, když už Emil odcházel. Hluk prodavaček, nabízejících osvěžující ovomaltinu, zůstával za ním.

„Tak jak ti je, Emile?“ ptali se ho rozjařeně jeho druhové.

„Spadl mi kámen ze srdce,“ usmíval se.

Jak by ne! Pocit odpovědnosti, který nesl před závodem i v závodě, se naplnil a dozrál. Proměnil se v zlatou medaili za vítězství, které jsme od něho tak vroucně čekali. Uspokojil nás i sebe.

A když se vrátil autobusem do vesnice ve West Draytonu, mohl už číst ve slovech telegramů o radosti, která by snad byla také ochotna pro jeho návrat bourat hradby. Všichni věděli, že zde bylo v sázce jméno Československa a jeho nově budované tělovýchovy vůbec. A Emil ji pro nás vyhrál. Četl o tom v telegramech ministrů i v depeších klubů, spolků a vojenských útvarů. Telegrafovali mu své uznání a vděčnost známí i neznámí.

„Emile, mělš pravdu, žes šel s námi na zahájení,“ konstatovali nyní vedoucí. „Heino se schovával v chládku a doplatil na to. Ty sis naopak zvykl na vedro. Bylo to od tebe správné.“

Druhého dne se nesměl Zátopek objevit v dresu v hledišti. Zástupy kluků ho pronásledovaly, kam se hnul, s notesy a tužkami; chtěli podpis. Ale kdybys vyhověl jednomu nebo deseti, máš tu sto jiných. Trpěli tím ovšem všichni závodníci. Emil před nimi prchl za bránu, ale tam čekala nová hejna malých žadatelů. Emil tedy běžel dál, až na tréninkové hřiště a strážníci museli hrozivě zvednout paže. „Let him alone!“ křičeli, nechte ho o samotě! Až později to řešil Emil tak, že si oblékal civilní kabát, a i když ho někdo poznal, tvrdil dobromyslně:

„I am not competitor!“ Já nejsem závodník!

Vrh oštěpem pro ženy se konal už v sobotu a Ingrová házela stejně dobře jako doma; byla ze všech účastnic sedmá. Před obecnstvem běhali svým strojovým tempem překážkáři. Ubohý Finlay, ten, který za všechny přísahal, mohl zakončit svou závodnickou dráhu čestným umístěním, ale upadl na poslední překážce. Sympatický Maďar Neméth zvítězil ve vrhu kladivem nad zámořskou soutěží a američtí černoši obsadili první místa ve skoku dalekém.

Na sklonku dne byly tři rozběhy k závodu na 5000 metrů.

Za téhož vedra jako včera běželo vždy dvanáct borců a první čtyři z nich se osvědčili pro finále.

Z prvního rozběhu to byli Nyberg, Koskela, Stone z USA a Van de Wattyn z Belgie.

V druhém startoval Zátopek.

Protože v rozběhu nešlo ani o vítězství, ani o čas, jen o místo, dohodl se Emil s Ahldenem, že sám poběží vpředu. Během závodu stačil i zamávat občas na přátele a ujišťoval Švéda: „Máme správné tempo!“

Ale v posledním kole překvapil ctižádostivý Ahlden Zátopka prudkým závěrem, a než se vzpamatoval, utekl mu o 25 metrů. Emil ho mohl nechat klidně vpředu, nic by se tím nezměnilo a druhé místo mu mohlo stačit. Ale nedalo mu to.

Rozběhl se za Ahldenem a pronásledoval ho tak důrazně, že Švéd, kterému na vítězství v rozběhu asi záleželo, ač o prsa v pásce dřív, skončil zcela vyčerpán.

V třetím rozběhu si Slijkhuis s Reiffem zajistili vedení, ale šetřili síly a proběhli se procházkovým tempem v čase nad patnáct minut. Za nimi byl Albertsson. Mimoun v tomto rozběhu už nevydržel po včerejší námaze a vypadl.

U nás doma byla nad Emilovým bojovným kouskem radost.

Ale jeden ze zkušených sportovních novinářů napsal zneklidňující, výstražnou poznámku: „Desetiny vteřin, které tak marnotratně vynaložil v rozběhu, mu budou ve finále scházet.“

V horkém nedělním volnu se brouzdala naše výprava po londýnských ulicích, těžce poznamenaných válkou, a navštívila některé významné památky. Emil byl veselý a roztláčel po chodnících před katedrálou malé chlapce na kolečkových bruslích. Večer však, po celém dni na nohou, přišla na něho opět únava, duševní i fyzická. Pokusil se ji vyléčit spánkem.

Když se v pondělí probudil, hledělo do okna sychravé ráno. Obloha se zastřela hustou mlhou. Nepřetržitě pršelo a pršet už nepřestalo.

V lijáku se vznášeli na stadionu nad laťkou skokani o tyči, vlašťovky mezi atlety. Dva Italové stanuli vedle sebe na vítězných schůdcích za hod diskem. Divoký běh na 800 metrů pro sebe rozhodl americký Indián Whitefield; z nosítek, zabalený do nepromokavého pláště, se smutně na závod díval dánský atlet, jemuž kdosi v rozběhu zlomil špatným šlápnutím nohu. Sotva dozněla hymna za vítězství holandské atletky Blankersové na 100 metrů, byl dán povel ke startu finále 5000 metrů.

Pršelo stále a bylo chladno. Pravý opak počasí z rozběhů. Dráha, prozradila chvat stavby; rozměkla, zbahněla, místy se změnila v rozsáhlou louži.

Před odchodem na hřiště se ptali Švédové Emila na jeho názor o výsledku. Měl pro sebe jiskřičku naděje, ale zdálo se mu, že je Ahlden opravdu ve výborné formě.

„Myslím, že by mohl Ahlden vyhrát,“ mínil upřímně.

Až do doby, kdy nastoupili vítězové rozběhů na 5 kilometrů, choulilo se obecenstvo před zimou a vlhkem, mnoho míst zelo prázdnotou; jen se však objevili, začaly se ozývat z různých konců bojovné pokřiky a povzbuzování. Finové měli v závodě tři atlety, Švédové – s nejpočetnější kolonií v hledišti – rovněž, Belgičané dva. Čechoslováků bylo na stadionu jistě málo, ale Zátopkovi patřily už od pátečního vítězství sympatie obecenstva nejroznějších národností i barev, a proto v provolávání nechybělo jeho jméno. Všichni ostatně věděli, že může-li dostat závod dramatický průběh, tedy jeho přičiněním.

Emilovo olympijské číslo 203 vyrazilo po startu do čela, ač musel oběhnout všechny Seveřany, kteří stáli blíž vnitřní dráhy. Za něho se zavěsili ostatní: nasupený, starostlivě vyhlížeující, ale vzdušně běžící Reiff, vysoký Ahlden a zdánlivě klidný, pružný Slijkhuis. Ostatní se trochu opozdili za vedoucí čtveřicí.

Děšť padal běžcům do obličeje a stékal po celém těle. Tretry, brzy promáčené, se bořily hluboko do blátivé dráhy. Kalná voda kalužin vysoko stříkala.

Po celé tři kilometry zůstalo pořadí jako od startu. Reiff věděl, že udržet se Zátopka znamená pro něho všechno. Vynaložil na to veškerou energii a vykupoval své těsné druhé místo prškami bláta, které mu stříkalo na nohy a na celé tělo od Emilových střevíců.

Diváci se Zátopkovu běhu obdivovali. Vést závod v takovém tempu a na takové dráze, po dvou tak namáhavých soutěžích, proti odpočatým soupeřům, z nichž právě ti nejnebezpečnější neměli v nohou desetikilometrové finále!

Kroky v blátě klouzaly však stále hůř. Nebylo možno se ani pevně odrazit, ani pevně došlápnout. Bylo vyloučeno udržet stanovené mezičasy.

V půli čtvrtého kilometru si dodal Reiff odvahy a předběhl dlouhými kroky Emila. O kolo později to učinil i Slijkhuis. Vzdalovali se, až byli 60 a 30 metrů před ním.

Emil se pokusil přidat. Ale nemohl! Nohy byly těžké, nechtěly dost rychle kupředu, dráha se bořila a strhovala kroky zpět. Ta nečekaná bezmocnost padla na Emila jako těžká duševní pohroma. Přemáhal sám sebe, úporně se rval se svým tělem, ale poznával, že na ty dva vpředu nestačí. Bude se muset v nejlepším případě smířit s třetím místem.

Obecenstvo sice věřilo v jeho velké schopnosti, ale zdálo se mu, že je tak vše ve spravedlivém pořádku. Nelze přece víc žádat od člověka, který v minulých dnech tolik dokázal.

V posledním kole se pokusil Slijkhuis o nápor na Reiffa; ale v Belgičanovi byla i prozíravost i zoufalé odhodlání. Vydal vše na to, aby útok odrazil. Slijkhuisův pokus byl z posledních sil; když neuspěl, vzdal se tedy a zvolnil. Ale i Reiffa už přepadla slabost.

Měli stále oba svůj velký náskok před Zátopkem, který měl do cíle už jen 200 metrů. A tu přišla ještě jednou jeho velká chvíle, na kterou diváci nikdy nezapomenou a o které se rozezpívají sportovní komentáře ve všech jazycích světa. Blízkost cíle svrhla z jeho ramen tíživý pocit slabosti. Tělo se osvobodilo a vůle zasadila svalům ostřihy. Vyrázil vpřed. Rychle, rychleji, ještě rychleji – jde to! A radost nad tím ho ještě sílí.

Vidí před sebou Slijkhuisse, jenž se neklidně ohlíží. Letmo mu projedou myslí slova závodnice Blankersové: „Slijkhuis už není tak dobrý jako vloni.“ A což ho neporazil v Praze? Bláto stříká, hladina vody se rozestupuje a Emil tluče dráhu divokým tempem. Jeho tvář se naklání, ústa se křiví, všechny svaly obličje jsou sevřeny, dech prudce vyráží. Už ho má, už má Slijkhuisse! Předběhl ho. Je druhý!

Reiff v té chvíli zatáčí z posledního ohybu dráhy do cílové rovinky. Zátopek, uspokojen výsledkem prvního souboje, k němu vzhlédl. Byl za ním asi dvacet metrů. A bystře odhadl, že znavený Belgičan nenasazuje obvyklý finiš, že běží spíš jen setrvačností, jak mu to vyčerpání dovoluje. A v Emilově bojovném srdci se narodil v tom okamžiku divoký nápad: za Reiffem!

Nový rozkaz vůle celému tělu – a už se ruce prudce rozkmitaly, nohy jako strojem se tlačí kupředu a celý trup se nachyluje v rytmu zběsilého letu.

Hlasitá vlna úžasu se zvedla z tribun.

Reiff se zprvu domníval, že pokřik patří jemu. Ani ve snu mu nenapadlo, že by ho z tak velké vzdálenosti mohl ještě někdo ohrozit. Ale tu ho jeden z Belgičanů v hřišti zoufale upozorňuje na hrozící nebezpečí. V hukotu obecenstva zaslechl už Reiff zřetelně jméno

soupeře. Ohlédne se a spatří Čechoslováka, jak se blíží s divokou, odhodlanou tváří.

Úzkost o vítězství stiskla Reiffovo srdce. I on je příslušníkem malé země, která dosud nikdy na olympiádě neztvítěžila. I on byl výjimečnou nadějí tohoto roku. I on zasvětil důsledné a svědomité přípravě mnoho let a obětoval jí všechno.

Ještě s hlavou obrácenou zpět přidal Reiff rychlosti. Ale není v něm tolik olbřímí vůle jako v Zátopkovi; rezervy sil už jsou vyčerpány, jeho tělo je vratší a krok zesláblý.

Ještě jednou se ohlédne. Vzdálenost se zmenšila. Emil je v té chvíli nadán strašlivým sebezapřením a tělo, o němž už ani neví a jehož bolest necítí, se okřídlo jeho vůlí.

Reiff vidí cílovou pásku. Vítězství pro Belgii na dosah ruky. Vítězství, čest vlajky, úspěch pro celý život – ale za ním rychle třaskají kroky nemilosrdného soupeře, i jeho dech slyší, je stále blíž, blíž –

Ještě deset metrů, ještě pět –

Reiff se zapotácel. Nohy ho donesly do pásky. Ucítí však, že jeho hrud' se jí dotkla první a za ten dotyk by dal všechno na světě. I když Čechoslovák tak neuvěřitelně dohnal v poslední chvíli celý jeho náskok, zůstal přece o půl kroku, o pětinku vteřiny druhý. A to vědomí ho zalilo blaženým pocitem. Rozpřáhl uvolněné ruce a šťastně se rozesmál, jako nikdy v životě. Dobyl pro Belgii vítězství.

První dva překonali olympijský rekord (čas 14:17,6). Jak by asi byli běželi za krásného počasí? Slijkhuis byl zpět o deset vteřin, pak přiběhli Ahlden, Albertsson a Stone.

Bylo dosud v tradici všech olympijských her, že v noci před posledním dnem zmizela symbolická vlajka ze stožáru nad stadionem a nad vesnicí atletů, i když byla sebelíp střežena. Sportovní nadšenci ji považovali za nejpamátnější trofej.

Emil Zátopek se přesvědčil, že tentokrát se stalo terčem pozornosti fanatických diváků či sportovně založených zlodějů něco jiného.

Převlékl se, objal se s Reiffem a vrátil se pro své věci.
Ale své vítězné tretry už nenašel.

* * *

Dlouhé byly dozvuky tohoto podivuhodného závodu. I když Reiff vyhrál, byl Emil Zátopek jeho hrdinou. On však sám byl velice nespokojen a věděl, že se dočká i výčitek.

„Kdybych byl třetí, lidé by to snesli líp. Ale že jsem byl druhý a k tomu ještě o tak málo, to bude lidi mrzet.“

Museli ho utěšovat radostí z nové stříbrné medaile a díkem za nové zjevení československé vlajky na jednom ze stožárů vítězů. Ale on sám podroboval svůj „neúspěch“ nepřetržitým rozborům a úvahám.

„Přeju Reiffovi úspěch, vím, je to po první, co Belgičan vyhrál na olympiádě, a zasloužil si to. Ale přece jen nebyl tak senzační. Byla to moje taktická chyba. Kdybych byl začal finišovat o padesát metrů dřív –!“

Ano, to viděli všichni. Kdyby trať měřila jen ještě o tři metry víc, byl by Emil Reiffa porazil. Nebo kdyby byl začal s pronásledováním dřív. Ale mohl vůbec? Nebyl to vše právě nutný, nevyhnutelný výsledek součtu a rozdílu duševních i tělesných vlastností borců? Výsledek všech podmínek závodu a souboje vůlí, únavy a mravních sil soupeřů? Ostatně, proč by se neměl Emil učit i na olympiádě? My víme, že dokázal víc, než mohl. A jeho nespokojenost? Budiž! Však přinese ještě ovoce.

Olympiáda pokračovala. Američtí vrhači koulí se překonávali. Mezi ženami zvítězila třikrát za sebou – a ve světových časech – Holanďanka Blankersová. Naše Komárková byla pátá ve vrhu koulí a Lomská šestá v překážkovém běhu. Tři atleti, kteří zvítězili na 100 metrů, byli černé barvy. Dva jamajští černoši strhli na sebe vítězství na 400 metrů. 1500 metrů bylo úspěchem Švédů Erikssona

a Stranda, třetí byl Slijkhuis, čtvrtý náš statečný Čevona, oslepený blátem a deštěm, ale v čase 3:51,2 a před smečkou nejvybranějších mílařů Evropy i Ameriky.

Každý den přinášel vzrušující boje, dramatické zejména, když došlo na maraton; Belgičan Gailly přiběhl na stadion první, ale tak vyčerpán, že byl ještě před cílem předstižen a za ním se zhroutil v bezvědomí. Divoce vzrušovaly též štafety a ani divákům, kteří viděli jen olympijský film, nevypadne z paměti scéna, kdy nádherně běžící černý Wint se s natrženým svaem vrhá v křeči z dráhy do trávy a v zoufalství pro ztracené vítězství bezmocně tluče kolíkem štafety do země. Falešné vlastenectví domácích rozhodčích chtělo získat Anglii jedno první místo; diskvalifikovali proto americké družstvo pro překročení předávacího území. Ale Američané dokázali filmem, že obvinění je křivé. Museli jim první místo přece jen přiznat a nastala trapná situace s vyměňováním už odevzdaných medailí.

Po atletice přišly na řadu další sporty, které i nám přinesly skvělá umístění našich vodáků a boxera Tormy.

Družstvo sokolských žen muselo bojovat nejen se soupeřkami, ale i s tragédií, která je bolestně zasáhla. Zatím co závodily, jedna z nich, jedna z nejlepších, Eliška Misáková, umírala v londýnské nemocnici. Slavným úspěchem uctily její památku a květy vítězství se stuhami smutku přinesly k jejímu mrtvému srdci.

Příběh, který by si sám zasloužil vzpomínky básníků!

* * *

Zlatým hřebem olympijských her bývá vždycky lehká atletika. Soustředí na sebe největší pozornost. A největším objevem londýnské atletické soutěže byl podle tvrzení tisku i rozhlasu celého světa – Emil Zátopek. Teprve po něm zaznamenávaly žurnály úspěchy nejrychlejší ženy světa, holandské maminky dvou dětí, paní

Blankersové. Čtenáři všech zemí četli a dovídali se, jak dovede bojovat československý atlet.

A nebyl to jen chladný obdiv, jaký sklízel v Paříži Nurmi.

Žurnalisté na tribuně se předháněli, aby našli přirovnání a obrazný název, kterým by jeho běžecké úsilí a nevyčerpatelnou energii vyjádřili.

„Lidská lokomotiva!“ nadepsal jeden svou depeši.

„Pohyblivá elektrárna!“ pokoušel se druhý.

Francouzský atlet-žurnalista Hansenne psal dokonce o „horelech, kteří sestupují se svých skal do údolí, aby viděli, jak běží Zátopek.“

Obrátili se na spisovatele Magnana z Francie:

„Už máš svůj titul?“

„Ano,“ řekl, a ukázal jim nápis, zcela odlišný od jejich násilných výmyslů. Četli:

„Zátopek, člověk, který běží jako my!“

Magnan – jako by znal Zátopka člověka, který vždycky klade otázky života před otázky sportu – vyjádřil v jednom pokrokovém listě nejlíp mínění západního moderního člověka o závodním sportu. Zaslouží si, abyste si odstavec jeho článku přečetli také.

Napsal asi toto:

„Běda atletovi, který se dá okouzlit příliš omamným hlasem obdivovatelů. Ve chvíli, kdy se vítězní atleti budou opravdu považovat za ‚bohy stadionu‘, nebudou už mít cenu pro nic než pro svou dovednost, a nebude se jim obdivovat nikdo, leč návštěvníci cirkusových produkcí. Ale i ve Wembley se monotónní úspěchy občas přetrhly vpádem něčeho mimořádného, kdy lidská podoba závodníka nabyla opět svého práva. Především sem patří objev Zátopka, českého šampiona, který neběží jako beztvary produkt moderní techniky, něco mezi dostihovým koněm a robotem, ale opravdu jako člověk. Člověk, který viditelně platí za své vítězství velkou cenu, který dobře zná váhu svého těla a odpor každého kola dráhy; člověk, jehož slyšíme klusat,

jehož vidíme stahovat tvář a dýchat. Jeho vítězství zůstanou v nás zapsána při vzpomínce na londýnské hry nejtrvanlivěji.“

A ohlas toho vítězství se nesl daleko přes hranice zemí a provázel ho i po skončení her.

Ještě v srpnu, přímo z Londýna, odjel Emil – už jako nadporučík – do Ostende, aby dodal lesku sportovním slavnostem, pořádaným časopisem *Drapeau rouge*. Sotva vkročil do města, div se nepolekal své popularity; na jeepu vozili městem papírovou figurínu s nápisem „Zátopek“. Byl to bouřlivý den a do přístavu se právě vracela loď s belgickými reprezentanty, nemocnými z divoké plavby. Na večerním koncertu se Emil sešel s našimi svazáky, kteří se s ním za čekající republiku radostně pozdravili. Závod absolvoval v cyklistickém velodromu, na dráze uvnitř narychlo upravené z drnu a písku, aby závodníci nemuseli obíhat po šikmé plošině. Měřila jen 200 metrů a běželo se 15 kol. Emilovi se hlava nezatočila a vyhrál čestný pohár.

Na velkých závodech v Bruselu, jichž se zúčastnila i olympijská elita, běžel jen proti místní konkurenci a porazil ji v běhu na 3000 metrů. Reiff se omluvil zraněním. Byli tam bílí i černí američtí závodníci a vojákovi parašutistovi Morcomovi se podařil o tyči skok 435 cm.

Emil ovšem nyní netrénoval, únava ho přemáhala, a přál si proto vrátit se domů. Ale musel ještě do Amsterdamu, kde byl na 3 kilometry třetí za Ahldenem a Slijkhuisem.

Teprve pak se dočkal návratu, slavného návratu, na němž ho vítala celá domovina. Bylo to veselé, šťastné shledání. Praha mu přivedla na nádraží i jeho rodiče.

Ale neměl pro ně mnoho času. Vždyť i u nás ještě doznívala olympijská sezóna sérií závodů, kterých se musel zúčastnit. Ztrácel se ve stínu olympijských událostí a Emil, ačkoliv věděl, že jeho forma musí nutně klesnout, a ačkoliv dokonce začal trpět bolestí kyčelního kloubu, běhal, jen aby lidem nezkazil radost. Přemáhal

raději vlastní bolest, než aby zápolil s falešným výkladem, že se boji vyhýbá nebo že zpychl.

Připomeňme si aspoň závody v Brně, kde Emil dostal jako ceny nejen stříbrný pohár (který mu hned na závodisti někdo vzal), ale též pistoli a kytaru!

„Zahrát!“ volali tehdy rozjaření diváci, kteří někde četli o jeho zájmu o tento nástroj.

A Emil se červenal, protože v tom své obecenstvo opravdu uspokojit nedovedl.

Připomeňme si utkání ČSR–Belgie na Strahově! Postavilo proti sobě letos ještě jednou Reiffa a Zátopka, oba zesláblé, znavené těžkou sezónou a duševním vypětím, volající po odpočinku. Reiff na tom byl přece ještě líp a o dvě vteřiny Emila porazil (za 14:19); byl spravedlivým pražským obcenstvem až okázale pozdraven. Ale Emil neumí cítit hořkost a je mistrem i v umění prohrávat.

„Pozdrav lidi rukou!“ poradil tiše Reiffovi, když stál před ním na stupni vítězů.

Reiff poslechl a obecenstvo nadšeno, že Belgičanův zdvořilý chlad roztál gestem tak srdečným, ho zahrnulo ovacemi.

Emil po tomto závodě – ač si tehdy raději nestěžoval – nemohl nejen trénovat, ale ani chodit. Rozbolavělý kloub se nedal léčit jinak než klidem; čekal tedy.

Ale pak bylo ještě nutno jet v září do Bukurešti. Po šestém kilometru se zranění rozjitřilo a Emil doběhl s velkým přemáháním. Tam, kde by se jiný vzdal, on ještě zvítězil.

Na dalším utkání, s Italy v Bologni, běžel první den 10 a druhý den 5 kilometrů. Časy 30:35 a 14:30 byly slabé, pro něho ovšem; ale tam teprve začal pociťovat, že bolest ustupuje a že se mu vrací pocit zdraví. Pustil se tam do trninku na měkkém travnatém hřišti a síla i svěžest se v něm obnovila.

Na zpáteční cestě projel bez franku a bez sousta jídla trať až do Prahy, aby se mohl ještě jednou utkat s Ahldenem.

V závodech při večerním osvětlení ho přes jeho odpor porazil na 5000 metrů (za 14:16) víc než přesvědčujícím způsobem. Byl to poslední závod roku a Emil Zátopek v něm ještě přece zazářil oslňujícím úspěchem.

A pak? Sezóna se skončila svatbou.

Ve vzrušujícím ovzduší olympijských bojů se odehrával i tichý, skromný příběh sblížení dvou lidí, kteří si byli svou povahou a zájmy určeni.

24. října se hrnulo hradištské obecenstvo ne na hřiště, ale do kostela.

(Hrát ještě dopoledne házenou rodiče sice nevěstě zakázali, ale jet na kolech na Velehrad pro nějakou drůbež jim přece dovolili. A když dva mladí lidé jedou na kolech, jsou veselí a šťastní, chtějí se držet za ruce, a dokonce se za jízdy políbit – co se stane? Spadnou prostě z kola a nevěsta si rozbije koleno. Šťěstí, že to bylo jen koleno, a ne nos; to by se přece u oltáře nevyjímalo dobře.)

Konečně se netrpělivi diváci dočkali. Svatebčanům se podařilo vniknout davem do kostela jen díky tvrdému sportovnímu tréninku; lidé tam už stáli i nahoře na lavicích. Jako svědkové čekali bývalí známí závodníci Vykoupil a Kománek.

Hůř bylo po obřadu. Jen s obtížemi a za velké újmy na slavnostním zevnějšku se podařilo novomanželům dostat se ze shluku nadšeného obecenstva. U východu čekalo družstvo házené, s nímž Dana hrávala, a atleti ze Zlína jim utvořili slavobránu z oštěpů, s nichž vlály barevné fábory.

A pak se dlouho, skoro až do rána, tančilo v jídelně hradištských kasáren. Všichni soupeři odpadli. Poslední opouštěli kolo Emil s Danou.

Manželství jako z hezké sportovní pohádky, která se u nás stala skutečností: světový rekordman a československá mistryně ve vrhu oštěpem!

Z Itálie si přivezl Emil jako dar jednu z pochodní, na nichž byl nesen olympijský oheň.

Za týdenního odpočinku na Medlově tam pochodeň vzplála pod českým nebem a jen její plamen oznamoval, že ten prostý chlapec v teplácích, který si tam hrál a bavil se s ostatními, je jedním z nejslavnějších zjevů historické už olympiády.

Emil Zátopek patří všem

Od té doby, co se nadporučík Zátopek vrátil jako olympijský vítěz domů, počet pozvání, jimiž ho mezi sebe lákaly kluby a spolky, se mnohokrát znásobil a znovu zejména, když byl přeložen do Prahy.

To bylo zásluhou Armádního sokolského výboru, který se v té době pod vedením plukovníka Sachra ujal činnosti jako nejvyšší složka vojenské tělovýchovy. Nadporučík Zátopek byl – díky pochopení ASV pro soulad jeho atletické činnosti a vojenské služby – přemístěn k nově organizovanému Armádnímu tělocvičnému klubu.

V Praze měl Emil mnohem víc možnosti věnovat se atletické průpravě i zúčastnit se veřejného života. Rozhlas i tisk toho plně využily.

A jako on sám se kdysi učil od každého, kdo mu mohl něco dát, věděl, že je už nyní jeho povinností rozdělit se o své sportovní vědomosti s těmi, kteří si troufali jít v jeho stopách. Emil Zátopek je si vědom, že v lidové demokracii, kde tělovýchova co nejširě a nejmohutněji pojatá je nezbytnou částí socialistického vývoje, patří všem.

Svým chováním, příkladem, pocitem sounáležitosti je oddaným stoupencem Tyršovým a jeho myšlenek:

„Věc sokolská, to je tělesná a mravní výchova celého národa. V jejím okruhu musí se nakonec octnout všechen lid! Proč by měl být Sokol jen jeho zlomkem?“

První rok sjednocené tělovýchovy se klonil ke konci. A jeho zakončení – po tolika nebývalých úspěších – bylo oslaveno pozváním k významné schůzce.

Matyášovou branou přicházejí k prezidentu republiky nejvýznamnější návštěvníci, zástupci cizích států, vyslanci, diplomati. V pátek, posledního březnového dne, tudy vcházela jiná delegace;

bylo to poselstvo našeho zdravého mládí, čestní vyslanci československého sportu, četa žen a mužů, kteří svou vůlí a nadšením dovedli dobýt mistrovství na mezinárodních kolbištích.

Jako předseda Státního výboru pro tělovýchovu a sport je sem přivedl ministr informací Václav Kopecký. A když se shromáždili v pracovně prezidenta republiky, který je už očekával, pozdravil ho jejich jménem.

„Dokázali jsme před celým světem,“ řekl, „že naše sjednocená tělovýchova, mající oporu v socialistickém pojetí státní péče o fyzickou zdatnost národa, je schopna dovést náš sport i v nejtěžší mezinárodní konkurenci k nejvyšším metám!“

Slíbil prezidentu republiky, že naši sportovci se i nadále po příkladu rekordů na pracovištích naší pětiletky budou snažit dobývat socialismu slavné úspěchy také na poli sportu. A pak mu představil jednotlivé mistry.

Emil Zátopek stanul v pozoru před svým nejvyšším velitelem. Prezident mu však srdečně tiskl ruku a vzpomínal, jak mu během jeho závodů víckrát „držel palec“, jak si jeho vítězství přál.

Jeden za druhým přistupovali ti, kteří jsou chloubou našeho sportu, a podávali usmívajícímu se prezidentu republiky ruku. Kanoisté Brzák, Kudrna, Čapek, Holeček, slovenský mistr boxu Torma, naše mistryně světa v krasobruslení Vrzáňová a Lerchová, Honsová za družstvo žen z olympiády, mistři světa ve stolním tenisu Tokar a Andreadis, zástupci hokejistů Modrý, Zábrodský a Kobranov.

A byli zde též ti, kteří stanuli sjednocenému Sokolu v čele a kteří nesou za jeho úspěšný vývoj odpovědnost; i jim poděkoval stisk prezidentovy dlaně. Jako bratra oslovil ho za ně starosta ČOS Truhlář a slíbil mu do všech příštích let věrnost Tyršovu pokrokovému sokolství.

„Sílení Tyršem a tvou upřímnou láskou k Sokolstvu, bratře prezidente, půjdeme ke zdaru a pro šťastnou budoucnost našich milovaných národů a drahé republiky vesele dál!“

Slavnostní – ale srdečná, nikoli chladná – část audience skončila odpovědí prezidenta Gottwalda, který borcům poděkoval za jejich výkony a řekl svůj názor na tělesnou výchovu u nás:

„Myslím, že poslední události v naší tělesné výchově a sportovním životě ukazují, že i tu jdeme správnou cestou... Věřu, není již daleko doba, kdy se naplní Tyršovo: ‚Co Čech, to Sokol!‘... Chceme, aby tělovýchova a sport sloužily našemu lidu k radosti a osvěžení, chceme, aby náš lid měl dost fyzických sil i pro úkoly budovatelské a branné. Tedy – tělovýchovu do nejširších vrstev!“

Ale hned se zmínil také o zájmu o vynikající sportovce, jimž nový řád chce dát plnou možnost rozvoje. A skončil:

„Proto, drazí přátelé, kupředu za největší a nejširší rozmach sokolské tělovýchovy a sportu! A také za nejlepší a nejvyšší výkony, za nová mistrovství světa!“

V úsměvné náladě zasedli vynikající sportovci a jejich vedoucí s panem prezidentem k přátelskému hovoru o všech otázkách, které je zaměstnávají. Seděli vedle sebe, vodáci, atleti, boxeři, krasobruslařky, a schůzka tak byla nejlepším důkazem opravdového sjednocení všech.

„Všichni konečně pod jednou střechou,“ vyjádřil to nejlíp prezident republiky. „Je to střecha starobylá a důstojná, ale přece mladá a svěží střecha sokolská. Myslím, že v Tyršově domě se budete cítit všichni doma.“

A hovor se živě rozpřel: o nových stadionech a hřištích, která by umožnila nový rozvoj sportu pro všechny, o sociálním zabezpečení vynikajících sportovců a zajištění jejich přípravy, o reorganizaci cvičitelských sborů a tělesné výchově mládeže v Sokole, ve Svazu a v jednotách vojenských.

A byl to Emil Zátopek, který na konec této cenné a krásné návštěvy vyslovil prezidentu republiky dík:

„Děkuji vám jménem všech sportovců a závodníků za to, že sjednocením našeho národa jste umožnil i sjednocení naší tělesné

výchovy. Loňskému únoru vděčíme, že můžeme přistoupit k masové výchově sportovců, že vynikající sportovci jsou v dnešním našem lidově demokratickém státním zřízení náležitě podporováni a že my všichni můžeme plně hájit barvy našeho státu za hranicemi. Děláme to se ctí a z vděčnosti k vám a celé naší republice!“

* * *

Ještě na jaře se stal Emil Zátopek členem naší mírové delegace na kongresu v Praze.

A když v květnu posílal Sokol hvězdicovou štafetou své pozdravení IX. sjezdu Komunistické strany Československa, četa vynikajících atletů i sportovkyň se svými náčelníky byla posledním jejím článkem. Převzala symbolickou štafetu od sportovců vojáků a běžela s ní od brány Výstaviště k paláci zasedání. Emil Zátopek ji přinesl až na stupně slavnostní tribuny a za potlesku celého sjezdu ji osobně odevzdal předsedovi strany a prezidentu republiky Klementu Gottwaldovi.

Bylo to poděkování za význam, který sjednocená tělesná výchova významným sportovcům v socialistickém státě přisoudila.

Ale čestné funkce, jimiž mu lid a jeho představitelé dokazovali, jak si ho váží a za jak vynikajícího představitele naší tělovýchovy ho považují, nevzdálily ho od skromného vztahu ke všem, s nimiž se setkával na hřištích. Všude na něho čekali mladí, rozdychtění hoši, jimž se jeho jméno stalo vzorem a kteří by se od něho rádi učili.

Na jaře závodil Emil v Kolíně. Památný pro něho závod! Víte, proč? Přijal už v životě mnoho cen: medaile, odznaky, plakety, skleněné předměty. Mnoho z nich si roznesli kamarádi, kterým je Emil na památku rád věnoval. Ale kolínských pořadatelů si Emil váží: po prvé v životě tam dostal jako cenu za závod – knihy. Ty nesvěřil nikomu.

Během pobytu ve Slapech trénoval na silnici, zatím co kluci s ním závodili na kolech a holčičky s panenkami na něho čekaly na všech rozcestích; když jim chtěl utéci, aby se opravdu proběhl, musel na lesní cesty, z nichž se často vracel po skalách za tmy.

Ale těm, kteří se od něho mohou poučit, Emil neutíkal.

„Myslíš, že bych se ho mohl zeptat?“ ptají se mladí atleti, dorostenci, navzájem.

„Emil není hvězda, řekne ti všechno!“

Jakmile vyběhne na hřiště, má jich kolem sebe celé hejno.

Pojďte mezi ně! Tady se lze něčemu přiučit!

* * *

Začíná to trochu nesměle. Emil skončil ostré tempo tréninku a lehce poklusal. Jen jako náhodou se k němu připojí jeden z chlapců, pak druhý a třetí. Ale když přijde chvíle oddechu a Emil je ochoten si na chvíli sednout do trávy, je jich tu rázem celý houf; ti, kteří sotva začali, i naděšní mistři dorosteneckých přeborů, někteří, kteří váhají, a jiní, co už se rozhodli. A rozběhne se živý dialog otázek a odpovědí.

„Je to pravda, pane nadporučíku, že jste proti Běchovicím?“ začíná to zdaleka.

„Jednou jsem řekl, že silniční závod škodí, protože vyřídí atleta na celou sezónu. Musí na něj trénovat aspoň měsíc na silnici a pak už na trati nic nedokáže. Proto pořadatelé správně přesunuli běchovický závod z května až na podzim. Mnoho lidí tehdy můj názor mrzel, ale to reportéři udělali z mých několika náhodných slov zbytečnou senzaci. Někteří mají někdy málo taktu.“

„Tak vy si Běchovice taky třeba někdy zaběhnete?“

„Proč ne? Když jsem ve Spa běžel po tvrdé dráze – a neublížilo mi to –, uvědomil jsem si, že jsem proti těm Běchovicím zbytečně brojil. Když mi to bude možné, zaběhnu si je velice rád. Už proto, abych napravil to nedorozumění.“

„A, pane Zátopku, jak se může člověk zlepšit na pět kilometrů na dráze?“

„Který člověk?“

„Já!“

„Snad nechceš už běhat pět kilometrů?“

„Mně se to líbí, že to běháte vy!“

„Dám ti radu: ještě s tím počkej! Je taková věková tabulka, víš, podle níž lze zjistit, v kterém stáří se v různých bězích zpravidla dosáhne nejvyššího výkonu. Pro sprinty je to asi 22 let, pro 800 metrů 26 a pro dlouhé tratě okolo třiceti. Přibližně v tom věku různé dlouhé běhy lidskému organismu nejlíp svědčí. Kdybys šel mladý na dlouhé běhy, ubiješ se. Ztratíš rychlost, zastřeš výbušnost svého mladého organismu, prostě přetneš svůj přirozený atletický vývoj.“

„A jak tedy mám běhat?“

„Začni s kratšími tratěmi! Na delší si počkej, až budeš vyspělý tak, abys mohl vyniknout. Napřed rychlost! Houževnatost a vytrvalost přicházejí potom. Ted' by sis leda vnutil pomalost.“

„A kdy se může přejít na takových pět kilometrů?“

„Pro závodníka – až dokáže zaběhnout 1500 metrů pod čtyři minuty. Jinak nedosáhneš vynikajících výkonů ani v delším běhu. A 1500 metrů nezačíněj, dokud nepůjdeš na 800 metrů hluboce pod dvě minuty. Dokud nemáte dostatek rychlosti, neprodužujte si trať!“

„Ale copak se vytrvalost vůbec netrénuje?“

„Co to je vytrvalost? To je schopnost běžet několik kilometrů bez přerušení. Ale rozhodující je, kdo to uběhne dřív. Ve sportu znamená vytrvalost – jak dlouho vydrží člověk běžet rychlým tempem. Dokážu-li stovku za patnáct vteřin – a nepřetržitě –, znamená to 800 metrů za 2 minuty a 1500 metrů za 3:45. Rychlost je pro běžec výkon rozhodující. A trénink je správný tehdy, když ji má na zřeteli.“

„A jak se tedy liší trénink na střední a na dlouhé trati?“

„Mílař nemusí zvykat tělo na takové množství kilometrů, ale má trénink právě rychlejší, bohatší na ostré sprinty. Kdybych trénoval třeba s Čevonou a běhali jsme spolu sprinty, on bude rychlejší. Já toho zase naběhám víc.“

„Tak trénink vytrvalcův je vlastně nejnevědnější?“

„Ano. Skokan, vrhač i sprinter si před závodem odpočinou a jejich tělo se nabije energií. Vytrvalcovo tělo by tak naopak odvyklo námaze a při závodu by se dostalo do krize. Vytrvalec musí být s únavou a se všemi nepříznivými vlivy stále v kontaktu. Maratonci běhali na olympiádě téměř do poslední hodiny před startem.“

„Vy na delších tratích nebudete závodit?“

„Zatím ne. Ztratil bych rychlost. To se pak člověk špatně vrací.“

„A bratře Zátopku, mohl bys nám říct, jak si asi rozvrhuješ svůj trénink?“

„Až dosud jsem to dělal každý rok jinak. Když jsem si zjistil, kolik vydržím, zůstal jsem u míry 10×100 nebo 10×200 nebo 6×400 metrů, ovšem vždycky v souvislosti, ty rychlé rovinky prokládám volným během. Dva týdny před závodem tak běhám denně, poslední týden jen obden. Dva dny před závodem odpočívám, ale poslední večer si jdu vždycky ještě zaklusat jen tak, pro radost. Je to takový duševní trénink, víte? Člověk myslí na běh, sleduje se, duševně se k tomu připíná. Věřím, že to má velký vliv. Čevona se taky den před závodem tak asi dvacet minut probíhá jen tak a myslí na to. Tělesně to není nic platné, ale duševně ano. Když si Jandera za mlada zlomil nohu, chodil přece na stadion, dal si laťku na stojany do výšky, jakou si přál skočit a jen se na ni díval, aby té výšce přivykl. Smáli se mu, že je tichý blázen. A když pak přišel po prvé zdravý na hřiště, přeskočil tu výšku na první skok.“

„Před závodem se vždycky rozcvičujete?“

„Rozhodně, chlapci. Zaběhnu si asi 1200 metrů, v tom 5–6 rovinek. A dělám gymnastiku.“

Emil vyskakuje a ochotně ukazuje chlapcům hluboké předkroky a přednožování.

„To je dobré ze zdravotních důvodů, rozpumpuje to organismus, tělo bere pak už v závodu pohyb jako svůj logický projev. Motorku si taky pustíte a dáte jí proběhnout, aby se zahřála do podmínek normálního výkonu. A tím spíš lidský organismus: tomu nesvědčí příliš prudké změny. Rozcvičení není nikdy marně vyhozená energie.“

„Míváš taky potíž s druhým dechem?“

„Já to na sobě nepozoruji, snad to dělá trénink. Ale zdá se mi, že nic takového nemá obdoby v přírodě. S fyziologického hlediska to máte tak: když se rozběhneš, spotřebuješ rychle kyslík z krve – a je ti, jako by ses dusil. Když to přemůžeš, krev si vynutí kyslík z orgánů, během tak nenamáhaných, ze žaludku, ze zažívacích orgánů a tak dále. Pak poznáš úlevu. Ale u trénovaných atletů to není tak zřetelné. Někdy působí stísněnost určitá nervóza; to se stáhnou cévy – asi jako strachem – a průtok krve nemá dost místa. To ovšem omezuje každou činnost. Ale i to pomine, když si člověk zaběhne. Proto se taky někdy běží druhý závod téhož dne líp, zejména když na něm tak nezáleží.“

„A Emile, ty nemáš trému?“

„Proč ne? Tréma je vlastně výhodná věc. Přivede tě do takového stavu, že jsi ochoten zapomenout na nepříjemnosti námahy a jdeš za výkonem, protože si uvědomuješ jeho důležitost. Flegmatik, ten nenabere k odstranění únavy a nechuti dost odhodlání. S trémou únavu přehlížíš. Ať jsem unavený! Důležitější je, abych běžel! Ti citliví atleti, kteří si všechno víc připouštějí, podléhají ovšem nervovému vzrušení, ale jsou taky svědomitější. Znáám závodníky, kteří vyběhnou i doběhnou úplně klidni. „Běžel jsem na dvojku, trojku jsem tam ani nehodil,“ řeknou vám. Ale vy, mladí, jste jistě jiní. Vždyť já vidím, jak vás vaše zanícení do toho žene.“

„Jen se dostat někam na závody. Já bych letěl jako čert, hned od začátku!“

„Ale na prvních metrech nesmíš v závodu vybit energii, to by byla zásadní chyba. Jen si nechat jasné myšlenky v hlavě! Rychlý počáteční běh je ne hospodárný s hlediska ztráty energie. Když se jí v začátku lehkomyšlně zbavíš, tak ji spálíš, doslova shoříš!“

„A na konec?“

„Jsou tempaři a jsou finišaři. Ti druzí jsou efektnější. Lovelock z předposlední olympiády na příklad nebo náš Čevona. Tempaři, jako jsem třeba já, dovedou zase udělat výkon i bez konkurence. V souboji záleží na tom, jestli finišař vydrží tempo. Jestli ano, je pro mne v závěru zle. Takový Reiff mě pak vždycky pobije.“

Mnoho rozhořčených hlasů odporu se ozývá v hledišti.

„Já musím Reiffa nebo Slijkhuise táhnout, oni se vezou, kloužají se za mnou. Heino je taky tempař, ten se k akceleraci tak snadno nevzchopí a tomu uteču. U nás může vyrůst na budoucího rekordmana Švajgr: má pravidelné tempo a umí být i rychlý.“

„A, Emile, mohl bys nám říct něco o životosprávě?“

„To je celkem snadné. Alkohol, ten rozhodně škodí. Já sám nejsem naprostý abstinents, nedodržuji to úzkostlivě svědomitě, ale napiju se jen výjimečně a nepatrně. Nekouřím. Zná sice některé atlety, kteří kouří, ale velká většina ne a je to jistě správné. Lékaři vám odůvodní, proč je i cigareta škodlivá. Pokud jde o jídlo a pití, řídím se teď jedi ně hladem a žízní. Dřív jsem byl taky popletený z všelijakých předpisů, ale nakonec se vždycky obracím o radu k přírodě. Lidé se rozhodně nemohou v běhu rovnat srnkám, psům a zajícům, a přece zvíře rozhodně nikdy nepřistihnete při úvaze, zda se má nažrat, nebo ne.“

„I před závodem jíš?“

„Těsně před ním ne, ale taky se mi to už víckrát stalo a nevadilo mi to. Možná, že mám dobrý žaludek. Na vojně jsem mohl trénovat jedi ně mezi večeří a večerkou, od sedmi do devíti. Zvykl jsem si asi

na to, že mi pak nikdy nic nebylo. Když jsme v Londýně běželi o Štít Británie, dali nám oběd těsně před závodem a viděl jsem mnoho závodníků, jak v cíli nařikali a drželi si žaludek. Mně to nevadilo. Jindy, byli jsme na zájezdu někde na jihu, připravili pro nás hostitelé během závodů občerstvení. Mně moc zachutnaly hrozny. Myslím, že to zavinilo, že jsem pak příliš trpěl pocením, měl jsem v těle mnoho vody. – Ale to máte těžké! Nejdelsí tratě bývají vždycky až nakonec závodů. Kdybych byl čekal až po závodě, nezůstalo by už pak na mne nic. Musel jsem to tedy sníst předem. – Ale abyste věděli pravdu: když mám o výsledek závodu velký zájem a obavu, snažím se, abych nejedl pět hodin před závodem.“

„A spánek?“

„V době tréninu nespím příliš dlouho, nejvýš sedm hodin, ale před závodem i deset. Technickým disciplínám svědčí pohodlný a dlouhý spánek. Ale vytrvalec si nic nesmí dopřát, musí být k sobě přísný a dbát, aby se nezhýčkal.“

„Emile, prosím tě, a jak ses k tomu všemu přinutil?“

„Člověk podle mého názoru nesmí chtět bůhví kam, musí si ukládat úkoly, jak na ně stačí. Drobnými krůčky se dojde daleko, i mne to někdy překvapuje. Dodržováním a stupňováním tréninku si člověk pěstuje vůli. Pak už si poroučí lehčeji a přemůže nechuť k námaze. Vypěstuje si takové vlastnosti, že i v závodě se přinutí k výkonu. I v drobných věcech se učte, hoši, dodržovat důsledně své povinnosti. I vůli lze vycvičit a poručíte si i ve věcech těžších a závažnějších. Dokážete pak všechno, co je ve vašich silách. Ten, kdo tu průpravu nemá, nedokáže nic.“

„Emile, prosím tě, a ještě něco o stylu nám řekni!“

Na hřišti se pomalu stmívá, ale Emil ani hnutím nedal najevo netrpělivost. Ochotně povídá dál. Kluci mu visí na ústech.

„Styl, to je podle mého názoru vnější projev atletického výkonu. To, co je vidět na povrchu. A povrchní mi taky připadá, když lidé posuzují atleta jen podle stylu. Představte si, že spolu jdou dva

běžci na pět kilometrů, jakýmkoliv stylem. Najednou ten jeden z nich se dostane dopředu a vyhraje o padesát metrů. Druhý to nedokáže. V čem budete hledat příčinu? V povrchním stylu, nebo ve vnitřních vlastnostech? A co když vyhraje zrovna ten, který běží stylově hůř? Často se stává, že atlet pěkného slohu není schopen většího výkonu. Mně dřív vyčítalo mnoho lidí, že běžím špatným stylem. Odpovídal jsem jim: Až se bude běh bodovat podle krásy, budu se to učit. Dokud rozhoduje rychlost, mám zájem, abych běžel v co nejkratším čase. – Konečně, já myslím, že dlouhým běháním se člověk naučí běhat i správně stylově. Takový křáp není nikdo, aby po několikaletém běhání měl ještě vadné pohyby. – Ale starost si z toho, hoši, nedělejte! Běhejte raději špatně a rychle než hezky a pomalu! Když jsem začal, říkali o mně: To je nemožné, to vůbec není běžec. Když jsem udělal rekordy, obrátili: Ano, to je ono, tak je to správné! Nemusíte si brát ze mne příklad, ale sám jsem zásadně proti vědátoření. Běh je přirozený pohyb, to se naučí i zajíc, ne tak člověk. Mnoho teorií plete hlavu. Z obavy, aby to nedělali špatně, nedělají pak mládenci raději nic. Sedí u stolu a uvažují o tréninku: kolečko rychle, kolečko pomalu... Ale jen u stolu!”

Hoši se smějí, Emilův výklad je názorný, a tak jim přidá ještě jeden veselý příklad:

„Jeden atlet se rozhodl, že – aby byl lehčí – nebude vůbec pít. Nějakou dobu to vydržel, ale nakonec už neměl chuť ani k jídlu, nebylo mu dobře, prostě onemocněl a šel k doktorovi. Ten mu zkusil krev, zjistil její hustotu a hned věděl, kolik uhodilo. Nalil do atleta dva litry vody a ten odklusal jako čiperka. A jiný atlet, z Brna byl, běhal osmistovku za 2:05. Vypočítal si nade všechno přesně, že když zhubne o šest kilo, bude běhat za rovné dvě minuty. Ale nezhubl ještě ani o tři, a už běhal 2:10. A tak to obyčejně dopadne s každým vědátořením v atletice.“

„Taky ti vyčítávali krátký krok, vid’?“

„To je pravda, mám krátký krok, dal bych přednost delšímu, ale myslím, že je to podmíněno mohutností odpichu. Sprinter se odráží s velkou energií, může si to dovolit. Já udělám během trati několik tisíc odrazů. A maratonci, ti už jen cupitají, jako by měli nohy nahoře svázané; kdyby nemuseli, ani by raději nedýchali, jak jsou opatrní na energii.“

Na cvičiště kleslo šero. Je hezká nálada, hoši jsou k Emilovi semknuti jako k staršímu bratru, který se vrátil z dalekých výprav a má co povídat. Bylo by slušné už ho propustit, ale zvědavost a upřímný zájem rodí ještě otázky.

„A, Emile, jak asi rychle běháš v tréninku rovinky?“

„Vidíš, to ani nevím, to mne nezajímá. Byl by to pro mne už velký komfort, mít nějakého pomocníka a dozor, vždyť já sám ani stopky nemám. Nesnažím se běhat rovinky v tréninku za určitý počet vteřin, ale co nejrychleji. Když se držím své maximální výkonnosti, zvedám výkon. Když si budete šetřit do pokladničky, nemusíte se starat, kolik tam máte. Z hlediska šetření je jen důležité, abyste tam dali každý pěták. Spočítá se to pak už lehce. Snažím se co nejvíc prospět své formě a v závodě se dovím, kam jsem to dotáhl.“

„V loňských novinách psali, žeš běhal moc závodů, že ti to škodilo?“

„To je takový nešťastný problém. A je v tom nedorozumění. Když závodím, tak nejvýš 10 kilometrů. V tréninku jich uběhnu třeba dvacet. Když závodím, tak nejvýš, řekněme, třikrát za týden. Ale trénuji každý den! Vidíte, že čím víc závodím, tím vlastně běhám méně. V tom je ta chyba. Forma klesá ne z mnoha závodů, že bych se uštval, ale právě z nedostatku tréningu, že se *nemohu* unavovat. Když trénuji, mohu být unavený, jak chci. Naopak, trénink za únavy přináší určitou výhodu. Nejdřív si znavíte hlavní svaly. Vedlejší svaly, i takové, na které se normálně nedostane, přebírají pak jejich funkce, jsou také zaměstnány, a tak člověk trénuje všechno svalstvo, které má.“

A ještě něco, důležitá fyziologická okolnost! Zdrojem tělesné energie je glykogen. To je totéž asi jako benzin pro auto. Glykogenu je ve svalech nesterpné množství, podle toho, jak potřebují, nejvíc je ho v srdci. Když se sval namáhá, glykogen se rozkládá, spotřebuje se na vydání energie, a tělo je ho nuceno dodávat znovu, zpravidla stále víc. Jen tam, kde tělo nedělá nic, ho ubývá. Nepřetržitým tréninkem se ovšem příliv glykogenu do svalů zvyšuje a zároveň se odčerpává, jako by odtékal nějakým otevřeným kohoutkem. Když si před závodem odpočínáte, kohoutek se zavře – že? Ale tělo je zvyklé ten glykogen do svalů dodávat, žene ho tam – a vy najednou cítíte velikou touhu po běhání, po tom, nač je tělo zvyklé! Jdete pak do závodu plní energie. Proto je pro nejvyšší výkon nejlepší několikátýdenní nepřerušovaný trénink a před závodem už jen týdenní trénink lehký.“

Hoši, budoucí atleti, poslouchají jako pěny. Výklad, podaný tak přátelsky a tak zajímavě, pro ně znamená mnoho. Ušetří jim zklamání. Přivede je dřív k cíli. Dostávají v kostce to, co československý rekordman získal dlouholetou přípravou a zkušeností. Dověděli se dnes hlavní zásady svého atletického života. Zvedají se však už a doprovázejí Emila k šatně. A cestou se k němu ještě přitočí a zaútočí prosbou.

„Emile, řekni nám něco o slavných závodnících!“

A hovor pokračuje cestou, i v šatně, Emil nechce být skoupý a chce jim udělat radost, chce jim přiblížit, co si i jeho získalo a co je s nimi pojí.

„Tož, každý je jinačí. Kdysi byl ideálem všech běžců Nurmi. Byl jistě velice inteligentní, rozuměl tréninku i závodu, to víte, že běhal se stopkami v ruce a sám si měřil poločasy. V Americe na krytých drahách porážel soupeře třeba třikrát za den. Ale mně se nelíbí, že si byl příliš vědom své nadřaděnosti, že se docela izoloval, byl uzavřený, nemluvil s druhými a zasmál se prý jenom dvakrát v životě. vzdaloval se pro sport života a obětoval mu všechny jeho radosti.

Já myslím, že není správné být otrokem sportovních zájmů. To pak atlet přestane být člověkem.

Velký dojem na mne udělala osobnost Švéda Hägga. To bylo v době, kdy jsem si nepomyslel, že bych se mu mohl aspoň trochu přiblížit. Bylo pozoruhodné, jak dobře rozuměl sám sobě. Zmátl vždycky všechny předpoklady trenérů a překonával rekordy, jak mu napadlo. Reiff mu vzal světový rekord na tři kilometry, ale má ještě na 1500 metrů a na 5 kilometrů.“

„A koho máš nejraději z těch, kteréś poznal sám?“

Emil se rozpomíná a snaží se několika větami velké osobnosti atletického hřiště chlapcům přiblížit. Vzpomíná na inteligentního, milého a lidsky prostého Németha, maďarského kladiváře. Na skromného a málomluvného Reiffa, vždycky s bezvadným vystoupením, jednoho z atletů s nejčistším charakterem. Na klasický typ vytrvalce s bezvadným stylem, jako je Heino.

„Z Finů mám nejraději Koskelu. Finové vůbec, dokud ještě neprojdou světem a neporuší je jeho prohnalost, jsou krásně prostí a důvěřiví. Jsou samotáři. Ale když jim dáte najevo, že k nim máte dobrý vztah, osamocenost se rozplyne a oni k vám až dětsky přilnou.“

Už jsou dávno na ulici a k zastávce se blíží tramvaj, když si jeden z chlapců vzpomene:

„A tys prý mluvil s anglickou královnou? A s norskými princeznami? A v Alžíru jsi byl?“

„Tož, atlet, když dosáhne dobré výkonnosti, se dostane ledaskam. Ale já myslím, že proto atletiku neděláte. Však ani každý se nestane rekordmanem a není to ani nutné, ani zdravé. Ale čím lepší výsledek dokážete, tím jste blíž možnosti prospět našemu jménu za hranicemi. Tím víc lidí strhnete za sebou. A čím nás bude víc, tím lépe prospějeme celému národnímu zdraví a naší budoucnosti. Je to tak?“

Přikyvují, loučí se. Tramvaj Emila odváží.

A tu nejmenší z chlapců se utrl a utíká za elektrickým vlakem:

„Emile!“ křičí. „A co světový rekord?“

Trhlo to všemi. A opakují důtklivý dotaz:

„Co světový rekord?“

Emil stojí na stupátku a něco odpovídá. Ukazuje rukou a vysvětluje.

Kluci zírají do tmy, aby rozluštili Emilovu odpověď.

Ale byl už příliš daleko.

Emilova odpověď

Vzpomněl si na tu otázku – kterou mu ostatně lidé dávali častěji a častěji –, když zaslechl hlas z amplionů, oznamující, že čas jeho běhu je nečekaně nízký, a že se dokonce blíží mezinárodnímu světovému rekordu.

Bylo to v 7. kilometru na armádních přeborech v Ostravě 12. června 1949.

Věděl sice, že je v dobré formě, vždyť před měsícem zaběhl ve Varšavě letošní nejlepší čas na 5000 metrů (14:10,8); ale před tímto závodem na rekord ani nepomyslel. Neměl to snadné; musel se už připravovat do Švédska a zároveň pokračovala práce na chystaném filmu. Těsně před přebory ho filmaři zavezli do Gottwaldova, aby jim ukázal, v kterých dílnách pracoval, a aby si zjistili, kde budou moci točit a co bude nutno přizpůsobit.

V 16 hodin přebory začínaly. V 11,15 sedal Emil v Gottwaldově do vlaku. Omyl – vždyť *stál* celou cestu! Manželka jednoho známého, která věděla, že Emil jede závodit, mu marně nabízela místo. Stál tedy v uličce celou cestu a ani neobědval. Abychom zase nepřeháněli: v Přerově na nádraží snědl přece jen syrové vajíčko a k tomu si koupil dva rohlíky a sklenici piva. Byl ospalý a unavený z běhání po zlínských dílnách a nádvořích.

Přijel po 14. hodině a spěchal hned na stadion.

A přece – když se pozdravil s obecníkem a když pozdě odpoledne vyběhl – měl od počátku pocit, že mu to dnes jde neobvykle dobře. Tělo, zvyklé na mrzutosti únavy, se nedalo obtížemi cesty zmást a sloužilo poslušně jeho myšlenkám. Snažil se běžet co nejlíp jako vždy; nikdy jsme ještě Emila neviděli běžet jen na místo – (jak by to měl snadné!) – vždycky se pouští do křížku s časem. I dnes.

Mezičasy, které po kilometrech hlásil megafon, se mu zdály přijatelné. Měl z toho běhu radost.

A v 7. kilometru přišla ta rozhodná chvíle.

„Emil Zátopek by mohl ohrozit světový rekord!“ pravil hlasatel a porovnával uběhnutý čas s výkonem Heinovým.

Tribunám se na chvíli překvapením zatajil dech a pak se ozvaly: od nesmělého zavolání až k jásotu. I Emilovi to blesklo hlavou. A víme, že od možnosti k uskutečnění nebývá u něho daleko.

Vjela do něho živelná chuť. Běžel až dosud, co nejrychleji mohlo tělo. Nyní se zapojila do běhu i duše. Vůle mobilizovala všechny ukryté schopnosti. Nohy se napojily silou, paže přidaly na energii, dech ji hlídal.

Mládež z jednoho cípu stadionu skandovala: „My chceme rekord!“

Emil čekal na hlášení v osmém kilometru.

„23 minut 37 vteřin!“

Lepší Heinova výkonu! Uběhl tento kilometr za tři minuty.

Už si věřil. Pevná dráha vítkovického stadionu ho dobře nesla, žádná slabost ho nezaskočila, žádná bolest nesrazila jeho prudkost. Umínění ho hnalo vpřed.

I hlediště už uvěřilo, volalo, mávalo. A každý zaháněl od sebe zlou pochybnost: jen aby se něco nepříhodilo! Toužili uvidět světový rekord. Zdálo se jim, že na tom mají všichni hrdou účast.

Devátý kilometr – 26:36!

Ted' pozor! Kdyby uběhl i poslední kilometr za tři minuty, zůstal by za Heinem. Jeho výkon je 29:35,4. Musí být tedy aspoň o vteřinu rychlejší, aspoň vteřinu musí urvat na těch dvou a půl kolech, které představují závěr závodu.

Emilova tvář zrazuje bezměrné úsilí.

Diváci ho pobízejí. Cítí, že jde o věc veliké důležitosti.

A Emil běží, v závěru ještě zřetelně zrychlí – a když vpadne do pásky, ukazují stopky čas 29:28,2. Zlepšil světový rekord o 7 vteřin.

To byla Emilova odpověď mladým druhům z hřiště.

Je slyšet hlas z megafonu: „Přátelé, tato chvíle...“

Ale další zanikne v jáсотu obecenstva, který ztichne, až když se později dostane k slovu sám nadporučík Zátopek. Děkuje za radostné přijetí i za nadšené povzbuzování. A končí, obrácen k mládeži:

„Jestliže vy ve mně vidíte svůj dobrý příklad, já ve vás vidím své následovníky!“

A Československo posílá Mezinárodní atletické amatérské federaci své první hlášení o světovém rekordu v běhu.

* * *

Dal bych vám nejraději hádanku: Co dělá muž, kterému se podaří překonat světový rekord? Má radost, to je jisté. Vždyť rekordy se netvoří chladným výpočtem, ale souhrnným, výjimečným vynaložením všech duševních i tělesných schopností, po dlouhé přípravě a ještě za zvlášť šťastných okolností. Proto má atlet, který nepřestal být člověkem, radost. A dále? Ovšem, že odpočívá.

Ovšem... Jenže u Emila Zátopka vypadá ten odpočinek jinak než u druhých.

Mám to prozradit?

Armádní sokolský výbor má na zřeteli Zátopkovo dobro. Nechce, aby se vyplýval. Ví, že je příliš přístupný prosbám. Chce proto tuto drahocennou hřivnu naší atletiky šetřit, aby se nerozdala v drobných. Je to správné a není nikoho, kdo by to neschvaloval. Emil je aspoň zbaven starostí, jak odříkat desítky místních závodů a přespolních běhů; stejně mu to dělalo vždycky těžké srdce.

Ale někdy dojde k výjimečným okolnostem. Klubu v Gottwaldově, kde vyrostl, vděčí přece za mnoho. Pořádají tam zrovna den po jeho ostravském rekordu závody a velice ho prosili, aby přijel. Záleží jim na tom, vědí, byl by to magnet pro obecenstvo, které jinak

projevuje méně zájmu. Emil zase ví, že by mu takový závod hned příští den po světovém výkonu sotva povolili. Jak to tedy rozřešit?

A přece ho zítřek v Gottwaldově vidí. A obecenstvo naplní stadion.

U startu na pět kilometrů však Emila není. Co to? Běžci vyrazili sami.

Teprve po chvíli se objeví a megafony vysvětlí, že Emil se sice závodu nezúčastní, ale že přece vyhověl přání a přišel na stadion svých mladých začátků, aby si aspoň tréninkově zaběhl. A Emil jde od startu a lidé jsou šťastni a vděční. Kdo za to může, že při svém tréninkovém běhu předběhne ty ostatní?

Zkuste Emilovi vytknout, že to možná přece nebylo správné.

Podívá se na vás vážnýma, užaslýma očima:

„Ale vždyť oni tak získají větší příjem – a víte, co to znamená? Koupi za to mladým chlapcům tretry. Dovedete si představit jejich radost?“

A to je vše.

Já dobře vím, že tuto kapitolu by vlastně neměli číst vedoucí naší atletiky. Emil Zátopek se asi bude zlobit, že jsem ji sem zařadil.

Ale mně se právě zdá velice poučná.

* * *

Léto toho roku mu však přece přineslo dočasný nutný odpočinek. Když běžel ve Stockholmu pět kilometrů, ucítil krátce po polovině závodu ostrou bolest v lýtku. Doběhl jen s velkým přemáháním a nemohl už od cíle odejít bez kulhání. To nezvykle studené počasí při závodu mu bylo nepřítelem; lékařský nález zněl: natržený sval.

Vracel se domů smutně. Představoval si, jak jinak by se mohla po šťastném ostravském začátku letošní sezóna vyvíjet.

Běžel sice ještě jednou v Ostravě, v utkání proti Rumunsku 10 000 metrů, dokonce za dobrý čas 29:48, ale na postiženém místě

se objevila krevní podlitina a na 5000 metrů mu už lékař nastoupit zakázal. Bylo to pro obecenstvo i pro celou sportovní veřejnost překvapení; zvykli jsme si už vidět v Zátopkovi sportovního nezmara, který stačí na všechno, všude vyhraje a nikdy si neublíží.

Ale nebylo zbylí. Pamětihodný memoriál Rosického proběhl bez něho; na mistrovstvích republiky byl Emil jenom divákem.

Až se začalo schylovat k nebezpečnému utkání s atletickou velmocí finskou. Bude moci Zátopek posílit naše mužstvo, aby čelil finským vytrvalcům?

Pustil se opatrně do tréninku. Šlo to. Jizva se zahojila a Emil se vracel k opuštěné formě.

A zatím co se vybraní borci podrobovali přípravě k utkání s tak mocným soupeřem, dostalo se jim posily, která vysoko zvedla jejich mravní odhodlání.

Šestého července předstoupil před kulturní výbor Národního shromáždění poslanec dr. J. Dolanský, vzdělavatel ČOS, aby podal radostnou zprávu o návrhu zákona, uvádějícím v život státní péči o tělesnou výchovu a sport. Navázal na naše nejstarší buditelské a osvobozenécké tradice, ukázal, jak ustanovení zákona vychází z ducha zásad Tyršových, vylíčil, jak školy, armáda i občanstvo, dobrovolně činné v Sokole, se budou doplňovat v tělesné výchově, která se stává majetkem celého národa, celého socialistického státu. K zvýšení pracovní i branné schopnosti lidu se zavádí „Tyršův odznak zdatnosti“, na zasloužilé a vzorné sportovce pamatuje návrh čestnými odměnami a tituly.

Poslanec Dolanský, vědom, že se k tomuto jednání obrací miliony očí mladých Čechoslováků, doporučil vřele přijetí návrhu zákona, který se podle jeho slov stane jedním z úhelných kamenů stavby naší lidové demokracie a socialistického lidství, jedním ze stupňů, usnadňujících Tyršovu cestu „až na nejvyšší metu“.

Projednávání vládního návrhu bylo svědectvím, že sliby dané tělesné výchově nebyly planými slovy, že se v tomto oboru pilně

pracovalo a rychle uskutečňuje. V celé sportovní veřejnosti to vzbudilo radostný ohlas. A v jeho vlivu vyvrcholila příprava našeho družstva.

Po prvé v dějinách dostoupila naše atletika takové výše, že si mohla troufat na utkání se zemí, která má jednu z nejslavnějších tradic sportu na světě.

A pro Emila Zátopka byl tento zájezd novým triumfem a novým potvrzením do legitimace nejlepšího vytrvalce světa.

Už plakáty, které naše mužstvo vítaly z nároží, potvrdily, jaký význam přičítají Finové Zátopkovu startu. „ZATOPEK SAAPUN“ a „ZUODSIJAIHME ZATOPEK“ dovídal se o sobě, a jistě to bylo vždycky něco velmi slibného, protože to stálo v čele všech oznámení, hlásících nadcházející souboj „SUOMI-TSHEKKOSLOVAKIA“. A kam se naši borci dostali, třeba si jen zkusit finské tretry nebo oštěpy, všude se po Emilovi ptali a byli šťastni, že přijel.

Stadion v Helsinkách, kde se bude odehrávat XV. olympiáda, bylo svědkem radostného, úporného boje našich. Zvítězili téměř ve všech bězích, překonávali rekordy a taktak že nedošlo k senzaci. Když se večer po skončeném utkání dostal šéfredaktor *Sokolských novin* Karel Marek k telefonu, mohl oznámit i naší překvapené veřejnosti, že jsme s atletickou přesilou Finska prohráli jen o 7 bodů. Celý atletický svět nad tím užasl.

Pokud jde o Emila Zátopka, absolvoval ve Finsku mezi jízdami a cestami během šesti dnů čtyři těžké závody. Znovu a znovu s divokým úsilím se pokoušeli finští běžci aspoň jedinkrát urvat mu vítězství. Marně.

V utkání obou zemí volila vždy finská dvojice taktiku celku, aby si zajistila první místo. Na 10 000 metrů nastoupili Heino a Kononen. Sotva zazněl výstřel startu, pustil se Kononen do divokého úprku. Ale Zátopek už nebyl nezkušeným nováčkem jako v Oslo nebo jako při prvním pokusu o tuto trať v Budapešti. Když spatřil Kononenovu snahu a viděl, jak se napjatě ohlíží, rozpomněl se na

hesla článků ve finských novinách: „Zátopek nesnese, aby nebyl na špici závodu!“ A pochopil, že Kononenovou úlohou bylo ho vyštvať, aby ho pak vyčerpaného mohl Heino v závěru porazit. Taktika mu sice imponovala, ale nepřijal ji. Marně se Kononen úmyslně opoždřoval a znovu zkoušel Zátopka zmást a vylákat ho k rychlejšímu tempu. Emil běžel tak, aby hospodařil silami i časem, jak je to při této vzdálenosti třeba; znal své soupeře a zejména znal sebe. Dovedl už zkušeností zdravě použít. Nedal se splést ani jediným manévrem; byl svědkem, jak Kononen uštval nakonec jen sebe, šel sám vpřed, až to uznal za správné, nedal se už ničím vyrušit a nakonec unikl i Heinovi. Čas 29:55 a první místo pro Československo.

Druhého dne nastoupili proti Zátopkovi v závodě na 5000 metrů dva čerství, odpočatí borci, Mäkkela a Koskela. A hle, manévř se opakoval. Mäkkela nasadil tempo od startu, Koskela se měl držet Zátopka. Ale výjev ze včerejška se odehrál s jinými osobami, jen Zátopek zůstal své úloze věrný. Když už Mäkkela nemohl, šel Koskela před Zátopka sám a chtěl náhlým nápirem využít jeho únavy po včerejšku. Ale z boje, který se rozpoutal a trval až do cílové pásy, vyšel vítězně přece jen náš závodník o dva metry. Čas 14:20 a další první místo pro Československo.

Emil měl věřu proč se radovat. Byla to suverénní vítězství proti domácím běžcům na jejich půdě; sportovní finský tisk měl pro Čechoslováka jen superlativy. Zejména v této zemi dovedli dobře ocenit vlastnosti, které mu vyhrávají závody.

O den později utkal se s Koskelou ještě jednou v Turku. Sympatický Fin se pokusil se vši energií o odvetu a nechtěl se dát setřást za žádnou cenu. Byl to boj ještě úpornější, dráha letěla zpět pod dvěma nádhernými soupeři, jejich prsa byla téměř stále na stejné výši – a přece ještě byl Emil v posledních metrech rychlejší a rozhodl závod pro sebe, v čase lepším než předevčírem, 14:13,6.

V městě Pori, v severském vnitrozemí, změnili trať na 3000 metrů, která je pro Emila mnohem nebezpečnější. Ještě v poslední zatáčce Koskela vedl a zdálo se, že tentokrát konečně vezme odvetu. Ale v rovince Zátopek – i když o sobě říká, že není finišař – vzal Finovi vedení a dovršil řadu svých vítězství.

Vracel se neporažen, s novými a zaslouženými vavříny obdivován celým Finskem.

Finská pokroková veřejnost se ještě během pobytu našich závodníků dověděla o úsilí, které u nás činí tělesnou výchovu předmětem péče státu, a Emil musel mnohokrát odpovídat na otázky novinářů a dávat jim o tom informace.

Mohl to učinit bez obav a v důvěře, že návrh bude Národním shromážděním přijat. Nemýlil se. V den, kdy naposled zvítězil v Pori, 14. července 1949, jej Národní shromáždění manifestačně schválilo. Stal se zákonem.

Když naše atletická výprava přiletěla domů, číslo *Sokolských novin*, které přinášelo rozsáhlou reportáž o jejím úspěchu, mělo na čelných stránkách už také radostné články o tomto úspěchu celé československé tělovýchovy.

„Dovršení Tyršova díla“ nadepsal starosta ČOS svoje vyznání. „Musíme zůstat v národě tím, čím nás chtěl mít Tyrš; páteří a mízou. Budeme jimi, zůstaneme-li věrni lidové demokracii, pokroku, osvětě, svobodě, kázni, mravnosti a čistotě, poctivosti svých myslí a srdcí při usilovné, nenáročné a nezištné práci...“

A bojovníci z Finska se teprve nyní dovídali, jak proběhla památná událost ve sněmovně. S potěšením slyšeli slova, která pronesl za Komunistickou stranu Československa místostarosta ČOS a poslanec dr. Bláha při projednávání zákonné osnovy; že Tyršův národ teprve nyní mohl začlenit tělesnou výchovu do veřejného života zákonným ustanovením a že péči o ni, dosud ležící na kádrech dobrovolných, obětavých pracovníků, přejímá sám stát. Že se na nové cestě sejdou mladí se staršími, je jisté; vždyť sokolská obětavost byla „předchůd-

cem nynějších dobrovolných brigád, již před osmdesáti lety, předchůdcem přeborníků, úderníků, závodníků a skutečného bratrského a soudružského socialistického soutěžení.“

A naši atleti se od svých sportovních druhů, kteří se mohli památného zasedání Národního shromáždění zúčastnit, dověděli, jak ve chvíli, kdy je na galerii dr. Dolanský během svého projevu pozdravil, všichni poslanci a ministři povstali a dlouhým potleskem jim vyjádřili sympatii. Předseda dr. John je nazval nejlepšími diplomaty ve styku se zahraničím.

I o pěkné chvíli po schválení zákona vyprávěli, kdy sokolské děti přinesly ministrům Nejedlému a Kopeckému kytici růží a kdy se sportovci sešli se zástupci vlády a sněmovny k přátelské besedě.

„Nejsme už sami,“ řekli si ti nejlepší. „Nebudeme už rozdělení na obecnstvo a kastu vycvičených. Všichni, všichni teď sestoupí na cvičiště za námi. Jen člověk zdravý může dobře pracovat, jen člověk zdravý se může plně radovat! Tak je to hodné národa Tyršova!“

„Máme pevnou půdu pod nohama!“ byli si nyní jisti vedoucí tělovýchovy.

„Krásná budoucnost naší tělovýchovy a sportu je zajištěna,“ ubezpečil je ministr Kopecký bdělostí pracujícího lidu a jeho bojem za naplnění slov zákona.

Nemohlo být důstojnější dohry čestného zápasu našich atletů ve Finsku a nemohlo být cennější přede hry před zájezdem, který na ně čekal.

Během zpáteční cesty se dověděli, že je za několik dní čeká čest i odpovědnost atletického utkání se Sovětským svazem v Moskvě.

Zájezd do Moskvy

Před válkou, v roce 1938, učinila část našich sportovců pokus navázat se sovětskou fyskulturou, o jejímž mohutném rozvoji věděla, styky. Bylo to obtížné a válka ovšem tuto cestu vůbec přehradila. Nyní, když budujeme tělesnou výchovu na těchže socialistických předpokladech, nestojí ovšem už v cestě nic. Po řadě přátelských setkání, z nichž posledním byl zájezd našich plavců, přálo si vedení sovětské fyskultury uskutečnit i utkání v lehké atletice; poslalo našemu ústředí pozvání a navrhlo termín do týdne.

Naši se pustili do krátké, ale tím radostnější přípravy. Těšili se a byli nesmírně zvědaví. Věděli, jak velký význam klade od vzniku sovětského státu komunistická strana do rozšíření masového fyskulturního hnutí. Ze zájezdů sovětských fotbalistů, bruslařů a plavců do Evropy znali jejich skvělou úroveň, dosaženou v tak krátké době. Poznali už i sovětské atlety a hořeli touhou utkat se s nimi, i když předvíдали, že v tomto boji nemohou zvítězit. Ale přáli si vidět, jak ve vlasti socialismu slouží sport utváření nového člověka.

Emil Zátopek, který už jednou, v listopadu minulého roku, odevzdával štafetu s poselstvím věrnosti československého lidu do rukou sovětských představitelů, se těšil s ostatními. Byl také v první části výpravy, pro niž si už 21. července přijel do Prahy rychlý Iljušin.

Přímé, osobní, čerstvé dojmy jsou cennější nad každý popis, nad každý článek. Proto ho žádáme: „Emile, vypravuj!“

A Emil Zátopek vypravuje rád:

„Byl večer, když jsme přistáli v Moskvě. Na letišti nás čekali vedoucí sovětské fyskultury a s nimi atleti s kyticemi. Bylo to první překvapení a radostné uvítání. Nikdy jsem ještě nezažil, aby nám přišli naproti naši soupeři a tak srdečně.

Nějakou dobu jsme se zdrželi na letišti celní prohlídkou; viděli jsme tam mnoho cestujících, čekajících na letadla, a byli to tak prostí, obyčejní lidé, jací u nás jezdí třeba vláčkem.

Po široké silnici jsme pak vyjeli do města. Hned v autokaru jsme začali přátelskou besedu s ruskými atlety, z nichž některé jsme už znali.

Po malých domcích na předměstí se nám objevila vlastní Moskva vysokých budov a prostorných tříd, na nichž jezdila spousta trolejbusů a moderních aut. Brzo jsme se je naučili rozeznávat: malé Moskvíče, velké Pobědy a nejelegantnější Zisy. Upoutaly nás na chodnících obchody s výklady zboží. Velkým dojmem zapůsobil na nás Kreml s rudými hvězdami proti nebi.

Bydleli jsme v hotelu National, v prostorných pokojích, bohatě zařízených.

A hned od druhého dne začal pro nás pestrý program, který nám každou hodinu přinášel nové dojmy. Hned ráno po snídani jsme vyšli do města; vodil nás usměvavý průvodce Petr. Brzo se objevili reportéři pro články do novin, dotazovali se a dělali si poznámky. Pak nás vedli k fotografovi, chtěli mít naše snímky. Při čekání jsem se procházel blízkými ulicemi a najednou jde proti mně člověk, důstojník, rozežene se ke mně a:

„Ty už zděs? Pomniš jiščo obo mně, kagda my byli v Oslo?“

„To je Vanin!“ zvolal jsem.

Byl to kapitán Feodosij Vanin, který běžel na mistrovstvích v Oslo tak znamenitě 10 kilometrů. Nedávno překonal světový rekord v běhu na dvacet kilometrů. Nečekané, srdečné setkání!

Brzo potom už jsme se octli na stadionu, abychom si mohli zatrénovat. Poznávali jsme, jak vážně se sovětské vedoucí na poslání lehké atletiky dívají, a oni nám to sami mnohokrát opakovali.

Už Lenin, zdůraznil nám, příkládal tělesné výchově velikou důležitost; podle jeho slov tvoří třicet procent blahobytu a padesát procent obrany státu.

A citovali nám větu Stalinovu z proslovu na XVI. sjezdu komunistické strany: ‚Jde o to, aby bylo vychováno nové pokolení sovětských lidí, zdravých a radujících se ze života, lidí schopných povznést mohutnost sovětské země na nejvyšší stupeň a svou hrudí ji ochrániti před vpádem nepřítelů.‘

Slyšeli jsme to rádi; vždyť to odpovídalo představám, s nimiž se nyní díváme na tělesnou výchovu u nás i my. A opravdu jsme všude poznávali, jak je fyskultura výchovou lidu vůbec a jak zahrnuje stále víc a více mas všech národů Svazu. Na její rozvoj se tam věnují taky ohromné prostředky. Z šestnácti milionů rublů to skočilo během osmi let na pět set milionů. Plány jsou dalekosáhlé, fyskultura má zajistit dělnost i brannost sovětského lidu, nejširších lidových vrstev. A jak se obojí skvěle osvědčilo ve zkoušce nejtěžší, ve Velké vlastenecké válce Sovětského svazu!

Mír nepřerušil úsilí pracovní, ale přivedl zase sportovce na závodní dráhy. A i tu je pokrok prostě úžasný. Poznali jsme, jak ze vzrůstu masové fyskultury vykvétá taky zdatnost těch nejlepších. Představte si, že tam letos překonali na 350 všesvazových rekordů a z toho víc než dvacet je rekordů světových! Chtějí dospět k prvnímu místu ve všech sportovních odvětvích a já věřím, že toho dosáhnou.

Věděli jsme, že Sovětský svaz považuje tělesnou kulturu, řízenou moderní vědou, za nejlepší výchovu pracujících, ale zajímalo nás, jak je vlastně všechno sportovní snažení organizováno. Dověděli jsme se, že jeho osou je předchůdce našeho Tyršova odznaku zdatnosti, sovětský odznak GTO. To značí: Gotov k trudu i oborově. Všechno občanstvo o něj soutěží a odznak přináší povinnosti i práva. Výkon na hřišti není tedy nejhlavnější; ten je předpokladem občanské práce i obranné zdatnosti. Tak se o to stará taky Komsomol, který měl a má pro výchovu mládeže obrovský význam.

Četl jsem už o tom mnoho doma a slyšel jsem přednášet dobrého znalce sovětské fyskultury profesora Pokorného, přednostu našeho

Státního úřadu pro tělovýchovu, ale bylo poučné a radostné shledávat to všechno ve skutečnosti, na hřišti i v životě.

Největší zájem je o lyžařství. Sovětští lidé už uskutečnili štafetu na dráze 10 000 kilometrů! Taky gymnastice se rádi věnují. Fotbalových klubů je přes sto tisíc.

Však druhého dne odpoledne jsme měli příležitost vidět zájem moskevského obecnstva o kopanou. Dynamo hrálo na svém obrovském stadionu pro 80 000 lidí proti vojenskému mužstvu CDK. Šesti řadami proudila auta širokými třídami ke stadionu, který je zajímavý nejen svou mohutností, ale taky tím, že má všechna místa jen k sedění. Byl přeplněn. Obě mužstva byla radostně přivítána.

My jsme fandili CDK, jednak proto, že je to vojenský útvar (Centralnyj dom Krasnoj armie), jednak proto, že hráli proti favoritu utkání a mistru ligy s obrovskou obětavostí. Všimli jsme si na příklad levého záložníka, který svým elánem přímo strhoval ostatní. Myslili jsme, že má na čele bílou pásku. Ale když vzal několikrát míč hlavou, viděli jsme, jak páska rudne. Měl pod ní jizvu a jak se údery míče jitřila, začala krváčet. Ale ten chlapec neztratil bojechtivost a nepustil žádný míč. Byl to zvláštní příklad obětavosti. Myslím, že bychom to u jiných fotbalistů těžko hledali.

Po neobyčejně živé hře zvítězilo CDK 2:1. Obecnstvo ukazovalo během zápasu, jak má živý zájem, odměňovalo hned dobré i špatné výkony potleskem nebo hvízdáním a mělo na celém průběhu hry vřelou účast.

Večer přijela druhá část naší výpravy a radostně jsme se shledali. Naši vedoucí zatím už smlouvali program zítřejšího sobotního a nedělního utkání. O mně bylo sjednáno, že sice 10 000 metrů poběžím, ale ne v rámci utkání.

Závody se konaly na témže stadionu, kde jsme viděli zápas. Měly krásné zahájení, které bylo výrazem toho bratrského ovzduší, v němž se celé utkání odehrávalo. Vpochodovali jsme z jedné strany, z druhé strany sovětské družstvo; uprostřed před tribunami se

naše vlajky setkaly za potlesku diváků. Dva krátké projevy vyslovily smysl tohoto utkání, po prvé v dějinách sportu obou států. Za nás pozdravil sovětskou fyskulturu generální tajemník Špirk. Hudba zahrála hymny a pak jsme si provolali navzájem sportovní pozdravy. Náš znáte, ne? Hip hurá, hip hurá, zdar, zdar, zdar!

Najednou vyběhla zpod tribuny řada malých pionýrů. V náručí nesl každý dvě krásné kytice z mečíků, karafiátů a aster. Každý člen naší výpravy dostal jednu. A v závěrečném odchodu splynula obě družstva v jedno tak, že vždy šel jeden sovětský atlet a jeden náš. Naše malá Trčková se dostala náhodou mezi dvoumetrového Lippa a vysokého kladiváře Kanakího. Obecenstvo se smálo a tleskalo.

V šatnách jsme se mohli osvěžit ovocem nebo šťávami. Rozcvičili jsme se na jednom z pobočných hřišť.

A pak začaly závody. Pro nás překvapivě dobře: Olze Šicnerové se podařilo porazit na 100 metrů mistryni Sečenovou, ale to také bylo poslední vítězství našich žen. Musely se sklonit před skvělými výkony sovětských atletek. Znamá Dumbadze hodila diskem přes padesát metrů, skoro na svůj světový rekord; je silná, ale své úžasné hody provádí velice měkce, s opravdovou ženskou ladností. Černovlasá Smyrnickaja je taky velice milé děvče; Dana hodila skoro 43 metry, ale Smyrnickaja byla ještě o šest metrů dál. Má taky světový rekord. Vedení fyskultury postavilo kromě dvou zástupkyň, jichž výsledky platily pro utkání, vždy víc atletek – i atletů – mimo soutěž; viděli jsme, jak ohromný mají výběr, když často závodnice i závodníci mimo soutěž docilovali lepších výkonů. Jen štafeta ještě patřila nám, když se sovětské ženy diskvalifikovaly předčasným vyběhnutím.

V soutěži mužů jsme byli úspěšnější. Mudra v disku a Fikejz v dálce vyhráli své disciplíny, ale přece jsme na sklonku prvního dne prohrávali asi o několik desítek bodů. Mezi sovětskými sportovci je řada opravdu pozoruhodných zjevů. Takový Bulančik, neobyčejně milý – znali jsme ho už z dřívějších závodů –, který vyhrál překážky,

jak sám chtěl! Nebo Ozolin! Má už skoro čtyřicet let a skáče dosud o tyči přes čtyři metry, a to skáče už dvacet let. Jen si všimněte, jak tyčkaři jinak brzo odcházejí ze slávy! Je to ojedinělé! Ozolin je profesorem fyskultury na vysoké škole. Taky s Karakulovem jsme se setkali, který vyhrál v Oslo mistrovství Evropy na 200 metrů; dosud běhá jako čert. Plavovlasý Lipp je hodně známý. A jeho krajan Vituisme! Čevona běžel ve Finsku 1500 metrů za 3:50,8 a chystal se, že by mohl v Moskvě překonat náš rekord. Ale malý Vituisme mu nejen stačil, ale nakonec ho svým dlouhým krokem ještě porazil.

Noc po závodech nám měla přinést odpočinek, ale k ránu najednou blesky, hromy, strašný liják a ulicemi se valily proudy vody, kterými jezdila auta jako čluny, do poloviny kol pod hladinou. Lidé se museli i zouvat a chodili bosky. Ale za půl hodiny vysvitlo slunce a voda byla pryč.

Protože se říkalo, že i na stadionu je mnoho vody, čekali jsme, co bude se závody. V poledne přišel nový liják a to rozhodlo o jejich odložení.

Byl jsem rád, protože jsem trochu onemocněl, od večera jsem mohl pít jenom čaj. Ale přece večerní návštěvu baletu v Divadle mladých jsem si vzít nedal. Nelitoval jsem toho, bylo to skvělé představení.

V pondělí v poledne jsme se dověděli, že odpoledne se bude v utkání pokračovat a že poběžím 5000 metrů. Byl jsem ještě pořádně zcuchaný, slabý a rozhodl jsem se, že se aspoň najím. Doktor Hanzo se chytal za hlavu.

„To by jiného zabilo!“

„Nemožu byt přece hladný!“

Měl o mne obavu a říkal, že by mi jindy ani běžet nedovolil.

„Keby to nebylo na takých pretekách důležitých...!“

Nebyl to pro mne snadný závod, občas jsem se musel krutě přemáhat. Sovětští závodníci Kazaňcev, rekordman Popov a jiní byli důstojnými soupeři. Šklebil jsem se opravdu už od druhého kola a bylo mi zle. Kazaňcev mne předběhl a nemohl jsem ho chytit. Tu

Vykoupil a Kněnický na mne křičeli: „Emile, musíš, musíš!“ Báli se o výsledek, ale já též. Byl jsem opravdu groggy. Už tu bylo poslední kolo. Šlápl jsem tedy do toho a pokusil jsem se finišovat posledních 300 metrů. Lidé dosud volali na Kazaňceva, ale když viděli, jak to statečně mydlím, začali povzbuzovat a vítat i mě. Doběhl jsem první, ale pokoušel jsem se pak ztěžka o úsměv. Měl jsem čas 14:29 a Kazaňcev za mnou překonal tehdy Popovův sovětský rekord. Švajgr byl čtvrtý, ale běžel též velice krásně.

Celkové utkání jsme prohráli asi o 75 bodů, ale padlo při něm šest všesvazových rekordů, čtyři naše a jeden světový.

Na závodisti jsme pro sebe a pro zábavu s přáteli neměli ovšem mnoho času, ale už v šatnách jsme zapředli čilé debaty. Snažili jsme se svůj jazyk přizpůsobit, abychom si navzájem rozuměli; já nemluvil správně česky, oni se snažili přiblížit mi ruštinu a dohodli jsme se bezvadně.

„Trenuješ?“ se mne ptali. „A co soudíš o našem tréninku?“ Řekl jsem jim, co si myslím, jak je třeba stále získávat rychlost.

„Treniruješ sa gymnastikoj vseгда?“

„Ne, gymnastiku pravidelně necvičím. To nepovažuji za nutné.“

„Počemu že?“

„Sobaka tóže charašó běhá,“ řekl jsem, „a gymnastiku nedělá!“

Rozesmáli se a opakovali si to jako veselý důkaz.

„No pravilno! Sobaka tóže charašó běgajet, no gymnastiku neovladajet.“

A pochvalně mi poklepávali na ramena.

„Moloděc Zátapek!“

Když skončilo zatím naše sportovní vystoupení, přišla na řadu aspoň prohlídka některých památností a zajímavostí Moskvy, na kterou jsme se opravdu velice těšili.

S podivem jsme se blížili zlatým báním Kremlu. Viděli jsme starý Kreml klenutých komnat a těžkého, vyřezávaného nábytku, předválečný carský Kreml se síněmi z bílého mramoru a zeleného

malachitu, klavír vykládaný perletí, taneční sál s parketami z třiceti druhů dřeva. Revoluce zachovala i muzeum, kde nám vedle nejstarších vykopávek ukázali naši průvodci carské trůny, zdobené řadami diamantů, církevní památky, kočáry, zlaté hračky carských dětí, oděv a obuv, kterou si vyrobil Petr Veliký. Nádherná zlata, perel a drahokamů vypráví sama křiklavým způsobem, jak se žilo u dvora v době, kdy tisíce lidí nedaleko Kremlu umíralo bídou a hladem. Čelenky pro koně, zdobené smaragdy! Ale naši průvodci hovořili o těch předmětech s porozuměním k historii, kterou muselo lidstvo projít, než začalo novou dobu.

Nakonec nás zavedli do velké síně, moderně zařízené, kde zasedá Nejvyšší sověť. U každého místa je mikrofon.

A zahlédli jsme i vlajku, pod níž je Stalinovo obydlí.

Hlubokým dojmem na nás působila také návštěva Leninova mauzolea na Rudém náměstí. Jako v jiné dny, i tentokrát čekali tam lidé ve čtyřstupu jistě delším než tisíc metrů. Přišli jsme, oblečení ve slavnostním stejnokroji, nesl jsem s Mudrou věnec. Když vedoucí ohlásili naši návštěvu, přerušili dozorcí postup dlouhé fronty a uvedli nás napřed. Byli jsme tam sami. U černé desky v předsíni jsme položili věnec a pomalu jsme vešli. Mauzoleum je z tmavorudého a černého kamene; na katafalku, pod skleněným příkrovem, leží Lenin, jednu ruku zaťatou v pěst. Jeho tvář je bleďá, ale svěží. Červenavé světlo se na něho snáší shora. Šli jsme pomalu kolem katafalku, strážného čestnou stráží, stínění, ale naplnění vznešeným pocitem. Je to neobyčejné, podivuhodné vidět Tvůrce nového věku tak zblízka. Vycházeli jsme zamlklí, a když jsme se vraceli okolo průvodu, který opět započal svůj pomalý postup, všimli jsme si nyní lépe, s jak vážnými, zbožnými tvářemi lidé do mauzolea vstupují.

Naše výprava si prohlédla taky pověstné moskevské metro a poznala jeho výstavnost, jeho proslulá nástupiště z mramoru, zdobená sochami.

V Leninově muzeu jsme mohli vidět jeho dopisy, první čísla *Jiskry* a jiné dokumenty, též dary různých krajů a národů Stalinovi a na závěr film z doby revoluce.

Tretjakovského galerie nám otevřela své poklady klasického realismu.

Byly to všechno dojmy velmi mohutné – naše další sportovní vystoupení, závod štafetový, se mezi nimi vlastně ztrácelo. Pro vzájemné sblížení se sovětskými fyskulturníky měly větší význam dva večery, jeden v hotelu Metropol a druhý u našeho velvyslance Laštovičky, které nám daly možnost srdečně se pobavit. Ptali jsme se navzájem, co nás zajímalo, a vyměňovali jsme si zkušenosti. Dověděli jsme se, že SSSR má tři tisíce mistrů sportu a šest set zasloužilých mistrů sportu. A byli jsme nesmírně překvapeni, jak dobře vědí sovětští fyskulturníci o vývoji naší tělesné výchovy, a těšila nás jejich radost z našich úspěchů.

Zajímavým příkladem statečného sovětského člověka je kladivář Kanaki. Měl chromou ruku, ale sport ho přitahoval. Trénoval tedy, napřed s bídými výsledky, ale pak stále s lepšími a lepšími a dostal se tak přes svůj úraz k senzačním dálkám.

Že stoly oplývaly lahůdkami všeho druhu, nemusím ani říkat. Topil jsem se v ovoci, které mám tak rád. Sovětští vedoucí nám připravili skvělý zábavný program, na kterém zpívali i zasloužilí umělci Svazu. Dodnes vzpomínám na písničku, která se nám velice líbila, jak smrt přišla pro kozáka a jak ji kozák upil a sám měl ještě málo. Hudba pak změnila program v tanec v hale okolo vodotrysku. Tančili jsme tam s Danou divokou polku z rohu do rohu, ale tančil jsem taky s jinými, s Dumbadze, a Dana si zatím připíjela s Bulančikem na bratrství. Manžel oštěpařky Smirnické je taky běžec, je to tedy obdoba našeho manželství, a tak jsme se dohodli na tom, že manželství sice přináší větší pohodlí, ale tím více vůle že běžec potřebuje, aby se mu dovedl ubránit a dal přednost svému nepohodlnému zaměstnání.

„Ale poslání života se musí naplnit,“ řekl jsem mu. Některé životní záležitosti jsou jistě sportu na úkor, ale život je důležitější, ten musí mít především smysl a cenu!

Manželé Smirničtí s tím souhlasili a hnědooká Nataša mi dala ještě všechny své meruňky.

A už se zase ozval vedle jazyk podobný finskému a já se obracel k přátelům Estoncům.

„Hivea päjve!“ Dobrý den!

Nakonec se rozdávaly trofeje: dívky dostaly etuje s voňavkou „Krasnaja Moskva“ a jinými dárky, my kovové pohárky se sportovním emblémem a odznaky GTO. Protože jsme si ho ovšem nezasloužili jako sovětscí občané, nese náš odznak vzadu nápis „Pamětný!“

Mne čekal o přestávce významného fotbalového utkání Letců proti kijevskému Dynamu ještě závod na deset kilometrů. Červené kavkazské víno a trochu vodky mě už dokonale vyléčilo a já se cítil zdrav a svěží. S mladým, štíhlým Kazaňcem i s robustnějším Popovem jsme se setkali už jako starí přátelé a tykal jsem si s nimi ovšem, stejně jako s ostatními.

„Tak poběžím opjat' vmestě!“ vítal mne vesele Kazaňcev.

„Ano, spolu. Ty ses velice zlepšil,“ řekl jsem mu. „Jistě brzo překonáš rekord!“

Dobře jsem se rozcvičil. Pokusili se mne držet, ale utekl jsem jim a zvítězil jsem v čase něco přes 30 minut.

Pak se už neúprosně přiblížil závěr našeho zájezdu. Ještě jeden srdečný večírek, tentokrát na oplátku na našem velvyslanectví; bylo to ovzduší ještě vroucnější, protože jsme se víc znali. Tančili jsme, zpívali a bratřili se až dlouho přes půlnoc.

A příštího rána jsme už opouštěli Moskvu, s hlavou plnou zážitků, a teprve nyní, když jsme se rozloučili na letišti se sovětskými vedoucími a když jsme se ohlíželi za vzdalující se zemí, pokoušeli jsme si své poznatky urovnat.

Připomínali jsme si čtvrti mohutné moskevské výstavby, moderní domy, stavěné z kamene a mramoru, připomínali jsme si elán, s nímž se sovětský lid snaží tak obětavě nahradit všechny škody carské minulosti i nedávné války. Vyprávěli jsme si o obchodech a nákupech. Někdo připomněl zaujatost malých dětí, které se cpaly samy do muzeí a chtěly se dovědět co nejvíc. A jiní si zase všimli pracovního nadšení právě starších lidí, kteří se vyznamenávají, i když vědí, že nebudou z výsledků práce těžit sami, ale jejich děti. A s těmito dojmy se mísily zkušenosti sportovní, nová přátelství, nové, krásné vztahy. Po prvé jeli českoslovenští atleti do Sovětského svazu, ale věřím, že hned napoprvé přinesla tato cesta velké klady. A za nejcennější ze všeho právě považuji vzájemné pochopení a navázání upřímných vztahů s našimi sovětskými druhy, tak inteligentními i bohatými na cit, poznání jejich srdečné a otevřené povahy!

Změřili jsme s nimi síly, ale ne abychom jeden druhého porazili, nýbrž – jak to hezky řekl Karel Marek – abychom se jeden od druhého učili, abychom sílili ve společné nerozborné družbě, pro věčné přátelství fyskultury SSSR a Sokola. Sovětský svaz je první v cílové pásce socialismu. My se budeme z jeho zkušeností učit a půjdeme směle za ním. V oboru tělesné výchovy nám může být sovětská fyskultura vzorem. V bratrské soutěži s ní budeme uskutečňovat společné velké myšlenky.

Vždyť jde také o společný cíl: o posilu a zabezpečení obrany světového míru!“

Ztracený světový rekord

Po návratu z Moskvy nastal obvyklý, každodenní život. Zátopek se zúčastnil několika závodů, a to i tehdy, když bezpečně věděl, že nebude první; tak Velké ceny Přerova na trati 1500 metrů (kterou už přestal běhat), kde byli Čevona a Švajgr rychlejší. Ale obecenstvo si přálo vidět světového rekordmana a Emil je nechtěl zklamat.

Jméno „Zátopek“ už mu pomalu ani nepatřilo; stalo se pojmem jako kdysi jméno Nurmiho.

„Kam běžíš jako Nurmi?“ říkalo se v letech dvacátých.

„Já su Zátopek!“ křičeli nyní na sebe kluci a závodili o čest, kdo si ten název smí přisvojit.

Sezóna ještě nabízela hezké září. I Maďaři, Bulhaři a Rumuni chtěli spatřit nového světového rekordmana.

V Budapešti na trojboji Maďarsko–Itálie–Československo běžel tedy Emil 5 i 10 kilometrů a ovšem závod vyhrál; naše družstvo podlehl Maďarsku a porazilo Itálii. Pobyt v Budapešti byl ve znamení radosti z přátelství obou našich zemí.

Dál vedla cesta do Sofie a na mezinárodní rumunská mistrovství v Bukurešti. Tyto zájezdy nebyly naplněny revnivostí a nenesly otázku určitého vítězství jako hlavní. Byly přátelskými schůzkami sportovců lidově demokratických států, které měly zaručit dokonalé poznání, utvrzení dobrých styků a výměnu nejlepších vědomostí.

Tak poznali naši atleti Bulharsko, kde si pracující lid teprve od osvobození staví organizaci své tělovýchovy; ale mohli se už obdivovat nádhernému stadionu s koupalištěm a parkem her pro děti. A rádi slíbili bulharským sportovcům pomocnou ruku.

Bukurešť připravila svá mezinárodní mistrovství jako malou olympiádu; velkorysé pojetí atletiky – projevené započatou stav-

bou obrovského stadionu – vede Rumunsko mezi atletické velmoci. Vůbec byla naše výprava potěšena rozmachem všeho života v Rumunsku.

Emil opakoval své úspěchy na dráze i mimo ni. V Sofii si sice rozbil kolena na skluzavce v dětském bazénu, ale vyhrál svůj závod; v Rumunsku se vyznamenával opět svým talentem pro cizí řeči, vyhrál 10 i 5 kilometrů, ale něco se změnilo.

Nepřijel sem už světový rekordman Zátpek. Rekord v běhu na 10 kilometrů už měl zase Heino.

1. září dostihla naši výpravu zpráva, že Heino se pokusil znovu o získání světového prvenství a že se mu pokus podařil. Docílil báječného času 29:27,2 a překonal tím Zátpekův výkon právě o jednu vteřinu. I když se ještě nesešel výbor Mezinárodní federace, aby protokol o výkonu schválil, každý věděl, že světový rekord bydlí od 1. září zase ve Finsku.

Emilovi přátelé nemohli ovšem zatajit otázku:

„Co tomu říkáš?“

A byla v tom zvědavost i výzva.

„Proč by nemohl mít Heino zase rekord?“ odpovídal trochu podrážděně.

„Kdo ví, jestli je to správné!“ zapochybovali, snad aby ho potěšili. „Kdo ví, jestli to Heino tak skutečně běžel?“

„Já věřím, že ano,“ pravil pevně, protože o čestnosti svých soupeřů nepochybuje nikdy.

„A nezkusíš to překonat?“

„Kdy? Na to je už přece pozdě. Snad – někdy... na jaře...“

Září ubíhalo na zájezdech, blížil se podzim. Emil to myslel upřímně. Ale ti, kdo jsou mu blízko, tušili pod jeho lhostejností nepokoj. Netěšily ho slavnostní okázanosti, skrýval se reportérům a spával raději v pokoji s kamarády, aby se jim vyhnul. Nejvíce mu vadil nedostatek tréninku.

Byl proto skoro rád, když výprava odjížděla domů, ale opět se nic nezměnilo. Zúčastnil se ještě Masarykových her v Ostravě, běžel tam čas 29:38 a pak se vrátil ke své práci velitele roty. Byl dlouho pryč; jeho zástupce – poručík Poděbrad, po Budapešti nový rekordman na 400 metrů (48,5) – též. Bylo proto času a práce opravdu třeba, aby se vše dostalo do pravidelných kolejí.

Emil tedy dřel a snažil se na závodění nemyslet.

* * *

Jednoho z posledních zářijových dnů se ho vedoucí atletů ATK podplukovník Sábl zeptal sám, neměl-li by chuť pokusit se o nové překonání Heinova rekordu. Ale Emil, i když na to snad tajně myslel, věděl, jak je taková záležitost odpovědná, kolik času příprava zabere a jak je vše v tomto ročním období nejisté.

„Kde bych na to vzal čas?“ řekl. „Vždyť vůbec netrénuju. S takovým lajdáctvím nemohu na rekord ani pomyslit. Mám spoustu práce u roty. Nesmím přece jednat proti předpisům!“

Podplukovník Sábl to uznal, ale domníval se, že lze najít východisko.

„Dokázat, že si ten rekord nedáme vyrvat, to by mělo velký význam, Emile. Zejména pro nás, pro Československo. Víš, jak si nás všude kriticky měří. Co kdybych ti vymohl dovolenou, abys neměl pocit, že zanedbáváš povinnosti? Náš stát přece vychází své tělovýchově vstříc! Ty své povinnosti ještě vykonáš, dovedeš všechno dohnat... Kolik času bys potřeboval k přípravě na ten pokus?“

To měl nadporučík Zátopek propočítáno bezpečně:

„Čtrnáct dní intenzivního tréninku a týden mírnějšího!“

„Zeptám se na hlavním štábu. To by vycházelo tak asi na 22. října. Udělali bychom to v Ostravě. Souhlasíš?“

Na hlavním štábu našel jeho návrh rozhodné porozumění. A Vo-jenský tělocvičný oddíl dostal příkaz, aby uvolnil tři běžce na dobu tří neděl k atletické přípravě.

Nadporučík Zátopek určil jako další dva svobodníka Lišku a vojína Žantu. Měli trénovat každý doma, Zátopek sám zůstal v Praze. Jeho žena byla právě v nemocnici; odstěhoval se tedy k rotě, tré- noval na velkém sletovém stadionu, ale službu podle možnosti konal a také tam přespával.

Ohlásit pokus takové závažnosti je vždycky riskantní. Proto mělo zatím vše zůstat v tajnosti podle toho, jak se bude příprava vyvíjet. Ale když se jednou Emil omlouval některému redaktorovi, že nemá čas napsat článek a v rozčileném spěchu mu vyhrklo, že se připravuje na rekord – vše se prozradilo. Druhého dne se už objevil v novinách křiklavý titulek.

Bratr Špirk z ČOS byl pln oprávněné nedůvěry: „Ale co když se to nepodaří? Vždyť z toho může být taky ostuda?“

Vedoucí atletiky Vykoupil se chytil za hlavu: „Takový nápad! Neobjednali jste si taky závazně na říjen dobré počasí? Vždyť to může špatně dopadnout!“

Ovšem, mohlo to špatně dopadnout. To Emil věděl. Ale dostal opět úkol a přijal jej. Nemohl zaručit, že bude dobré počasí; ale mohl udělat všechno, co bylo v *jeho* silách. A udělal.

Jeho trénink? Bylo mu jasno, že chce-li docílit nejlepšího výko- nu světa, dosud nedosaženého, musí i trénink zlepšit, znesnadnit, zvýšit. Rozvážil a zvolil opět svůj způsob, jenže zostřený.

Pustil se prvního dne na dráhu sletiště a běžel 5×200, 20×400 a opět 5×200 metrů, nejvyšší rychlostí, jaké byl schopen, bez pře- rušení ovšem; rychlé sprinty prokládal zase volněji probíhanými dvoustovkami.

Druhý až patnáctý den si naložil břemeno ještě těžší. Jeho rozpočet vypadal vždy takto: 5×200+30×400+5×200 metrů. To znamená: po čtrnáct dnů vždy víc než dvacet kilometrů ve vyčerpávajícím tempu.

Čtrnáctého dne tréninku přišla krize. Začala ho bolet noha, stejně jako na jaře ve Švédsku, tentokrát na druhém lýtku, a objevila se mu i zlověstná krevní podlitina. Mohl nahmatat porušený sval. Bylo by možné, že by všechno úsilí bylo zmařeno? Raději to všem zatajil a jen doma si potají usilovně přikládal na bolest obklady z octanu hlinitého a zase balil lýtko do tepla.

Opatrně dotrénoval patnáctý den, ale přípravu se neodvážil přerušit. Snažil se běhat co nejměkčeji, aby nohu příliš nenamáhal.

V posledním týdnu se vrátil na míru dne prvního (16. a 18. den), 17. a 19. den odpočíval a čekal, co bude s nemocnou nohou.

Uzdravila se; šlo to znovu a mohl opět běžet naplno.

20. dne trénoval takto: 5×200, 10×400 a 5×200 metrů.

21. den sbíral síly.

Zase se mu vrátila známá nálada usilovného tréninku, kdy je člověk nepřetržitě ve stavu zvláštní, výjimečné pozornosti ke svému tělu. Ukládá mu na dráze strašnou námahu a nemilosrdně je nutí, aby se podřídilo a zvládlo ji; a přece je jinak úzkostlivě pozoruje, zda je ve svalech všechno v pořádku, nechce je vydávat zbytečnému úsilí, nejraději by je i do schodů, když se vrací domů, vynesl na křídlech, aby ušetřilo drahocennou energii.

Naběhal v tréninku přes 400 kilometrů.

A když se ho ptali, jak se cítí, odpovídal, že dobře. Odpovědnost za pokus tak závažný, konaný před tváří národa i celého světa, je vždycky tíživá; zde nemělo jít o boj s lidmi, jako na olympiádě, ale tím temnější byla nejistota, tím víc se po něm žádalo. Tak těžká příprava má v sobě mnoho trpkosti; protože nejistota nedovoluje, aby ji provázela radost.

Zatím Sokol ve Vítkovicích se znovu a znovu dotazoval, zda skutečně k pokusu dojde. Vedoucí vojenského sportu ponechávali však rozhodnutí do poslední chvíle, až byli jisti, že má Emil ve svou kondici důvěru. A teprve ve čtvrtek ráno se objevila v *Obraně lidu* zpráva, která přinášela už přímo pokyny i pořadatelům. Oznamova-

la, že Zátopek nastoupí k pokusu 22. října v 16 hodin. Vítkovickým zbývaly jen dva dni, aby celý podnik připravili. Zejména dráha, tak důležitý činitel, musela být v dokonalém stavu a chtěla uhrabat, zválcovat, pokropit, aby se sesedla, aby byla rovná a pevná pro Emilovy nohy.

Vítkovičtí Sokoli se pustili do příprav s nadšením a celá veřejnost čekala s napětím.

V pátek večer přijel Zátopek s atlety ATK do Ostravy. Byl trochu zaražen lomozným přivítáním. Rozhlasové auto stálo před nádražím a upozorňovalo halasně všechno okolí:

„Vítáme v Ostravě nadporučíka Emila Zátopka, který se pokusí o překonání světového rekordu! Právě přijíždí do Ostravy Emil Zátopek!“

Emil považuje tak nadbytečnou pozornost vesměs za přehánění. Ale hoši byli v dobré náladě a bavili se, Emil s nimi, a tak reportéři, kteří přišli na nádraží a viděli ho, telefonovali ihned do redakcí: „Zátopek v dobré formě.“

Ti, kdo měli přípravu závodu na starosti, prokazovali nejlepší vůli, aby vyšli Zátopkovi co nejvíce vstříc, aby se mu dostalo co největšího pohodlí a klidu. Nabízeli mu, aby si vybral kterýkoliv hotel. Emil to odmítl a prostě prohlásil, že bude spát „s klukama“. Nabízeli mu ze srdce, cokoliv by si přál k večeři, ale i to bylo Emilovi jedno, nikdy si nevybíral. Jedině pokud šlo o dráhu, měl přání:

„Jen ji, prosím vás, nekropte, ať nedostane ten hliněný charakter! Pak se to lepší a není dobrý odpich!“

Báli se, že ho na suché dráze budou bolet nohy a vyslovili mu to.

„Ne, řekl, čím je dráha měkčí, tím víc uhýbá. Tvrdá dráha dává lepší odraz, na té se dělá výkon.“

Odjel s ostatními chlapci svého klubu na stadion, zaběhl si lehce asi dvě kola a prudce čtyři stovky, s ostatními povečeřel a šel s nimi spát do společné noclehárny.

Všichni ovšem věděli, oč mu jde, a byli velmi ohleduplní. A všichni předvíдали jeho úspěch, a tak ho posilovali.

„Já věřím, pane nadporučíku, že to uděláte!“ říkali mu srdečnými, upřímnými hlasy jeho vojáci atleti.

I jemu se zdálo, že trénink minulých tří týdnů mu přinesl dobrou formu, ale nechtěl ani v duchu usuzovat předčasně.

V sobotu ještě bylo nutno připravit službu na trati, aby si zajistil nepřetržitou informaci. Nelze běžet o rekord a neznat své tempo. Je to zajímavé. Počítejte s Emilem!

Jak rychle si určit jednotlivá kola? Kdyby je stanovil na 70 vteřin, znamená to výsledek 29:10, to je sotva dosažitelné. Při rychlosti kola za 71 vteřin, dává závěr 29:35 a to je už zase příliš pomalé, aby padl rekord. Jedna vteřina na celé kolo – a jak to rozhoduje! 70 a půl vteřiny vychází v celkovém součtu na 29:22,5. Vzal tedy Emil za základ 29:23 a rozhodl, že bude pro jednotnost počítat s koly střídavě za 70 a 71 vteřin. Ale aby ho nemátl ruch, který zpravidla vládne u cíle, postavil své dva chlapce do protilehlého záhybu trati, na značku dvoustovky, a přepočtl podle toho časy. Tedy od startu nejdřív 35 vteřin, pak 70+35 a tak dále. A aby mu nehoukli jen stručný čas, který nemá možnost ve vzrušení běhu rychle přepočítat, hlásili mu kola takto: když se blížil, počítali hlasitě po vteřinách: pět – čtyři – tři – dvě – jedna – Na čas! – jedna – dvě – tři – čtyři – pět... Zvolání „na čas“! znamenalo určený předpoklad a bylo pro výraznost zdůrazněno vztyčením praporku. Při pravidelném běhu podle rozpočtu mělo tedy toto zvolání padnout ve chvíli, kdy bude Emil probíhat metou.

Kněnický mu kromě toho nabídl, že mu bude hlásit čas jednotlivých kol u cíle.

Tak byl připraven závod s rekordem.

A všechno teď záleželo jen na Emilově statečnosti a vůli.

Světový rekord

Konečně! Rozhlas oznamuje start a závodníci přibíhají.

Už ho uviděli, už ho poznali! A tribuny i ochozy volají Emilu Zátopkovi vstříc. Jsou tam všichni, jako v letošním červnu, a svým voláním mu říkají: Jsme tu, Emile, jsme tu, abychom byli v tom těžkém úkolu s tebou, počítej s námi, jsme tu!

I ti, kteří nemohli přijít, jsou s ním.

Rozhlas hlásí, že v staré ocelárně vítkovických železáren nastupují právě dělníci na počest Emila Zátopky k údernické směně.

Emil Zátopek shazuje ze sebe tepláky a objeví se v bílém tričku se znakem ATK a v modrých trenýrkách, štíhlý, pružný a útlý.

Hlediště stadionu dýchá jako jediná bytost. Dívá se jediným pohledem. A jediné posilující přání má v srdci.

K bílé čáře se řadí borci. Tam za ní čeká tajemství. Je rozprostřeno na dvaceti pěti okruzích závodní dráhy, na každém jejím metru.

Už se borci řadí a startér vyslovil první povel.

Emil Zátopek se opřel nohama o zem a sklonil čelo i hlavu, jako by zdravil svou věčnou přítelkyni i sokyni, závodní dráhu.

Ale to není jen tato chvíle, právě ubíhající. To s ním stojí na startu celý jeho dosavadní život. Všechny úspěchy, které mu dodávaly sebevědomí, všechny prohry, které ho učily skromnosti a nové odolnosti, všechny chyby i dobré skutky, všechna zkušenost, trpělivost, houževnatost. Dny těžkého tréninku, neústupně uskuťňovaného. Tak zde stojí na startu. Závodník i člověk.

Třeskl výstřel.

Emil Zátopek vyrazil vpřed.

* * *

Od první chvíle boje s časem ho sledovali diváci v pevné víře, jako by mu chtěli rekord vnutit. Dvacet tisíc jich tam bylo a všem na tom nesmírně záleželo, nevím kolik dnů života by obětovali, kdyby se to podařilo.

Od prvního metru běhu se zvedla bouře hlasů, která Emila vedla a poháněla.

Dnes nebyl to výkřik davu, povzbuzujícího k finiši nebo obdivujícího závěrečný boj. To od první vteřiny do poslední volala na Emila společná duše lidu na tribunách, bála se o něho, dodávala mu odvahu a sílu a přivolávala mu vytrvalost.

Věru dobře, že se tentokrát Emil nespolehl na megafon nad hřištěm jako posledně. Vichřice volání je zcela pohltila; nezaslechl z nich ani hlásku.

Běžel. Ostrým tempem se vzdaloval od skupiny ostatních.

Ten krásný, známý už obraz jeho běhu, který nás tolikrát rozrušil. Trup jen mírně nakloněný, hlava jako v napjatém myšlení, pohled upřený na dráhu vpřed. Známý, jen jemu vlastní pohyb ramen, lehce řízený pažemi; levice vždycky šlehne prudce vpřed, jako by velela a napovídala, pravice jí trochu níž odpovídá. Nohy vyrazí kupředu neuvěřitelnou rychlostí. A jak přeběhne kolem nás, zase vidíme typické nakrčení jeho zad, tak dobře známých soupeřům, s lokty ostře se pohybujícími vzad.

Škoda, že nelze nějak viditelně zpodobnit mohutnost jeho *vnitřního* odhodlání! Jak musela jeho vůle jiskřit! Jaký by to byl krásný obraz v té chvíli!

Heino měl při svém rekordu příliš rychlý začátek. Proto Emila nepřekvapuje, že je v 1. kilometru o dvě a v 2. o čtyři vteřiny horší. Ale svoje předpokládané časy dociluje se zázračnou přesností. Po pomalejším prvním kole ví, že musí jít rychleji a nešetřit síly; je to vždy 70 vteřin. Ve 3. kilometru je už o dvě vteřiny před Heinovým časem a stupňuje tento náskok v dalších kilometrech na 4, 6, 7 vteřin.

Šest kilometrů: 17:36.

Sedm kilometrů: 20:50.

Troje stopky v rukou úředních měřičů skončí na každém kilometru svůj běh. Ostatní tikají dál. Ale tři, jichž ručička strnula, ukazují, že změřené mezičasy znamenají vždy nový československý rekord, o mnoho zlepšený.

„Nejsou lepší i než světové rekordy?“ srovnává rychle kdosi.

Jsou! Ovšem – na světový rekord musí být samostatný závod, to tedy až příště, Emile!

Dávno už předběhl všechny ostatní závodníky nejméně o kolo. Někteří z nich se drží statečně, ukázalo se to pak na dobrých časech, ale co je to proti zběsilému tempu, jímž letí vpřed Emil?

Velká ručička na hodinách nad tribunami trhavě odměřuje dobu závodu a říká každým pohybem: Ted'! Ted'! Ted', nebo nikdy!

A Emil nepromarní ani vteřinu, ani metr, aby se nepokusil vložit do svého běhu všechno úsilí rychlosti. Běží s novým zanícením. Celé jeho tělo vyjadřuje jen jedinou touhu: Vpřed! Nezdřet se žádným pohybem, nezpomalit se, nezůstat nohou na dráze, než pokud je nevyhnutelně třeba, skočit vzduchem a dostat se co nejdál, ted', ted', ted', nebo nikdy!

Osmý kilometr přinesl krizi. Emil sice zůstal skoro 7 vteřin před Heinovým časem a 14 vteřin před svým posledním rekordním během, ale zpozdil se proti rozpočtu. Byl ještě hezký kus vzdálen od své značky, když praporek v rukou ukazatelových už vzlétl vzhůru, a pak Emil slyšel: jedna – dvě – tři – čtyři – pět... – a teprve nyní proběhl metou.

Diváci zneklidněli. Megafon ohlásil pomalejší kilometr: místo 2:55 skoro tři minuty.

„Přidej, Emile, přidej!“ prosili ho vzrušenými výkřiky.

Horečné myslí rychle počítaly. Kdyby už Emil nemohl zrychlit, kdyby mu únava srazila rychlost na tento pravidelný průměr, stačil by ještě na Heina?

Ne! vykřikla úzkost. To by skončil i za svým červnovým časem, pokus by ztroskotal.

„Přidej, Emile, přidej!“ prosili.

A snad ještě větší pokřik se zvedá, krouží arénou jako stín běžícího atleta, přelévá se z jednoho konce stadionu na druhý, rozohní tribunu a zase provází bojujícího běžce dál.

„Zátopek!“ křičí do toho ojedinělé hlasy, jako by ještě přivolávaly pomoc.

Ale pomoci může teď jeden jediný člověk, osamocený na hřišti uprostřed. Jistě si uvědomuje, jak s ním všech dvacet tisíc cítí, jak se mu snaží prospět, ale rozhodnutí závisí jen na něm. Přemoci únavu, bolest, vyčerpání!

Nová kola. Další běžci zůstávají zpět. Nepřetržitý pohyb nohou a rukou. Soustředěný obličej, zbrázděný krutým úsilím. Hlasitě vyražený dech měnící se skoro ve sténání.

Devátý kilometr proběhl o něco lépe. Vztyčený praporek mu pohrozil, když měl k němu necelé tři vteřiny.

Zbývá desátý kilometr. Ale ani tempo předešlých kol by nestačilo na rekord. A Heino měl poslední kilometr drtivě rychlý.

„Emile! Emile!!!“

Snad to už ani není křik. Je to vzrušený, vzrušující chorál naší úzkosti, vášnivého přání a víry. Se zaťatými pěstmi a s bolestnými a vzrušenými tvářemi stojí diváci a z hrdel jim vychází už jen hlas beze slov. A čím více se blíží závod ke konci, když nadchází 23., 24. a nakonec poslední kolo, tím více se plní tento dramatický, divoký zpěv tóny vítězství a důvěry. Nápěvem jásotu.

A řekl bys: teď už snad ani nerozhoduje vůle toho osamocené-
ho bojovníka na dráze. Teď už je to *vůle nás všech*, která se slévá v mohutný, silný proud, zoceluje srdce a svaly běžcovy a žene ho k cíli.

Na stadion už kleslo říjnové šero. Fotografové odložili aparáty, aby jejich blesky běžce neoslňily. A Emil se řítí chladným přítmím jako posedlý energií, zběsilý odhodláním.

Tři sta metrů před cílem už dal do běhu všechno, co v něm ještě zbývalo. Náš pokřik ho nesl kupředu. Byl to vítězný, přesvědčující, závratný let. Jásali jsme mu vstříc. Už jsme v něm vítali vítěze.

Emil cítil, jak toho večera byli lidé s ním.

A když běžel poslední kolo, měl čas mávnout jim v dík. Byl si už jist, že rekord padne.

Páska se trhá a ze startovní pistole třaskají oslavné výstřely.

Čas je, dík poslednímu vzepjetí, ještě o dvě vteřiny lepší, než rozpočet. A o šest vteřin lepší Heinova výkonu.

29:21,2!

Emil Zátopek opět získal Československu rekord.

Naše společná vůle zvítězila.

* * *

Velká radost byla v Emilu Zátopkovi, že splnil těžký úkol. Srdce mu bušilo jako kovové; chtěl se projít, ale ti, kdo mu byli nejbliž, se k němu vrhli, objímali ho, podávali mu ruce. Zaplavili dráhu.

„Vždyť se běží!“ zvolal.

Všichni – kromě něho – zapomněli, že na dráze jsou ještě běžci.

Jeho druhové z vojenského klubu ho vzali na ramena.

A tribuny znovu a znovu volaly jeho jméno. Už to byl pokřik uklidňující, radostný a jen vděčnosti v něm bylo stále víc.

V šatně čekali lékaři z Ústavu tělovýchovného lékařství, aby použili mimořádné příležitosti a přesvědčili se, jaký má světový rekordman po výkonu, dosud ve světě nedocíleném, tep a tlak a všechno ostatní, co lékaře zajímá.

I pod sprchami si ho našli fotografové.

Emil byl veselý a smál se; nyní už nepocítoval ani zvláštní únavu.

Byl by rád nyní navštívil úderku, která nastoupila čestnou směnu v pevné důvěře v jeho rekord; ale byl zde otec, bratři, Sokol, lidé ze železáren, a všichni ho chtěli pro sebe. Smluvil tedy návštěvu oce-
lární na zítřek a rozhodl se nejprostěji: pro cestu domů, k mamince.

Před odchodem ze stadionu však ještě odeslal telegram prezidentu republiky. Zněl takto:

„Pane prezidente, dovoluji si Vám oznámiti, že jsem splnil úkol, který jsem si uložil. Před pracujícím lidem Ostravska překonal jsem dnes světový rekord v běhu na 10 000 metrů časem 29:21,2 min. Jsem rád, že jsem tím přispěl k zvýšení úrovně naší sjednocené tělovýchovy a sportu a k propagaci dobrého jména naší lidově demokratické republiky. Npor. E. Zátapek.“

Prezident republiky odpověděl o den později z Lán tímto telegramem:

„Děkuji vám za zprávu o tom, že jste překonal světový rekord v běhu na 10 000 metrů, a blahopřeji vám k tomuto skvělému výkonu. Naše sportovní veřejnost, náš lid, naše vlast jsou na vás pyšní. Klement Gottwald.“

Jako odpověď na zvláštní Zátapkovo telegrafické hlášení blahopřáli mu ihned též ministr národní obrany Svoboda a ministr informací Kopecký. Ocenili jeho přípravu a jeho výkon jako vzor pracovní odpovědnosti sportovce, vojáka i občana republiky.

* * *

Tatínek už Emila nekárá, aby nechal sportu.

Jak je to dávno, co se rodinná rada rozhodla, že Emilovi nedovolí dál běhat!

Jak je dávno, co ho jeden z bratrů prosil: „Nelétaj jak blázen po polu, Emilu! Nedělej to, my bysme měli haňbu!“

A maminka nenapomíná starostlivě: „Nehepaj, Emilku, nehepaj!“

To bylo hned po závodech v Oslo, kdy Emil, užaslý, objevil v otcově otevřené zásuvce výstřižky o svých vítězstvích.

„Táto?“ podivil se a byl skoro zklamán otcovým ústupem. „Ty si sbíráš noviny?“

A on se skoro zastyděl:

„Ale to já jen ty lepší, o těch mezinárodních závodech!“

A když viděl syna, že se pokouší opravit tretry, nesměle se nabídl:

„Co to děláš? Chceš, abych ti půjčil svůj vercajk?“

Vzpomínají na to, vzpomíná zejména on sám. Co nedůvěry musel přemáhat! A dnes staví Kopřivnice „Zátokův stadion“!

Protože Emil, i když dnešní večer věnoval mamince a tatínkovi, patří už všem.

Proto také už v sedm hodin ráno příštího dne vstupuje do vítkovické ocelárny, aby poděkoval dělníkům za údernickou směnu, splněnou na 165 procent.

„Nejraději bych si to byl odpracoval s vámi,“ říká poctivě.

„Vždyť tys taky nezahálel,“ smějí se.

Dívka, která mu odevzdává kytici, přidá mu i radostnou pusu. Ostatní mu podávají ruce, vedou ho k prohlídce, chlubí se válcovnou, výpravkami, skvělými obráběcími přístroji, obdarují ho krásným modelem sedmizdižné hřídele a končí návštěvu novým blahopřáním a slibem:

„Vynasnažíme se, Emile, abychom i my měli v práci takové úspěchy a abychom ve svém oboru lámali rekordy jako ty na závodní dráze!“

„Ale vždyť já jsem si vzal vlastně příklad z vás!“

Emil odjíždí pak s filmaři do Prahy. A cestou se dovídají o nových a nových závazcích, které pod dojmem jeho vynikajícího skutku slibují pracovníci nejružnějších odvětví. Ukazuje se, že mravní síla, kterou svého rekordu dobyl, je mocnější a sahá dál než k výkonu samému; strhuje k napodobení, k následování.

Ale čeká ho ještě jedno slavné uvítání. I světový rekordman má svoje soukromí.

K finským pamětním plakátům v předsíni jeho bytu přibyl nový, s kresbou a verši Dany Zátokové. Tady se mění nadporučík Zátopek v „Ťopka“. To jméno povstalo ze „Stopek“, jak ho volával na akademii bývalý příslušník východní armády, a udrželo se mezi nejbližšími přáteli. Ťopek tedy dostane pusku od své rozradostněné ženy (které zase on říká podle jejích kamarádek moravským

„Daněšku“) a u zdravotního šípkového čaje musí dlouho do noci vykládat, jak to vlastně všechno bylo.

A když někdy Emil tvrdí, že dosažené výkony posuzuje věcně a že se z nich zvláště neraduje, prozrazuje jeho žena:

„Není to pravda. Zářil tehdy jako meteor. Ani rána nemohl dospat samou radostí!“

28. října byl Emil Zátopek k radostné spokojenosti všeho lidu jmenován kapitánem.

Téhož dne vyběhl od sovětského tanku na Smíchově jako první běžec štafety československo-sovětského přátelství.

Desetitisíce našich sportovců ji neslo dvěma směry československými kraji, zdravenou vším lidem, provázenou dary a pozdravy vděčnosti. A 6. listopadu ji opět kapitán Zátopek jako nejlepší náš sportovec a představitel sjednocené tělesné výchovy odevzdával na hranicích u Sobranců do rukou vedoucího sovětské delegace generála Kovpaka, dvojnásobného hrdiny Sovětského svazu.

7. listopadu přiletěl se sovětským poselstvím do Prahy a přečetl slova přátelství a lásky sovětského lidu k nám na velké manifestaci ve Strojnickém paláci.

Mezitím denně přinášejí noviny zprávy o údernických směnách, soutěžích a „Zátopkovských závazcích“ ze všech oborů práce, zejména ovšem z kruhů sportovních.

Světový rekord z 22. října 1949 nám dává nové cvičitele a instruktory, nové lodi, klubovny, hřiště, tisíce soutěží o Tyršův odznak zdatnosti, nový a houževnatější výcvik, sliby svědomitější práce, lepších výkonů, tisíce a tisíce hodin dobrovolných brigád, nábor mladých, nového ducha naší tělovýchovy.

Hovory v tatranských Matliarech

Lomnický a Kežmarský štít jsou v listopadových mracích. Okolo půlnoci se objevily v čirém vzduchu jako bílá zjevení a odrazily svit hvězd svou tichou, jiskřivou velebností. Ale od rána zase sněží a současně taje, oblaky mlhy se drásají o vrcholky stromů a jen zažloutlé modříny prosvítají barevně z šedivého obrazu.

Je vlhko a chladno, ale přesto Emil ráno trénoval. Oblékl k tepálkům vojenské boty s cvočky a vyrazil na silnici. Viděl jsem ho jen já a kromě mne jen tichá, opuštěná silnice okolo vojenského léčebného ústavu, provlhlé lesní cesty, rezavé meze, tráva napitá mlhou.

Běhá, nad hlavou šedé nebe. Ze silnice sběhne k lesu, nevyhýbá se křivému povrchu trávníku, skáče přes příkopy a kaluže. Neodpočívá, nutí se do rychlosti i zde. Hlasitě dýchá ústy a omývá plíce vlhkým vzduchem.

Když jsem ho opustil, dal se do lesa, že se ještě trochu proběhne. Když se vrátil – a zdálo se nám, že uběhla krátká chvíle –, říkal, že je u Velké Lomnice sníh. Do Velké Lomnice je z Matliar asi devět kilometrů.

Odpoledne jsme vyšli také na procházku. Slunce aspoň na okamžik rozsvítilo nevlídný novembrový den. Procházel jsem se totiž jen já, kdežto Emil s Danou se nezastavili ani na okamžik. Radost z pohybu a vůle zásobit se jím co nejvíc je žene do běhu, do skotačení malých dětí. Házejí po sobě sněhovými koulemi a nutí se přitom navzájem vyskočit co nejvýš, trefují se do kmenů, přehazují vysoké smrky; sníh nesníh skáče Emil přes příkop, aby se zhoupnul na silné větvi, napadne mu vyrobit jednoduchou hůšačku z poražených pružných kmenů a nakonec, když už nic nezbyvá, skáčou roznožkami aspoň jeden přes druhého.

„Stůj docela rovně!“ vybízí Emil.

„Ty mně urazíš hlavu!“ protestuje Dana.

„Neurazím,“ slibuje.

Neurazil.

Jsem rád, že poznávám tuto Emilovu živelnou radost z pohybu a rozjařenou mysl, která zrazuje mladé, chlapecké srdce. Je zdrojem jeho činorodosti a radosti z práce, z konání. Dovede všechno vzít za správný konec. Jako chlapec nebyl prý zvlášť šikovný; ale léta samostatného života v kolektivu chlapců a pak mužů, kdy byl odkázán sám na sebe, ho naučila obratnosti, zručnosti, bystrosti v nakládání s věcmi.

Ještě než zasedneme k práci, spravil rozbitý psací stroj. Přes poledne vyrobil z polen devět kuželek, aby měl Léčebný ústav o zábavu víc. A když se dozvěděl, že mám v pokoji vadné dveře, vydal se ke mně s kladívkem (které má s sebou na zatloukání cvočků), dveře spravil, aby jimi vichřice necloumala, a ještě důmyslným použitím hřebíků a proutí dokázal, že už v noci neřinčí ani jedna tabulka v okně.

A nyní tedy sedí proti mně, neobyčejně mladý ve svém svetru s lvíčkem, připravený na mé otázky, usměvavý, ale nad každým dotazem se v zamyšlení pozastaví, nic nedovede přejít povrchně. Když vyskočí, aby mi něco ukázal, pohyb paží nebo rukou, je v něm něco z tanečníka; má pružné tělo a jeho pohyby připomínají mladého dravce. I jeho oči jsou takové: modré a hnědě žíhané okolo panenek. Je takto dvojnásobně štíhlejší než na dráze, kdy ho vůle a napětí zhranatí, naježí, oková.

Hovoří se stejným zájmem, jak dělá všechno, rychle, někdy až překotně, když chce dodat slovu důrazu, zvýší hlas. A není-li si jist časem, jménem, čímkoliv, obrací se za sebe.

„Je to tak, Danešku, že?“

A Dana zdvihne zamyšlené oči od rozpleteného svetru a přikývne nebo mu připomene.

A když vidím jeho ochotu, s níž mi vychází vstříc, aby tato knížka mohla vzniknout, znovu vysvětluje a zapřemýšlí se, jak by nejpoctivěji odpověděl, vzpomenu si a říkám mu s úsměvem:

„Víš, že mne trochu strašili, že jsi podivín?“

A zase to na vteřinu uváží a pak teprve odpoví:

„Něco na tom je. Já jsem dřív o sobě velice nerad mluvil, ale to mělo svůj důvod. Věděl jsem, že mne to všechno odvádí od tréninku. Nebyl jsem rád, když mě k sobě někdo pozval, a neměl jsem čas na žádné zábavy, nechodil jsem do kina ani tancovat. Jak bych se tedy klukům nezdál podivínský? Byl jsem tehdy šťastný jenom sám o samotě v lese. A celý můj život v mládí měl na to vliv. Z venkova jsem přišel do Zlína a tam se lidé nechovali k sobě srdečně. Když se pak po mých prvních úspěších začali ke mně tvářit mile, byl jsem tím velice překvapen. Ale, bohužel, moc často se ukázalo, že za tím byla nějaká faleš. Ten chtěl, abych přestoupil do jiného klubu, ten zas, abych pro něho vymohl cestu za hranice, anebo aspoň abych mu svěřil některou z cen... To mě zase od lidí odvádělo. A někteří kamarádi mě neměli rádi už proto, že jsem jaksi neuměl být nesvědomitý. Ale přiznám se, pokoušel jsem se i v tom někdy se přizpůsobit.“

„Říkali mi taky, že nejsi rád, když se ti gratuluje. Že se vyhýbáš všem pozornostem...“

„Ale vždyť to někdy lidé ani upřímně nemyslí,“ usmívá se. „Když jsem se vracíval ze závodů do akademie, jeden za druhým se mne ptali na čas a všichni pak říkali: ‚Senzační!‘ a tiskli mi ruce. Musel jsem to opakovat třeba stokrát. Jednou mi napadlo říci jim nesmyslný čas. ‚Kolik jsi běžel těch pět kilometrů?‘ – ‚Osmnáct minut!‘ – ‚To je senzační!‘ slyšel jsem zas. – Druhý se ptal: ‚Kolik?‘ – Já: ‚Jedenáct třicet!‘ – On: ‚To je senzační!‘ – Říkali to docela mechanicky a ani jim nenapadlo si uvědomit, o č jde. Jindy mi profesor gratuloval a pak mě vyzval: ‚A teď byste nám mohl, Zátopku, o té cyklistice něco říct?‘ – ‚To bych mohl,‘ odpověděl jsem, ‚ale snad by to dovedl někdo, kdo na kole jezdí. Já ne.‘ – ‚Á, tak vy jezdíte na lyžích?‘ opravil

se profesor. – Jsou to legrace, samozřejmě, ale odnaučilo mne to věřit každému zájmu. Ostatně,“ dopověděl pak Emil vážně, „já opravdu své úspěchy nepřeceňuji. Je to začarovaný kruh. Čím lepší výkon udělám, tím větší musím mít obavu, že už se mi nepodaří. A kdybych na to stačil, musím jít zase výš! Vychloubat se výkonem, který bych už dnes nedokázal – to je hloupá ješitnost. A když jej mohu podat, když je dosud v mých schopnostech, není na tom taky nic zvláštního. Co je v minulosti, je pryč, tím se stárne. Mám zájem na tom, co je třeba podnikat dál.“

Připadá mi až neobyčejné, jak jsou myšlenky tohoto sedmadvacetiletého muže přesné a dokončené.

„Přesto myslím, že bychom se ještě jednou měli obrátit k minulosti. Každému se vynoří otázka: Co je vlastně příčinou tvých úspěchů? Dalo by se to vystopovat?“

Začne se rozpomínat zvolna, ale pak se mu vzpomínky jen hrnou:

„Snad to bylo tím, že jsem z počátku nepřecenil své síly, že jsem si dával úkoly, svým možnostem blízké. Hled,“ a ukazuje mi lístek, psaný chlapeckým písmem, „tu mi jeden kluk píše, že touží stát na olympiádě na stupni vítězů s vavřínem jako já... Ale mně ani nenapadlo, abych po tom toužil, i když už jsem tomu byl mnohem blíž. Jsem někdy svými výsledky sám překvapen, ale myslím, že jsem našel šťastné řešení celého problému: jít vpřed po krůčcích možností. Nelze být hned virtuosem na nějaký nástroj, i ten virtuos musel jednou těžce začínat. Když si dá člověk nesplnitelný cíl, je to vždycky špatné: neúspěch odradí hned nebo vede k marnému dlouhému snažení a člověk je taky nešťastný.“

„Ale kdybychom mysleli jen na tebe, čemu vděčíš za své úspěchy? Tvůj tělesný organismus je rozhodně zdravý a neobyčejně přizpůsobivý. A nadání? Myslíš, že nebylo mimořádné?“

„Ne. Vždyť mě ostatní poráželi. Ale já se snažil měřit vždycky s přiměřenými cíli – kdepak olympiáda! kdepak rekord! – s cíli, na něž jsem stačil vždy novým zlepšením formy. A vytrval jsem v tom

několik let. To je mravenčí píle, jehlička po jehličce. Výkon se nedělá jediným napětím vůle, ale vůlí nepřetržitou, ustavičnou! Napřed jsem měl touhu pobít kamaráda Krupičku. Pak kolegy z klubu. Neodvážil jsem se myšlenky, že bych někdy porazil Šalého. A stalo se to. Pak jsem se dostal na dosah ruky k rekordům. Po malých krůčcích to šlo výš a výš, přibývalo mi sil a výkonnosti.“

„Jenže pro tebe nikdy nestačilo, čeho jsi dosáhl. Mnoho dobrých atletů ustrne v potěšení, že porázejí soupeře a vyhrávají závody.“

„Když jsem dosáhl výkonů lepších než moji učitelé, měl jsem radost. Ale přemýšlel jsem, jak si zařídit trénink, abych dosáhl ještě lepších časů. Nešlo to už tak snadno, ale usilovným uvažováním o tom, co mi ještě schází, jsem tu stagnaci, která přichází po dosažení významných výsledků, překonal.“

„Ty tedy nepovažuješ za hlavní čin výkon v závode! Spíš přípravu na něj!“

„Celých devět let své závodnické dráhy se o tom přesvědčuji. Když mi zvýšené úsilí přineslo československý rekord, dalo mi to najednou zase další nové možnosti. Dostal jsem se totiž do boje s novým abstraktním soupeřem: se sebou samým. Snažil jsem se být lepší než já sám svým posledním rekordem.“

Zní tak lehce, když se to vysloví, v křesle, s pohodlně nataženými nohama. Ale co je za tím neumdlévající kázně, překonaných lidských slabostí!

„A když ses doslechl o skvělých časech Hägga a Anderssona, nedráždilo tě to?“

„Bylo to senzační! Ale já se ani nepovažoval za člověka, obdařeného vlastnostmi, že bych něco takového mohl dokázat. Nechtěl jsem ani nikoho napodobovat. Toužil jsem po zlepšení stále, ale zase ve strážlivých předpokladech, zvolna a soustavně.“

„A když se otevřely hranice? Když ses dostal do boje s mezinárodní konkurencí?“

„Mnoho nezasvěcených lidí si nadšeně přálo, abych hned v Oslo vyhrál. Ale to bylo naivní. Byl jsem tehdy asi pátý ve výkonnosti a taky jsem tak dopadl. Tam jsem pochopil, co mi ještě schází, abych se vyrovnal těm, kteří mne porazili. Dokud se člověk považuje za podřadnějšího, inspiruje to k dalšímu růstu. Pýcha předchází pád, to je pravda.“

„Začal ses tedy srovnávat s těmi nejlepšími na světě?“

„Předsevzal jsem si, že se jim vyrovnám. A po tvrdé práci mi rok 1947 opravdu přinesl úspěch. Najednou jsem byl svými časy v čele všech. Ani v příštím roce nezaběhl nikdo 5000 metrů tak rychle jako já.“

„A to už byla cesta k světovému rekordu?“

„Pak přišla ta touha: pokusit se o zlepšení na výkon, jakého dosud nedocílil nikdo. Byl jsem líp disponován na trať 10 000 metrů, a tak jsem na ni zaměřil trénink.“

„A podařilo se ti to! Letos docílils, Emile, největšího úspěchu, jakého si atlet vůbec může přát.“

„Je to opravdu jen zásluhou přípravy. Jsem někdy sám udiven, jak se všechny lidské vlastnosti tréninkem během několika let promění. Nejen, že člověk vospěje, ale úplně se přetvoří, změní se na tvora vyšších kvalit! Pak už neplatí běžné rozlišení na možné a nemožné. Soustavnou pílí a nezlomným odhodláním se opravdu dojde až tam, kde dříve byly hranice nemožností!“

* * *

Už během tohoto vážného hovoru stačil Emil upozornit, že se nebe nad horami obnažilo do jezerní modře a že se před námi opět objevily zasněžené skály. Ale to ho ven nevylákalo. Po cestičce však zahlédl přibíhat dva berany se zahnutými rohy, s nimiž se onehdy spřátelil.

„Oni čekají, že jim donesu sůl,“ řekl omluvně a vyběhl za nimi.

Když mu berani olízali dlaně a když se s nimi několikrát ve vši vážnosti trkl, zkusil jim dát malou lekci v běhu. Berani to nejdříve přijali jako vítanou kratochvíli; byli asi zvyklí běhat za lidmi. Brzy však zjistili, že tady narazili na jakéhosi výjimečného borce, a dali najevo své znechucení, jako by si mysleli: Blázný si ze sebe dělat nedáme!

Ani v takových klukovských Emilových žertech není nikdy nic násilného. Dělá všechno, protože ho to upřímně těší, potřebuje vybíjet svou hravou energii a má svět rád. Ačkoliv má rozhodně herecké schopnosti, zejména karikující zkratky, je všechno, co dělá a mluví, naprosto přirozené.

Má dětské srdce, myslím si. To je, co umožňuje vidět svět stále v radostném podivu. Podivín? Ale jistě. Tím, že si uprostřed lidí šedých, ve vši vážnosti dospělých a obutých do skořápek, dovedl zachovat nezvykle svěží lidskou přirozenost.

Řekl bych, že má vždycky čisté svědomí. A zdá se mi, že to znamená mnoho, chceme-li k nejvyšším cílům.

A když se zasmějeme jeho několika nápadům, chci zkusit najít zdroj toho všeho.

„Ve Zlíně tě vychovával kolektiv. Vojna je taky takové společenství. Myslíš, že to tvé osobní vlastnosti vytránilo?“

„Jistě,“ odpovídá. „V takovém prostředí se oseká každá úchylka ve špatném směru. Léčí se to kamarádkým vysvětlením, varováním nebo třeba i posměchem, to všechno jsou výchovné prostředky. Samozřejmě, ve Zlíně to mělo i stinné stránky: snažili se nás tam zabrousit na standard, každé mimořádné i dobré úsilí bylo na závalu. Ale vždy bych volil společnou výchovu. Už proto, že tam každý vidí na druhých zosobněné příklady všech možných vlastností a není v rozhodování, kudy se dát, tak osamělý.“

„A vojna?“

„To je rozhodně skvělé. Zvyknout si na tvrdší podmínky života je pro každého velkým kladem. Člověk si z vojny přináší do osobního

života kázeň, odpovědnost, svědomitost, odhodlání plnit své úkoly. Uvědomí si vůbec existenci druhých. Odnaučí se přeceňovat vlastní osobnost a prosazovat vlastní stanovisko na úkor druhých. Zmizí bezohlednost. Místo ní přijde uvědomělé podřízení kázni.“

„A co myslíš, které duševní vlastnosti jsou pro vynikající výkon ve sportu nejdůležitější?“

„Myslím, že pro začátek stačí elán a odhodlání, které překoná samozřejmě počáteční neúspěchy.“

„A to pak vyburcuje vlastnosti další?“

„Ano. Když se kladou rozumně úkoly, postupně každý, třeba i ne dost schopný nebo málo zdravý, se dokáže přizpůsobit. Jen nesmí chtít do druhého poschodí beze schodů!“

„Myslím přece jen, že nejvíc záleží na pevné vůli!“

„Ani s tou se člověk nenarodí, i tu si musí vycvičit.“

„Ale jak?“

„Sebekázní! Dodržováním tréninku po několik let si vypěstuje atlet vůli tak, že mu přestane být problémem. Prší? To nevadí. Jsem dnes unaven? To je jedno. Prostě musím. Vykládal jsem ti, jak jsem běhal v Milovicích. Někdy pršelo. Někdy byla taková tma, že jsem si musel svítit na cestu lampičkou, která se musí stále stiskat. Ale myslím, že to bylo správné. Pak přestane být vůle problémem a dokáže tělo přinutit k výkonu i v závodě.“

„Tím ovšem souvisí atletika velice úzce s životem vůbec?“

„Rozhodně! Člověk si vypěstuje cenné vlastnosti, kterými roste nejen jako sportovec, ale které mu zůstanou provždy a budou mít pro něho cenu ještě větší, v zaměstnání, v životě vůbec. To je poučení i ze sovětské fyskultury, která vychovává nejlepší pracovníky i obránce vlasti a míru. To je vlastně základem i Tyršova sokolství, které dnes u nás patří už celému národu. Kdo se naučí sportem si vládnout, nelekne se při plnění úkolů překážek. Sportovní výchova je výchova pro život.“

„Zlepšuje tedy nejen zdraví a fyzickou zdatnost, ale i uvědomění a charakter.“

„Jistě. Ovšem, jenom na to je třeba pamatovat: když se člověk přinutí k tréninku jednou, nestane se nic. Ale když se přinutí stokrát, pak už jistě vyrostl do vlastností, které ho ozdobí i v životě!“

* * *

Počasí se v horách mění každou chvíli. Myslili jsme, že se vypravíme na Zelené pleso, ale najednou jsme zase zajatci mlh a nebe ztmavělo. Lidé však tak mají k sobě blíž.

Těším se už na práci s Emilem Zátopkem. Jeho vyprávění s mírným názvukem valašského nářečí je půvabné, tím spíš, že vše, co vypravuje, v něm opravdu žije.

Ptal jsem se ho na nějaké novinářské články, ale nemá je. Nemá ani výstřižky, ani fotografie, nechce být otrokem ničeho, ba dokonce ani ne sportu a svých výkonů. Tato touha být svým životem nezávislý se mi líbí. A též to, jak silná individualita, kterou projevuje na dráze jako svou jednu tvář, je vyvážena jemností, mírností a ohleduplností k druhým v tváři druhé.

Má srdečný poměr k lidem. Je rád, když jim může prospět. Cizí utrpení se ho dotýká. A jeho chlapecká svěžest strhuje. Myslím, že lidé, kteří se s ním stýkají, musí smýt trochu vážnosti ze své tváře. Budou jistě říkat některá slova po něm. I když už budou sami, vzpomenu si a zasměji se nahlas jeho pohotovým žertům. A najdou po jeho příkladu lepší, otevřenější a opravdovější vztah k lidem.

Emil je, tuším, jméno u nás málo obvyklé a neznávalo nám nejlépe. Myslím, že se teď u nás bude objevovat častěji. Tolikrát zvoláno v nadšení při závodě, tolikrát s láskou vysloveno, dostává nový ráz, jemuž odpovídá jeho povaha. Zvoní v něm pevnost a čirost českého skla.

Rozhovořili jsme se o taktice v závodě. Mnozí rádci se totiž divili, proč běhá pokaždé tak usilovně, naplno, a nabádali ho, aby víc sledoval soupeře a jejich schopnosti.

„Taktika je umění, jak zvítězit. Ale já nemám zájem, abych porazil soupeře, nýbrž abych sebe zlepšil. Proč bych tedy běhal v čase horším, než jsem schopen? Těžit ze soupeřových vlastností, používat určité lsti předstíráním, že jsem pomalejší, to se mi nezdá sportovní. Nic nepředstírám. Ukazuji, jak chci a umím běžet!“

Jako by odpovídal na mou myšlenku: *Běžec čistého svědomí!*

V brožurkách, které o něm dosud – a bez jeho vědomí! – vyšly, je mnoho různých omylů a nepravd, které ho mrzí. Má proto oprávněně kritický poměr k sportovním reportérům a jejich informacím, i když věří, že noví lidé přinášejí tělovýchovným rubrikám opravdovější, poctivější tón.

Jednou v roce 1942 si po jediném běhu postěžoval, že ho náhodou zabolet sval na prsou. A už se o sobě dočetl, že ho vždycky po běhu na prsou bolí.

Má prý radost, když může prohnat ostatní závodníky, čteme tam dál.

„Ale vždyť je to nesmysl, to vůbec není pravda,“ zlobí se. „A tohle taky ne, že netrpím trémou. Jak si to ti lidé mohli vymyslet? Já naopak nervóze před závodem přikládám velký význam. Naopak dřív, když jsem jí cítil nedostatek, uměle jsem si ji vyvolával. Třeba když ve Zlíně po prvé ohlásili můj pokus o překonání rekordu na 3 kilometry! Bylo to přímo nemožné: rekord byl 8:42 a můj nejlepší výsledek dosud 8:56. Lehl jsem si tehdy v šatně na lavici, zhluboka jsem dýchal a přiváděl jsem se schválně do stavu napětí. Mám trému vždy a všude, i když mám zazpívat písničku do mikrofonu!“

A přece vím už, jak bezpečně dovede notovat i těžké melodie slovenských písní. Slovensky se ostatně naučil mluvit už na důstojnické akademii velice dobře.

Hovoříme o všem možném. A ke všemu nachází Emil zdravý postoj nepovrchního, přemýšlivého člověka. Patří k lidem, kteří dovedou přirozeně požádat o vysvětlení věci, kterou neznají, nebo uznat chybu. Ale to vše už jsou jen drobné črty na celkovém profilu, v němž se jeví prostě jako člověk ve všech dobrých smyslech toho slova. Člověk, jakého bychom si přáli mít.

Člověk, jehož byste rádi oslovili důvěrně a jemuž v duchu tykáte, sotva jste se s ním seznámili.

„A co budoucnost? Dosáhl jsi úspěchů, jakých je přáno dobýt jen několika lidem na světě. Co teď?“

„Té touhy, abych se dál zlepšoval, jsem nezanechal. Chtěl bych zaběhnout deset kilometrů za 29:15. Rozhodně se o zlepšení světového rekordu ještě pokusím.“

„Všichni z toho máme radost, Emile!“

„A víš proč? Nejen pro sebe, ale cítím to i jako povinnost vůči národu, když vidím, s jakým zájmem mě sleduje a podílí se na mých výkonech.“

„Taky si uvědomuješ, jak ti vlastně všichni sdělují svou vůli?“

„Ano. Už to vlastně není moje, ale záležitost všech. Lidé mě nepřetržitě přesvědčují, jak jim záleží na dobrém jménu naší tělovýchovy. Diváci na hřišti, posluchači u aparátů, čtenáři novin, staří i mladí. Je to, jako by se mého běhu účastnil celý národ. Lidé mi blahopřejí a hlásí se k mému výkonu, jako by ten rekord patřil nám všem.“

„Taky patří, Emile. Zejména pro mládež je skvělým příkladem. Tisíce nových chlapců i děvčat se po každém tvém velkém výkonu hlásí k atletice. Jistě tím nastupují lepší cestu k zdraví a životu.“

Emil má trochu odmítavé vzezření, že by to vše bylo jeho zásluhou, ale přisvědčuje:

„Tož, mne to taky těší. Není to dávno, co jsem na strahovském cvičišti nevidal skoro nikoho. Jen několik závodníků před diváky v hledišti. Ale teď? Neuplynuly ani celé dva roky od sjednocení tělovýchovy a všechno se změnilo. Ať je neděle, nebo všední den,

vídám tam stovky lidí. A nejen v Praze! Ve všech městech, ve všech obcích sestoupili konečně diváci na hřiště a závodí tam o Tyršův odznak a o své zdraví!“

„Velkou cenu má ovšem pro nás tvůj světový rekord jako potvrzení našeho dobrého jména v zahraničí!“

„Snad též. Ale já jsem šťastnější pro to, co znamená doma. Ty tisíce mladých lidí se jistě k rekordu nedostanou. Však to není ani žádoucí. Ale jejich snaha nebude méně hodnotná. Taková široce rozvětvená tělovýchova znamená pro rozkvět národa nesmírně mnoho. Proto – i když vím, že dosažení extrémních výkonů, světových rekordů, není pravým cílem snažení sportovních lidí – chci věřit, že mé výkony mají dobrý vliv. Když nás loni přijal prezident Gottwald, řekl nám ve svém projevu, že naše nová tělovýchova bude mít na zřeteli výchovu mas. Ale sám prohlásil, že nám ani nenapadne odmítat proto vliv vynikajících jednotlivců, stojících na špici, a že je naopak budeme jako vzorné příklady kolektivu podporovat. A my, jimž se podařilo dostat do čela některých sportovních odvětví, musíme tento příkaz plnit jako nejdražší závazek: strhovat za sebou!“

„To se skutečně děje. Sport má hodně podobného s prací. Víš přece, jak působí tvoje sportovní činy na celou pracující veřejnost u nás?“

„To bych byl nejšťastnější,“ pravil Emil tiše a měkce, „kdybych věděl, že celá ta práce mého života, to, co se mi podařilo dokázat, dovedlo zlepšit zdraví a charakter mnoha jednotlivců, a že to tedy prospělo vlastnostem celého národa, který se vydal na tak krásnou cestu k budoucnosti. Dodává mi to síly k novým úkolům, abych té cestě prospěl co nejvíce, mladým zejména!“

Na stole před námi leží několikery noviny. A na stránkách každých z nich jsou čerstvé zprávy o tom, jak sportovci, pracující, všichni českoslovenští lidé – v radosti a hrdosti nad Emilovým světovým rekordem – hlásí se o větší kus díla, slibují udělat víc a lépe,

ukládají si jako novou povinnost starat se o zdravý vývoj mladých, o prohloubení jejich uvědomění, soutěžit v závazcích a úkolech, tvořit sokolské úderky, lámat rekordy práce. Čs. svaz mládeže pro něho připravil čestnou legitimaci. Četné závody ho jmenují svým čestným dělníkem. I cizí tisk věnuje pozornost Emilovu slibu do budoucnosti a lavině závazků, které za sebou strhl.

A vím, že až se zase Emil ukáže na dráze, až ho opět požene nezlomná touha po novém zlepšení, až bude vítězit – nebo i když možná jednou podlehne těm mladým, novým, které sám vyučil, bude ho československý lid zdravit nejen jako vítěze a rekordmana, ale že v tom pozdravu bude též úcta k tomu, co vše pro nás znamenal a co pohnulo republikou:

PŘÍKLAD EMILA ZÁTOPKA!

František Kožík
Vítězství vůle
Příklad Emila Zátopka

Edice Současná česká próza
Ilustrace na obálce z Pixabay.com
Redakce Jaroslava Bednářová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 19. 2. 2019

ISBN 978-80-7602-608-7 (epub)
ISBN 978-80-7602-609-4 (pdf)
ISBN 978-80-7602-610-0 (prc)